

Fazekas József

**A visszajáró történelem
útjain**

Fazekas József – A visszajáró történelem útjain

Írások, beszédek, interjúk

Fazekas József

**A visszajáró történelem
útjain**

Írások, beszédek, interjúk

2017. Arad

Kiadta: Fazekas József

Köszönet a támogatóknak:

Zerindi Önkormányzat – Primăria Zerind,

Dr. Tabajdi László, Tabajdi György Pál

Olvasószerkesztő:

Nagy István

Szedés, képdigitalizálás, tördelés, borító:

Nagy István

A borítón: a Fekete Körös Zerindnél

A könyvet illusztrálták:

Brittich Erzsébet, Ódry Mária és Siska-Szabó Hajnalka

Készült Aradon a Gutenberg Kft. nyomda gondozásában

ISBN

2017.

Itthoni sors

Fazekas József Nagyzerind szülötte, és tanítója, falujának, nemzetének napszámosa tanárként az iskolában földrajzra, és történelemre tanította tanítvány falustársait, iskola- és művelődési otthon igazgatóként eredményes munkára ösztönözte nevelőtársait. Közben pedig olykor cikket írt, máskor meg rendezvényt szervezett.

Iskolai és közösség szervező tevékenysége, nevelői munkája része a falu emlékezetének, amely azonban, ha lassan is, de mulandó.

E könyv lapozója most a közösségét, nemzetét szolgáló tanárember írásait, kérdezőknek és hallgatóságának elmondott gondolatait, valamint a mások által róla és az általa elvégzett munkáról mondottakat, írtakat olvashatja.

Legyen ez a könyv egy friss szál virág Zerind színes csokrában, amit minden helybeli, onnan elszármazott, a falura és lakóira gondoló mindig lelki szemei előtt lát.

Nagy István fizikatanár, Pécska

Zerind és Feketegyarmat környéke a III. katonai felmérésen, 1884

I. Helytörténet. Körösköz

Egy kis honi Föld-Rajz*

Gyermekkorom vasárnap délutáni sétáinak a Zerindi Hídról egy életre rögzített emléke – az arra alkalmas látási viszonyok közepette – a keletről kékes-szürkén felsejlő Béli hegység (Móma Kodru) látványa, a Fekete- és a Fehér-Körös között; az 1114 m-es legmagasabb csúcsával (Pleşul).

A Fekete-Körös északról, a Fehér-Körös délről kerüli meg, hogy aztán a hegyek szorításából kiszabadulván a Belényesi- és a Zarándi Öbölmedencét hátrahagyva a Nyugati Síkságon (Tiszántúl: az Alföld keleti része) folytassák most már egyre lassúbb, kanyargósabb, később partok közé szorított életüket.

A hegyek lábánál szigetszerű dombok sorakoznak 233 m-es, 344 m-es, térképen is rögzített magaslatokkal.

Ez átmenet után a Csermői Alföld 144 m-es sík domborulatai Seprős táján 102 m-en, majd 90 m-en, Zerind környezetében 82 m-en pihennek meg.

A Körösök Síksága részeként, a Kétkörösköz, *Körösköz* felöleli a Fekete-Köröstől délre, egészen a Fehér-Körösig lenyúló falusort.

A folyók közti megnevezéssel nem mi vagyunk az egyetlenek, nem is az elsők, ugyanis a név kontinenseket sem válogat. Legyen itt példa a Mezopotámosz, a Tigris és az Eufrátesz köze: ma Irak, vagy az Entre Rios (a Parana és az Uruguay folyók között Argentínában), vagy a Duna-Tisza köze Magyarországon.

Mások ezek a „közök”, másképp érzékeljük, értékeljük őket, más érzelmi töltéseket hordoznak – mondjuk ki: nem olyan közünk van hozzájuk mint a mi „köz”-ünkhöz, Zerindhez (1169), Gyarmathoz (1241), Kisjenőhöz (1202), Erdőhegyhez (1348),

* *Körösköz*, alkalmi kiadvány. Az Erdőhát napok megrendezésének ötlete.

Ágyához (1177), Simonyifalvához (1882), Vadászhoz (1214), Bélzerindhez (1326), Szapáryligethez (1883), Gyulavarsándhoz (1214), Tőzmiskéhez (1249), Anthoz (1199) – és még sorolhatnám. A zárójelbe tett számok az első írásos említések évei, megannyi ősiségi jelek.

Szóval ezen falvak elszármazott nagyjai évente – augusztus végi napokban – az otthon hazahívó szavára elhoznák szellemi értékeiket, hogy falusi Fórumon, felváltva egyik vagy másik faluban – nevezzük Semminek vagy Nyári Egyetemnek – elhoznák számunkra a szót, a ritmust, a tudományt, egyszerűen a kultúrát.

Az elmondott, leírt vagy írásban elküldött szellemi táplálék – a kifejezést elkoptattuk bizony -, a rendszeressé váló, KÖRÖSKÖZ kiadványban tovább ízlelhetővé válna.

Reméljük, hogy az Élet jóváhagyja és tovább viszi, mindannyiunk – itthoniak, otthoniak, hozzánk kötődők – boldogulására, örömére.

Földrajzi, történelmi áttekintés*

Fekvése

Arany János szülővárosa, Nagyszalonta felől közelítvén meg a helyet, már a tamásdai bekötőút előtt elénk tárulnak az alsó Fekete-Körös településeit jelző, fehérlő református templomtornyok: Ant, Feketegyarmat, Nagyzerind.

A Fekete-Körös hídjára érkezvén a község névadó falujában, Zerinden vagyunk, ahonnan 1 km-es távolságra található a közigazgatásilag a községhez tartozó egyetlen falu: Feketegyarmat.

Zerind inkább a Fekete-Körös, mintsem a műút mentén terül el; 12 km-re Köröskisjenőtől, 5 km-re a vasútállomástól. Aradhoz és Nagyváradhoz viszonyítva úgy „félúton” vagyunk (60 km körül).

A táj földrajzi leírása

Községünk két faluja a Körösközben fekszik, amely része a Körösök síkságának, közép-európai szemmel tekintve a Tiszántúlnak.

Földtani adottságok

Az Alföld mélyébe süllyedt valamikori „Tisia” kristálymasszívum a Pannon-medence keleti részében válik láthatóvá, például a Móma Kodru hegység által. A térség legfőbb geológiai jellemzője az üledékezés.

A miocén időszakában az egész medencét tengervíz borítja, a pliocén lerakódások pedig a környezetünkben akár a 2000 m vastagságot is eléri. A kvárter-üledékek már az egész síkság területét befedik (agyag, agyagos homok, homokos agyag, finomabb homok, kavics, stb.).

* Irodalmi útmutató: Nagyzerind község földrajza, 1979., Kolozsvár, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, államvizsga dolgozat: Geografia comunei Zerind. Fazekas József-rész: Anno 2000, Nagyzerind-Feketegyarmat, Editura „Viața Arădeană” 2000, ISBN 973-9454-24-0, 50 l.

A mélyfúrások termálvizet találtak – például a gyarmati út mentén.

Domborzati adatok

A Körösköz magasságértékeit vizsgálva nyomon követhető a domborzati formák keletről nyugat felé történő csökkenése.

Zerind környezete a 90 m alatti magassággal a legalacsonyabb lépcsőfokot jelenti, ennél már csak a Hármas-Körös vidéke alacsonyabb (82 m).

A folyamközök természetes feldaraboltságát – a szárazvölgyek, „holt-körösök”, Körösök által – fokozták az utolsó két évszázadban ázott vízgyűjtő és öntözőkanálisok.

Környezetünk sajátos mikrodomborzati formája a zsombék, amely kis mélységű (30-40 cm) medencékből és szigetszerű dombocskákból áll – mindezek esőbarázdával összekötve.

Végülis: a Körösök síksága a tengeri, a tavi és a folyóvíz-tavi lerakódások eredménye, amelyekhez hozzájárultak a negyedkori folyóvizek és szelek pusztító és akkumulatív folyamatai, kiegészülve az emberi munka eredményével.

Éghajlata

Területünk éghajlata mérsékelt szárazföldi, átmeneti jellegű, de az éghajlati viszonyokban óceáni, mediterráni és kelet-európai hatások is érvényesülnek. A táj éghajlatában a tipikus alföldi klímajelleg mellett kimutatható az Erdélyi-Szigethegység hatása is, főleg a csapadékmennyiségben.

Románia sokévi átlaghőmérséklete + 10 C°, a Zerind mellett lévő Köröskisjenőé + 10,1 C° (1973-77), akárcsak Nagyszalontáé, míg Orosháza átlaghőmérséklete + 10,9 C° (1901- 1990).

Január a leghidegebb, július a legmelegebb hónap.

A levegő viszonylagos páratartalma a téli hónapokban 85-90%, nyáron júniusban éri el a minimumot 60-64%-ban.

Országunk sokévi átlagcsapadékmennyisége 640 mm, Kisjenőben 558 mm (1973-77), tehát megközelítőleg 600 mm, akárcsak Nagyszalontán. A régióban a Körösök vidéke az egyik

legaszályosabb terület, bár itt is vannak kivételek, például az 1998-as, 1999-es évek.

A csapadék mennyiségének évi eloszlását figyelembe véve azt tapasztaljuk, hogy a téli hónapok a legcsapadékszegényebbek, a csapadékmaximum pedig júniusban van. Ha figyelembe vesszük, hogy a növények csapadékgigénye éppen az esőszegény szakaszra esik, arra a következtetésre kell jutnunk, hogy a terméseredmények biztonsággal csak öntözéssel állandósíthatók.

Vízrajz

Alföldünk vízellátottságát a Nyugati-Szigethegység, a Nyugati Domság biztosítja az altalajvíz által, a folyóvizek által, amelyek beszivárgással emelik a talajvíz szintjét, növelik a talaj nedvességtartalmát.

A hidrogeológiai fúrások és a helyszíni információk segítségével megállapítható, hogy Zerind község környezetében az altalajvíz szintje 2-5 m mélység között van. A szint azonban változik, néha és alacsony helyeken akár a földfelszín is megközelítik vagy eléri. Az ilyen helyeken a víz sok ideig pang, előidézvén a szikes (halomorf) és vizes (hidromorf) talajok kialakulását.

A talajvizek keménysége magas (24,8 °G), ivásra alkalmatlannak, akár a 100 m körüli mélységű kutak vizei is. Bár használjuk, magas arzén tartalma miatt még az 1903-ban fúrt artézi kutunk vize sem ajánlott ivásra.

A községen keresztül folyik a Fekete-Körös, amely a Körösök közül Romániában a legnagyobb vízgyűjtő területtel rendelkezik (4476 négyzetkilométer).

Bár a Körösök síkságának hidrográfiájába történő beavatkozás árvízellenes célból 1613-ra nyúlik vissza, a fő folyások partosítási terve csak 1823-ban születik meg. Ennek megvalósítása 1843-tól kezdődik el, majd 1855-től gyorsul fel. Több ízben emelték a part magasságát, például az 1970-es magasvíz után, amikor Zerind és Gyarmat irányában a part belső oldalát kibetonozták.

A legnagyobb veszélyt legtöbbször a későtavaszi esőzések és a hegyvidéki hóolvadások egybeesése okozta. 1970-ben a

vízhozam elérte Zerindnél a nagy veszélyt jelentő 600 köbméter/másodpercet, de azóta is (1974, 1980, 1998) sikerült „megúszni”, elhárítani a mindig fenyegető árvizet.

Mert volt árvíz is, például 1879-ben, aminek tragédiáját „Nagyzerénd vésznapjai” címmel egy szemtanú versbe szedte.

Talaj, növényzet, állatvilág

A táj mezősegi talaja ma javarészt szántóföldi művelés alatt áll. A természetes növénytakaró visszaszorult a legelőkre, kaszálókra, dűlőkre, kanálispartokra, a lápos helyekre.

Községünkben a kevésbé termékeny talajok dominálnak, ugyanakkor a csernozjom talajok különböző típusai lelhetők fel. A talajok, valamint a növényzet és az állatvilág miatt Zerind község a sztyeppei övezetbe sorolható. Határneveink (Kéterdőhely, Irtás, Nyílás) a valamikori erdőségekről is vallanak.

A községben az azonális övezethez tartozó ártéri Öntéstalajok kiterjedtsége jelentősebb, de jellemzők a sós-szikes talajok is.

A füves növényzetet alkotó fűvek közül fellelhetők a pusztai árvalányhaj, a mezei iringó (ördögszekér), a tuskés cserjék közül a kőkeny, a vadrózsa, a csepleszmeggy. Az eredeti növényzet legtöbbször a gyomnövényekben lelhető fel. Gyakori a pipacs (*Papaver Rhoeas*), a közönséges és a keleti szarkaláb (*Consolida regalis*, *Consolida orientalis*), a kék búzavirág (*Centauera cyanus*), a vadrepce (*Sinapis arvensis*), a konkoly (*Agrostemma githago*) és a mezei aszat (*Cirsium arvense*). Vizpangásos helyeken sok a nád, a sás és a káka.

Állatvilágunk is sztyeppikus a rá jellemző rágcsálókkal (mezei egér, mezei nyúl, hörcsög, ürge). A madarak közül megtalálhatók a sztyeppei fakókeselyű, a fűrj, a fogoly és a pár évvel ezelőtt még észlelt tűzok.

Történelmi visszapillantó*

Hova is érkeztek eleink? A Fekete- Köröstől délre, a Fehér-Körösig lenyúló falusor a Kétkörös-közhöz, Körösközhöz tartozott. Az ettől északra eső tájegységet Nagykeresérnek

* Irodalmi útmutató: Fazekas József, Nyugati Jelen, 1994. aug. 26–27.

Jakó Zsigmond: Bihar megye a török pusztítás előtt, B-est, 1941.

(később Erdőhátnak) nevezték. A név kétségtelenül a Kölesérnek a nyelvjárásban eltorzult alakja.

Ebben a környezetben, a rétek, nádasok, mocsarak között falvaink jól érezték magukat. A magaslatokon megtermett a gabona, a nedves szigetek pázsítja a legnagyobb melegben sem száradt ki, télen a rothadó, gőzölgő lápi talaj melegétől megolvadt a hó és a jószág akkor is talált rajta ennivalót, amikor máshol már régen istállóba verte a hideg. A rideg marha mellett a makkos-lápos erdőkben a mocsári disznó lett híres, de a juhászat is el volt terjedve. A jól megtermett nád – három szálat egybekötve – szőlőkarónak is megtette, de használták a házak falához, kerítésnek is. A gyengébb minőségű nád fedélnek, fűtenivalónak volt jó.

A rét másik ajándéka a gyékény volt, amelyből szekérechót, szőnyeget stb. fontak. A vízimadarak is nagy áldást jelentettek húruk és tojásuk által. Költés idején a pákások csónakszámra gyűjtötték a tojást. A töméntelen víz ontotta a halat.

Faluneveink*

Főleg Zerind megnevezése változott sokat az idők során: 1169-villa Zerend (825 éve), 1332–1337 „sacerdos de villa Zelend”, 1333 – Zelend, 1334 – Sylend, 1335 – Belend, 1336 – Zilent, 1337 – Selend, 1483 – Zelend, 1512 – Nagy Zelend, 1828 – Nagy-Zerénd, 1851 – Nagyzerind, 1913 – Nagyzerind, 1994 – Zerind (Koppány apjának, Tar Zerindnek nevét viseli).

Ákárcsak Zerind, Gyarmat is törzsi-nemzetségi név. Fekete-gyarmatot Rogerius kanonok említi először 1241-ben, amikor a tatárjárás alkalmával Arad felé menekült. A Váradot megtámadó Kádán tatár kán serege az elmenekült lakosság nyomába eredt. A feketegyarmatiak Gerót vajdájuk vezetése alatt résztvettek a „nadabi sziget” tatár elleni védelmében. A falu okleveles említése 1256-ban, majd 1262-ben történik. A XIV. századi pápai tizedjegyzékek saját pappal rendelkező népes települést említenek: Sacerdos de villa Garmad.

* Irodalmi útmutató: Dicționar istoric al localităților din Transilvania, vol. I-II, 1967.; Gy. Szabó Gyula, magánlevél.

Határneveink

Már az 1913-as Somogyi-féle monográfia is tartalmazza Zerind határneveit. Beszédes történelem: Báránytó, Pályi-tanya, Újkút, Nyílás, Kutyahely, Kéterdő (szőlőskert), Ősi-pusztá, stb. A valamikori erdőket idézik Feketegyarmaton az Irtás 1-11 határrészek, de találóak a többi nevek is: Túlavészér, Kutyahely, Falualja, Fődhíd, Antiföld, Bagolyfás, Kismocsár, Nyárashát, Botrét, Rosszkút stb.

Családneveink

Családneveink* a XVI. századig visszamenőleg nyomon követhetők.

Zerinden 1559-1561 között a Buda, Szokoly, Kutassy, Földessy, Nagy stb. családok éltek. 1567-1579 között ismert családnevek: Német, Borsos, Szabó, Csata, Kádár, Kun, Kövér, Ács, Petruc, Nagy, Kovács, Csikós, Török, Vajda, Szokol, Bakos, Tamás, Molnár, Varga, Vas, Gorkó, Hatos, Jenői, Fekete, Márkus, Együd, Fodor, Mészáros, Orsol, Fila, Gecse, Zagorta, Fistös, Végh. 1746-ra bizonyos nevek ismétlődnek, mások megjelennek: Borsos, Vékony, Dávid, Kis, Balogh, Gáli, Dékány, Hevesi, Ács, Kátay, Ambrus, Szilágyi, Kasza, Csősz, Szabó, Csanádi, Szőcs, Szöllőssy, Szász, Fazekas, Tóth, Tisza, Kelemen, Tordai, Szatmári, Bondár, Magyar, Kutassy.

1561-ben Feketegyarmaton a Gáll Nagy, Kutassi, Thomaszy, Nádassy Bebek stb. nevekkal találkozunk 1567-1579 között ismert családnevek Nagy, Vajda, Kun, Molnár, Gilvác, Bíró, Nemes, Forray, Kovács, Hegedűs, Pecséri, Verős, Varga, Bence Faragó, György, Fura, Diák, Jancsó, Vágó, Pálfi, Boros.

1747-ben új és régi nevek követik egymást: Diószegi, Pálóczy, Varga Nagy, Erdős, Szabó, Borsos, Molnár Kovács, Szilágyi, Balog, Bíró, Bagó Kajtor, Lengyel, Hegyi, Dubik.

Úgy is mondhatjuk, bizonyos nevekkal „hazaértünk”.

* Irodalmi útmutató: Káldy-Nagy Gyula, A gyulai szandzsák 1567. és 1579. évi összeírásai, Békés Megyei Levéltár, Békéscsaba, valamint Dr. Kovács Géza, magánlevél.

Mint ahogy Kovách Gézától tudjuk – Jelen, 1992. nov. 19., 1992. nov. 25. –, Zerind a XV. században (1483, 1486) Telegdy birtok volt.

A XVI. században már kihangsúlyozzák nagyságát: Nagy Zerend. Ezen a néven szerepel az 1552-es portaösszeírásban. Ekkor 11 jobbágytelket tüntetnek fel a Kaczckffy család birtokában, de jellegzetes köznemesi falu, mert 1559-ben a dézsma összeírásában 42 jobbágy telke 9 család között oszlik meg. Hasonló számokat találunk a török defterekben is: 1567-ben 46, 1579-ben 43 családot.

Adója 1567-ben 11 753 akcse, amelyből a gabona tized 6200 akcse. Emellett a fejlett állattartás is jellemzi. A sertéseken, méhcsaládokon kívül 720 juhot írnak össze, több gazdának 100 juha is van. A defter számon tartja az egykori Szokoly György rétyjét és Buda János kertjét, melyek után már a szultánnak adóznak. Mindez valami kicsiny korai nemesi majorságra utal.

A török időkből számos oklevél említi (1571, 1577, 1579, 1580, 1593, 1640, 1662).

Feketegyarmat 1477-ben Dóczy birtok, vízimalma is van. A XVI. század elején a Báthoryaké lesz, számos oklevélben találkozunk nevével (1489, 1494, 1510, 1511, 1519). 1525-ben a világosi uradalomhoz tartozik. Az 1522-es összeírás 14 egész telket említ, 1561-ben azonban a dézsmajegyzékben már 26 telek található 11 család birtokában. A török hódoltság kezdetén, 1567-ben 41, 1579-ben 38 család lakja.

A török hódoltság korából is számtalanszor említik (1580, 1584, 1593, 1601, 1605, 1608, 1619, 1626, 1640, 1642).

Korai reformáció

Egy másik kultúrtörténeti vonás a korai reformáció. Ez a vidék már az 1550-es években reformált mindenekelőtt a Gyuláról induló Szegedi Kiss István működésének köszönhetően. A vidék kezdetben a Köleséri főesperességhez tartozott; később a Zarándi főesperesség része lett. Templomaink régi keletűek.

1664-ben a debreceni zsinat Érsekújvári Andrást jelöli papnak. A XVII. század végén Kolozsvári István a feketegyarmati lelkész, tőle maradt fenn az egykori Zaránd megyei református

gyülekezetek lajstroma (összesen 60, melyből azóta 50 eltűnt helység).

Zerind a török hódoltságot viszonylag jól átvészelte; 1720-ban a kamara 42 családot, 22 évvel később 48, az 1746-os dika pedig 71 családot tart számon. Az 1742-es kamarai összeírás adatai szerint vetésterülete 176 pozsonyi mérő, kaszálója 104 ember vágó.

Kamarai birtok, több évtizedig számtartósági központ. Hozzá tartozik: Talpas, Csermő, Barakony, Somoskeszi, Seprős, Kerülő, Apáti, Nagyszintye, Vadász, Ágya, Tözmiske, Bélzerind, Kisjenő és Feketegyarmat, valamint Kelmegyes-, Össy-, és Gelvácspuszták.

Az 1771-es úrbérrendezéskor 89 jobbág, 19 házas és 10 házatlan zsellér lakja. Telekállományuk 52 háromnyolcad jobbágYTELEK, megművelt földje 110 pozsonyi mérő belsőség, 1069 kishold kaszáló. Terhei: kilenced mindenféle terményből, beleértve a kendert és a lent is, 108 forint füstpénz, 520 forint katonai kontribúció, 5913 gyalogrobot, 50 öl fa, 50 icce vaj, 100 kakas, 100 csirke, 595 darab tojás, természetesen egy esztendőre. Szabad borárulási joguk van Szent Mihálytól Karácsonyig.

Az 1828-as általános összeírás bizonyos fokú fejlődést igazol. Ekkor a faluban 118 telkes jobbág, 135 házas, 4 házatlan zsellér, 10 szolga és egy mesterember lakik. Megművelt földje: 917 hold szántó és 393 hold rét. Jóságállománya 140 jármos ökör, 143 fejőstehén, 53 növendékmarha, 214 ló, 148 birka és 14 tenyészkoca.

A török kiűzése után Feketegyarmat is a kamaráé lesz. 1715-ben 31, 1720-ban 23, 1742-ben 29 családot írnak össze, megművelt földje azonban csekély: mindössze 111 pozsonyi mérő vetés és 24 hold rét.

Az úrbérrendezéskor már 77 család lakja, ebből 64 telkes jobbág, a többi zsellér, 33 jobbágYTELEKKEL. Földje 42,5 pozsonyi mérő kert, 712 hold szántó és 621 hold rét s nagykiterjedésű, de áradásos legelő. 1828-ra a lakosság száma: 100 jobbág, 76 házas, 16 házatlan zsellér, 27 szolga és egyetlen mesterember. Urbéri földje ekkor 659 hold szántó, 325 hold kaszáló.

Tar Zerénd – linóleum metszet 11/XV. E.A. —

Próhász 2003.

Tar Zerénd, linómetszet

Jószágállománya viszont nagy: 300 jármos ökör, 186 fejőstehén, 194 növendékmarha, 79 ló, 72 birka és 63 tenyészkoca.

József főherceg Zerindet 1818-ban, Gyarmatot 1822-ben megvásárolja a kamarától, s ettől kezdve elvesztik korábbi jelentőségüket, a kisjenei uradalomhoz tartoznak.

Az új uradalom majorosít, nagy határrendezésre kerül sor, a közlegelőt is kettéosztják, következésképpen a jobbágyság helyzete romlik, a szabad irtásra nemigen lesz ezután lehetőség. Ugyanakkor többnyire robotmunkával megépítik a Fekete-Körös töltését s ezzel megszabadul a falu a gyakori áradásoktól.

Fényes Elek szerint Zerind határa 1851-ben 9162 holdból állott, amiből 5234 hold úrbéri föld volt, 2928 hold főhercegi majorsági. Legelője 4460 hold, nagyobbik része uradalmi.

A század vége felé innen is számottevő az elvándorlás, népszaporulata ennek következtében lassú.

A Gyarmatra vonatkozó Fényes Elek-adatok 8143 holdas határról tesznek említést, amiből 2829 hold a majorság.

Egykoron számos elpusztult falu terült el határában. Somogyi Gyula 1913-ban még említi Bedőszeget, Gelvácst, Fesetet, mint határneveket. Ez utóbbira telepítettek az 1921-es földreform után pár tucatnyi román családot.

A 60-as évek egyik árvize elpusztította, s a lakosok áttelepültek Szentannára.

Iskola régen és ma

A vidéket a reformáció elég korán elérte. Egyházaink előbb a Köleséri Főesperességhez tartoznak, majd a Zarándi Főesperesség részeivé lettek.

Ragaszkodott ez a nép oktatásához, kultúrájához, de nagyon. Zerinden a XVIII. században elemi református iskola működött. Voltak anyakönyvi kivonatok 1830-ra visszamenőleg, aztán általános jegyzőkönyvek, mint ahogy a szülői bizottságra vonatkozó feljegyzések is. Hattól tizenkét éves korig külön jártak iskolába fiúk és lányok. 1830-tól hozzánk jártak a miskei gyermekek is. Volt vasárnapi tanfolyam azok számára, akik nem végezhettek iskolát. 1875-ben 110 fiú és 130 lány volt beírva. Azokat, akik

nem jártak iskolába, 10 Ft.-ra, majd 25 Ft.-ra büntettek. 1910-ben az árvák számára állami iskolát nyitottak. A 70-es évek elején új iskolába költöztünk, majd 10 osztályos oktatás is folyt. Jelenleg (2000-ben) a IX. osztályra kibővülés alatt álló zerindi iskolában mintegy 100 gyermek tanul, a gyarmati I-IV. osztályos iskolában 26 gyermek van. A zerindi óvodában 41, a gyarmati óvodában 17 kisgyermek található. Idén és a közeli perspektívában a község oktatásban résztvevő gyermekek összlétszáma 200 körüli.

Egy másik – nyomtatásban megjelent – művelődéstörténeti forrás a Fekete-Körös 1879-es húsvéti árvizéhez kapcsolódik. Egy egész poéma, megrázó leírással és megmaradási hittel: „Formáld át szívedet ojan Sz. oszlopnak. Amelyről a betűk soha le nem kopnak. Tisztelettel említsd, ved nyelvedre nevét. Tisztelettel tekintsd Születése helyjét!”

Zerinden 1892-ben nyomtatott Alapszabályzattal rendelkező polgári olvasóegylet működött, tiszteletbeli tagokkal, alapító tagokkal az egylet tisztviselőivel (elnök, alelnök, jegyző, pénztárnok, könyvtárnok, 15 bizottsági tag).

A jelentős olvasási hagyományokra visszatekintő Zerinden most egy félállásos könyvtárosunk van.

Az első világháborút lezáró trianoni békeszerződés új helyzetet teremtett, többek között a kelet-nyugati gazdasági kapcsolatok beszüntetésével. Megszűnt a Simonyifalva- Gyula kisvasút.

A két világháború között a Hangya szövetkezet keretében jelentős kulturális tevékenység folyt. Az utóbbi évtizedekben értelmiségi elődeink és a mostani nemzedék, a már nyugdíjasokkal együtt, az adott lehetőségek között helytállt: színművek bemutatása, táncsoport működtetése, balladajátékok színre vitele, irodalmi próbálkozások ösztönzése, író-olvasó találkozók, amelyek 1969-től a Zerindi Irodalmi Kör, később az Olosz Lajos Irodalmi Kör keretében szerveződtek.

A második világháborút követő 1945-ös földreform kevésbé érintette a lakosság földtulajdonlását, inkább a negatív előjelű, kierőszakolt kollektivizálás, ami már 1950-ben létrehozta a sztálinista földgazdálkodási, elvetélt modellt, hogy aztán 1959-ben az egész föld „köztulajdonba” jussék.

Az 1989-es rendszerváltozást követő 1991-es földtulajdoni reform felkészületlenül találta a lakosságot.

A népesség alakulása

A községi lakosság számának alakulásában a múlt század második fele a nagy nekilendülés időszaka: Zerinden 2000, míg Gyarmaton 1400 körüli lakos élt. 1890-ben Zerinden 2159, míg Gyarmaton 1593 embert tart számon a statisztika.

Az első világháborút követően Zerind község legnépesebb éve az 1930-as (4703 lakos, ebből 2355 Zerinden, 2348 Gyarmaton élt). Ettől kezdve a lakosság száma huzamosabb ideig jelentősen csökken: 1941-ben 4137 (2590 és 1547), 1956-ban 3302 (1844-1458), 1966-ban 2717 (1579-1138), 1977-ben 2195 (1314-881), 1978-ban 2167 (1300-867).

Az okok sokrétűek: az alacsony születésszám, az erőltetett iparosítással ösztönzött városbaköltözés, a helyi foglalkoztatás hiánya, a külföldre (elsősorban Magyarországra) történő kiköltözés (főleg 1989 táján), az elöregedett, elnőiesedett lakosság nagy részaránya. A népességapadás nyomon követhető napjainkig. 1992-ben Zerind község lakossága 1682 fő, közülük Zerinden 1015-en éltek, Gyarmaton 667-en. Jelenleg (2000- ben) községünkben 1568 állandó lakos van (Zerinden 952, Gyarmaton 616, a százalékarányos megosztás 60, 71% illetve 39, 29%).

Az utóbbi években az alacsony lakosságszám stabilizálódott, az elvándorlás megszűnt vagy lelassult, a visszaköltözés akadozik és motivációiban leszűkült. Gazdasági programokra, lelkes nekibuzdulásokra, sok pénzre és megannyi ötletre lenne szükség. Infrastruktúrára vágyakozik az ipart telepítő tőke. Új telefonhálózat kellene, kavicsos utcák, vízhálózat, csatorna.

Táj-képek

A községnek nincsenek történelmi emlékművei, mégis ide soroljuk a református templomainkat, és az előttük elhelyezett, a világháborús elhaltakat és a mindenkori hősokeket megőrző emlékoszlopokat.

Nemcsak a helybeliek, hanem a máshonnan jöttek számára is a múltat, az igyekezetet, az akkori idők tehetőségét jelzi az

1903-ban fűrt artézi kutunk márvány táblája. A kiapadóban lévő, a legjobb ivóvizet adó kút márványtábláján ez áll: „Ezen kutat építette Nagyzerind községe, Kolozs Jánosné, Vida Mária nagylelkű adományának felhasználásával 1903 évben.”

1974-ben, most húsz éve, felavattuk a Zerindi Képtárat, ahol sok látogatót fogadtunk: a bejegyzési napló 180 művészeti élményt rögzít, sok-sok jeles aláíróval. Itt most idézzük csak Tokay György képviselőnk bejegyzését: „Aki belép ebbe a kis terembe, egyszerre a nagyvilágban, Európában találja magát. Ez a képtár egy új, egy szebb világ szigete. S őszintén remélem, hogy ez az új világ a mi világunk is lesz, ahol emberként és magyarként jól érezzük magunkat.”

Megtekinthetőek a középületeink (községgháza, kultúrotthon, orvosi rendelő, iskola, gyógyszertár, malom) is.

Félórányi autóúttal Nagyszalontára érkezhetünk, Arany János-i emlékek nyomába, órányi autóúttal elérhetők Nagyvárad és Arad nevezetességei. Belényes sincs tőlünk messze, ahonnan bejárhatóak a Nyugati-szigethegység látványosságai: a meziádi és az aranyosfői barlang, Biharfüred, a detunáti bazaltok, a Csodavár.

Gyula és a gyulai várfürdő

Elérhetősége inkább „zöldkártya” és útlevél kérdése, mint a mindennapi gyakorlaté. De lehet, hogy a zerindi Gyulai utcából valamikor könnyebben eljuthatunk nemcsak Gyulára egy Európai Unió határon belül.

Szökőkút a zerindi községgháza előtt

Üdvözet Nagyzeréndről*

Mottó:

„Hirdessétek a keresztyén szabadságot és egyenlőséget, de magyarázzátok jól meg a népnek, mit kell e nagy szavakon érteni.”

(Kerekes Ferenc, 1849)

A Fehér- és Feketes-Körös hidrográfiai adatait vizsgálva hol az egyik, hol a másik hozza magát előnybe: a Fehér-Körös hossza másfélszerese a Feketének, hogy aztán vízgyűjtő medencéje kétszerese legyen a Fehérnek.

Meg kell tehát találjuk, akárcsak az emberi tulajdonságok vizsgálatában a közöst: az Erdőhegy-kisjenői hídról, mint a Fekete-Körös hídról szép időben, keleten a Kodru-Móma (Béli) hegység látványa örvendeztet meg, mikor elvonul a történelmietlen időkét idéző egyik vagy másik folyó.

Közös, vagy akár azonos bennük az is, hogy a Körösköz falvai sorra ünnepelnek, Zerénd és Ágya után most Erdőhegy (650 év). Nem mintha Erdőhegyet nem illetné meg az elsőbbség az ünneplésben, akár a félig-meddig város jogán, a történelem által is. Az Erdőhegyet körülvevő tíz eltűnt falu közül hat korábbi (Bököny – 1177, Pecsér – 1261, Somos – 1332, Kávás – 1333, Fövényes – 1334, Görrhe – 1344), négy pedig későbbi (Szederkény – 1406, Tomorcsok – 1418, Abzakútja – 1418, Karancs – 1483), mint Erdőhegy – 1348. 2002-ben pedig Jeneu – 1202, Kisjenő – 800 éves lesz. Lehet tehát válogatni, most Erdőhegyre válogattunk.

Közös bennünk az is, hogy Erdőhegy Görrhe nevű határrészén, 1735-ben gyülekező Habsburg-ellenes sereg tábori lelkésze a nagyzeréndi pap, Szilay János, íródeákja a feketegyarmati ludimagister, István deák.

Ha Erdőhegy családi neveinek lajstromát, az 1567-es és az 1742-es évekre vonatkozólag vizsgáljuk csak három a közös

* Erdőhegy köszöntése, Nyugati Jelen

név, ez is besegítéssel”: Tomás-Tamás, Ferencz-Ferenczi, Szabo-Szabo, ugyanis szabók mindenütt vannak.

Lássuk sorjában (1567-1579): Molnár, Ferencz, Jenő, Toth, Pethő, Szép, Palotás, Göbör, Varga, Forintos, Tomás, Szabó; (1742): Szabó, Bíró, Zöldi, Pintye, Székely, Bondár, Kelemen, Somlyai, Kerekes, (ebből a családból származhat Kerekes Ferenc, Fazekas Mihály Ludas Matyijának első kiadója), Farkas, Ungvári, Tözsér, Véres, Vajda, Alt, Bongo, Pap, Tokai, Enyedi, Pálffy, Ferenczi, Mozes, Birta, Seprő, Tamás, Jónás, Bányai, Kádár. Így már a nevekkal sokan hazaérkeztek...

Nézzük a többi nevet is: Ardelean, Rotar, Onuț, Bercea, Badea, Tolan, Lup, Pantea, Vidican, Moț, Dan. (1742).

Ha az erdőhegyi 1742-es összeírások neveit egybevetjük a zeréndiekkel, 10 ugyanolyan nevű családot találunk: Szabó, Vajda, Tamás, Varga, Molnár, Jenő, Tóth, Kádár, Kelemen, Bondár.

A már nem makulátlanul fehér Fehér-Körös – mint amikor nevét adták -, könnyedén, csíkszerűen vezeti le vizét az Erdőhegy-kisjenői híd alatt, miután a Bihar-hegységből lesietve megszelídíti mozgását a brádi, honctói, zarándi medencében, és főleg a síkságon, hogy népeket, lelkeket, kultúrákat egybekössön, megszeretessen, és nemcsak ünnepkor, hétköznapiakon is.

Zerénd, 1998. május

Tamás (néminék)

Meretelek

Vida Gábor

2010. jún.

finnyosulva

Vida Gábor: *Nem szabad és nem királyi,*
Magvető Könyvkiadó,
Budapest, 2007

Az 1849-es Zerindi Amnesztia*

A világosi fegyverletétel katonai előzményei**

A kérdés megközelítéséhez előljáróban fontos megállapítani, hogy a Habsburg Birodalom katonai ereje Európa egyik legerősebbikének számított. Ezért a nyugat-európai közvélemény számára szinte hihetetlennek tűnt, hogy 1849 tavaszán a Habsburgok egy sor ütközetben vereséget szenvedtek. Történt azután, hogy 1848 decemberében a Magyarországra betörő császári seregek néhány kisebb-nagyobb ütközet után – szinte harc nélkül – megszerezték Magyarország területének kétharmad részét.

1849 tavaszán az osztrák részről bekövetkezett kudarcok egy sor helytelen megítélésből fakadtak: a magyar forradalmi seregek harcértékének, lehetőségeinek alábecsülése, azok a hadszíntéri beszámolók, amelyek szerint a magyar hadsereg néhány ezer szedett-vedett lázadóból áll, amelynek széttűllése rövid időn belül megtörténik. Ehhez adódnak a császári hadvezetés hibái, az a tény, hogy a Habsburgok az ország nyugati és északi részének elfoglalása után nem folytatták a támadást egy frontszakaszon sem, a Pest-Budára való benyomulás után megkezdték a „kitelelést”, a rendes gyalogság száma kicsi volt, és az is demoralizált.

Ezzel szemben a Debrecenbe menekült forradalmi magyar kormány, élén Kossuth Lajossal berendezkedett a Tiszántúlon, és megteremtette az ellenállás alapjait. Nagyváradra és környékére áttelepítették a hadi üzemeket, újrakezdvén a termelést; jelentős katonai élelmiszerraktárak jöttek létre. Ugyanakkor újracsoportosították a katonai erőket. Ez elsősorban a Görgey Artúr tábornok Felső-Magyarországon tevékenykedő hadtestének Tisza mögé rendelésével történt. Ennek dacára meglepetéssel hatott a két hadsereg kápolnai csatájának eredménye: a magyar sereg

* Nyugati Jelen, 2002. október 2.

** Irodalmi útmutató: Magyarország története 10 kötetben, Bp., 1978–1980.

visszavonulása. Ez felszínre hozta a mindkét részről fellelhető hibákat, de azt is, hogy a magyar hadsereg forradalmi körülmények között jött létre, kezdettől fogva reguláris alapon állt, és főleg azt, hogy a végleges leveréséhez szükséges a két nagyhatalom, a Habsburg Birodalom és a cári Oroszország együttes fellépése.

1849 áprilisának, májusának forradalmi hadseregét nagyon megviselte a Buda vára ellen folytatott, egyébként sikeres, 18 napig tartó ostrom, amely máshonnan nagy erőket vont el. A harcok során jött a hír, hogy a cár Ferenc József személyes kérésére orosz csapatokat küld Magyarországra. Túloldalra már megérkeztek az Itáliából és máshonnan odarendelt tartalékok. Hamarosan Bécs védelmére érkezett 12 000 cári katona is. Akkorára a többi orosz egység is özönlenni kezdett: északon Rüdiger tábornok 35.000, Paszkevics herceg 120.000 emberrel kelt át a Kárpátokon, Erdélybe pedig Lüdersz tábornok 40.000 főnyi serege tört be. Az újabb vereségek nyomán a kormány és az országgyűlés alig néhány hete költözött vissza Debrecenből Pestre, hogy aztán Szegedre tegye át a székhelyét. Görgey augusztus elején már Aradon érte utol őket. Hozta hadseregét, amely az odáig vezető hosszú úton is megőrizte fegyvereit és erejét.

Bem József hadseregére már nem lehetett számítani: 1849. július 31-én elvérzett a Segesvár melletti Fehéregyháza közelében az orosz csapatokkal vívott küzdelemben.

Szeged mellett Dembinszky lengyel tábornok vezetése alatt még sikerül egyesíteni a déli magyar hadsereget a Pest környékéről odavonuló csapatokkal, de ez a Temesvár felé vonuló forradalmi sereg végső nagy csatát veszít Haynauval. Már nem segíthetett az Erdélyből odaérkező, a csatában fővezérként résztvevő Bem apó sem, mert a csata kellős közepén elfogyott a magyar ágyúk lőszere. Ő maga is megsebesült a véres küzdelemben, majd az egész honvédsereg felbomlott, szétfutott.

A végkifejlet megértéséhez szolgáljon az a megállapítás, hogy az országban kibontakozott több hónapig tartó háború a századközép legnagyobb katonai konfliktusa volt, és hogy a magyar honvédség 132.000 katonájával és 450 ágyújával szemben 170.000 osztrák

és 200.000 orosz katona és 1200 ágyú állott. A katonai vereség elkerülhetetlennek tekinthető, azért sem a politikai, sem a katonai vezetők nem okolhatók. A vereség társadalmi hatása széles körű volt. A háborúban – osztrák számítások szerint – 54.500 magyar honvéd esett áldozatul, a császári seregek oldalán 46.400 és a cári segélyhadaknál 28.300 volt a halottak száma.

A honvédség nagy részét elengedték

Még a temesvári csata előtt Kossuth és Görgey négy szemközt megbeszélésen – augusztus 10-én az aradi várban – megegyeztek abban, hogy Bem győzelme esetén Görgey és Bem seregei az oroszok ellen fordulnak. Vereség esetén nincs más megoldás, csupán a fegyverletétel.

Augusztus 11-én a temesvári vereség ismeretében Kossuth és a kormány jelenlévő tagjai teljhatalommal ruházták fel Görgeyt a megadásra, abban bízván, hogy az ellenség inkább vele kész tárgyalni, mintsem a kormánnyal. Kossuth lemondott, és hamis papírokkal álruhában török földre menekült. Következett augusztus 13., amikor Görgey Paszkevic serege előtt Világosnál letette a fegyvert. Napok kérdése a többi vár, helység feladása: Arad (Damjanich, augusztus 17.), Karánsebes (Dessewffy Arisztid, augusztus 19.), Borosjenő (Vécsey Károly, augusztus 21.), Zsibó (Kazinczy Lajos, augusztus 25.), Munkács (augusztus 26.), Pétervárad (szeptember 5.), Komárom (október 2.).

Írásunk további részét a fegyverét Világosnál letevő honvédseregre összpontosítjuk. Vizsgálódásunkhoz több verzió is létezik.

Az egyik szerint (Körösi Sándor, Székelyföld, 1888. szeptember 9.) a megadásra kényszerült honvédsereg zöme (altisztek, közlegények) az orosz katonák vigyázása mellett Zerindre jutott el. A sereg másik része – „mi pedig Kisjenő felé vettük utunkat” – a tisztek, őrmestertől felfelé, hajnali 5 órára Kisjenőbe érkezett. E megközelítésből az tűnik ki, hogy a Zerindre érkezők elkerülték Kisjenőt, és – feltehetőleg – a Csermő-Vadász vagy a Nagyszintye-Ágya útvonalon jutottak el a már említett helyszínre.

A Kisjenőbe érkező tisztektől már az első háznál elvették a Világosnál még megtarthatott kardot. Így fegyvertelenül vonultak

be egy nagy kocsmába, ahol a bent poharazgató orosz katonatisztek – a lefegyverzetek nagy meglepetésére – megölelték, és pálinkával kínálták őket. Beszélgetés során az osztrák katonákat gyalázták („Zwantigern” jelzővel illették őket).

Az egyik orosz lovas százados a kocsmában épületében lévő szobájába invitálta a tisztek egy csoportját, és szomorúan tudatta, hogy a reménység elszállt; lengyel származása, a lengyel és a magyar ügy hasonlósága miatt az esetleges harctéri találkozás alkalmával „átmentünk volna hozzátok”. A leírás szerint a kardokat visszaadták, sőt a „vétkes” századost arcul ütötték.

Egy más történeti forrásokat felhasználó leírás szerint (Németh Csaba, Szigeti Zoltán: 1848-49-es Honvédtiszti Emlékhely) a Világos és a Szőlős közti síkon 33.000 honvéd adta meg magát, 144 ágyúval.

Sejthető volt és be is bizonyosodott, hogy az orosz cár nem fogad el feltételeket. Az azonban elérhető volt, hogy a fegyverletétel csak az orosz katonák előtt történjék meg, és hogy a magyarok megtarthassák ingó vagyonukat, a tisztek pedig oldalfegyvereiket. Ez utóbbi elismerés volt a magyar honvéd bátorsága iránt, ugyanakkor ösztönzés arra, hogy a többi alakulatnál is kövessék példájukat a megadásban. Lehet, hogy ennek is szerepe volt abban, hogy Damjanich augusztus 17-én feladta az aradi várat.

Rüdiger tábornok akarata szerint a foglyokat Nagyváradra, az orosz főhadiszállásra kellett volna szállítani. Ide azonban csak Görgey és környezete jutott el, mert Paszkevics – katonai, diplomáciai okokra hivatkozva – a honvédek tartózkodási helyéül Sarkadot jelölte ki, amikor már a foglyok Szalontánál jártak.

A Haynau által már korábban (augusztus 15-én) megfogalmazott rendelkezés úgy szólt, hogy a császári seregben szolgált foglyok – az elrendelt tartózkodási helyről – Aradra legyenek irányítva, míg a többiek Pesten át Pozsonyba.

Mi történt a sanyarú sorsú honvédekkel közvetlenül Sarkad előtt?

A már említett második változat szerint 33.000-en voltak. Kis-jenőbe érkeztek meg „hajnali 4 óra tájban”. A foglyok egyharmada

megszökött, a megmaradt hányadot táborba helyezték el, a tiszteket a városban szállásolták el. Ezután következett Zerind. Azt hitelesen tudjuk, hogy augusztus 16-án délután 2 órára a honvédtiszteknek és a honvédeknek Zerinden kihirdették a Sarkadra történő indulás időpontját. A Zerindre érkezés és a helységben történő tartózkodás ideje nem pontosítható. Igencsak augusztus 15-én történhetett a helységet megtisztelő történelmi tett, mégpedig az, hogy Zerinden a honvédség nagyobb része (közlegények, altisztek) szabaddá vált. Mennyi lehetett az a nagyobb része, ha Sarkadra 10.000 ember érkezik meg? Feltételezhetőleg 12.000 katoná. Ennek jeléül idén, október 6. táján márványtáblát avatunk a Zerindi Amnesztiát magasztosan elismerő magyar és román nyelvű szöveggel.

Sarkad árnyékában

A leírt úton továbbjutott alacsonyabb rendfokozatú katonákból álló honvéd sereget fogolytáborban helyezték el, Kötegyán és Sarkad között. Az élelmezés gyatrasága és a rossz fogvatartási körülmények okán kitört kolera valamint az őrizhetőségi nehézségek miatt Paszkevics tábornok elrendelte a foglyok átszállítását Gyulára. S így néhány honvéd tiszt már augusztus 19-én Gyulára érkezett. Őket követte augusztus 21-én honvéd társaik nagyobb része. Utólag, szemtanúkat megszólaltatva, Gyula város elismert újságírója, Kóhn Dávid arról ír, hogy Kisjenőben a fogoly tábor kettészakadt, s az egyik fele Székudvar-Nagypél-Gyulavarsánd útvonalon jutott el Gyulára – ugyancsak október 19-én. Ezt megelőzőleg már október 17-én Gyulára értek az előzőleg Sarkadra irányított Damjanich-féle aradi helyőrség katonái, hogy aztán szintén október 19-én Sarkadról Gyulára érjenek.

Paszkevics tábornagy és Haynau levélváltása nyomán a hadifoglyok osztrák átvételére utasították Montenuovo tábornokot, hogy jelenjék meg Gyulán 18 század gyalogossal és 4 század lovassal. Ez a szomorú átadás-átvétel, a tisztek teljes lefegyverzésével augusztus 22-23-án történt Gyulán, a vár és a kastély közötti részen.

Nem várt jobb sors az erdőkben menedéket kereső, nádasokban lappangó, egyéb rejtekhelyen meghúzódó, akár hadsereget is

kitevő férfiemberekre sem. Az osztrák katonák siettek összeszedni az alkalomadtán megszökött honvédeket, besorozván őket a Habsburg-hadseregbe, vagy eljuttatván őket az ausztriai, csehországi várbörtönbe.

A senyvedőkön és a nehéz sorsú élőkön szomorodva fogalmazta meg később – a háza kéményére hazatérő golya látványa kapcsán – a költő-pap Tompa Mihály, amiből idézzük a következő sorokat:

Repülj, repülj! és délen valahol
A bujdosókkal ha találkozol:
Mondd meg nekik, hogy pusztulunk, veszünk,
Mint oldott kéve, széthull nemzetünk...!

A házfalakról eltűnő nemzeti feliratok, a zászlók cseréje, mint fájdalom eltörpült a családok férfi tagjainak elvesztése és a beszolgáltatások erőszakolása mellett. Ez utóbbit elmulasztókra 50 botütést, vagy 500 ezüstpénz büntetést róttak.

A kincstár feltöltésére mindenféle eszközt megfogtak, elvették az adókirovás jogát, az utcákra mindenütt nevet festettek, minden házra házszámot rakattak, hogy adóztassanak. Újraszabdalták, megyésítették, mint oldott kévét széjelhullatták az országot.

Zerind, 2002. októbere

*Emléktábla a
Községháza
falán*

1848–49
A közkatonák
és altisztek
részleges
zerindi
amnesztiájának
emlékére
2002.

Jeles elődeink: Tabajdi Károly*

„Hol fénysugarak vetélkednek... unalomról szó sem lehet”

Életrajzi adatok

Idén 170 éve, 1833. november 10-én született Nagyzerinden a falu és Arad megye kiemelkedő személyisége, Tabajdi Károly. Mint sok embernek, már a család is meghatározó volt életpályája számára, ugyanis édesapja, Tabajdi Dániel a község nagy tekintélyű (Lakatos Ottó Arad története c. munkája szerint Arad megye legtiszteltebb) jegyzője volt. Elemi osztályait szülőhelyén, a gimnáziumot, valamint a jogi tanulmányok első két évét Debrecenben, az utolsó kettőt Pesten végezte.

Joggyakorlatot jó hírű ügyvédi irodáknál előbb Pesten, majd Aradon folytatott, minekután önálló ügyvédi irodát nyitott Aradon.

27 évesen ledoktorált, rá egy évre, 1861-ben Arad megye első aljegyzője lett. A kiegészítés után, 1867-ben megyei főjegyző, 1869-ben Pécskán kincstári ügyész, hogy aztán az újonnan szervezett királyi törvényszék elnökévé nevezzék ki.

Nagy fordulat állt be életében, részben a politikai pályáján, amikor 38 évesen, 1871-ben, megválasztották Arad megye alispánjává. A „megválasztották” kifejezés helyénvaló, ugyanis az 1876–77-es közigazgatási átszervezés után – ekkor Erdélyben 15 megye jött létre –, a kormányt az általa kinevezett főispán képviselte a megyében, s mellette a megye élén a 6 évre választott alispán állott.

Életének e korszakában sok nagy tett fűződik nevéhez: a községek rendezése az 1871-es törvény alapján, a megyei jegyzők nyugdíjintézetének létrehozása stb. Engedtettsék meg, zerindiségem okán-jogán, hogy kiemeljem nagy szerepét az 1879-es nagyzerindi húsvéti árvíz utáni adakozás megszervezésében.

* Nyugati Jelen, 2003. január 10. <http://archiv.nyugati jelen.com/2003/2003%20januar/jan.%2010%20pentek/j5.html>

„A jótékonyság felüti sátorát,
Városok, községek kenyeret, szalonnát
Ajánlának, s hoztak Nagyzerénd népének
Nagyon sokra megyen a száma ezeknek.
Arad megye számos községe, városa
A kegyajánlatot Zeréndnek meghozza.
A király öfelsége ezt megkoronázza
Kétezer forintot öreá ruházza.”

– olvashatjuk a „Nagyzerénd vésznapijai, versbe szedve egy szemtanú által” címmel megjelent korabeli kiadványban.

Tabajdi Károly életpályájának delelése 1879 nyarára esett. Amikor 46 évesen kinevezték Arad megye és szabad királyi város főispánjává, a lakosság többsége nagy lelkesedéssel fogadta a hírt. A nagy közigazgatási átszervezések korában időlegesen, 1880-tól Krassó megye, majd az egyesített Krassó-Szörény megye főispánja is.

A közügyekben való tevékeny részvétele nemcsak a megyei és városi közgyűlések elnöki teendőinek ellátásában merült ki. Nagy hozzáértéssel kísérte figyelemmel és intézte a megye összes ügyeit. A kor szellemét túlhaladva felismerte az etnikai jó együttélés szükségességét, feloldotta a magyarok és románok közötti súrlódásokat olyannyira, hogy „csekély kivétellel a közügy örömeire óhajtott nyugalom és béke állt fenn”.

Tabajdi és a közművelődés

Már a kimondottan politikai pályafutása előtt, 35 évesen, 1868-ban a Deák-párti Aradi Lapokat szerkesztette. Az ebben közölt írásainak is köszönhető a párt választási győzelme Aradon és a megyében.

Bár főispáni minőségében sok egyesület – például az Arad vidéki tanítóegylet – támogatója, tiszteletbeli tagja volt, a leggyümölcsözőbb közművelődési tevékenységet mégis a Kölcsey Egyesület körül fejtette ki.

Arad számára 1881 – többek között – a Kölcsey Egyesület létrejöttének éve volt. A kor krónikájából tudjuk, hogy ebben az esztendőben egy alakuló értekezlet és két rendes közgyűlés indí-

totta útjára az oly nagy sikerű egyesületet. Mindhárom alkalommal elnökké, mint ahogy a továbbiakban is haláláig, Tabajdi Károlyt választják. Az alakuló értekezleten a kötelező száz tag helyett 167 rendes, 38 pártoló és 2 alapító tagot jegyeztek be. Az alapító tagok egyike Tabajdi Károly, akinek lelkes felhívására a rendes tagok száma a második év végéig két és félszeresére, 422-re növekedett. Tiszteletbeli tagnak Jókai Mórt, később pedig dr. Márki Sándort választják.

A Kölcsey Egyesület az első két évében főleg irodalmi téren remekelt. 1884-ben megjelentetik az első évkönyvet, amelynek szerzői között Tabajdi Károly is szerepel. Amikor pedig felmerült Arad megye monográfiája megírásának kérdése, a főispán felkarolta és létrejöttét messzemenően támogatta.

Az utókor kegyelele

Tabajdi Károly azon személyiségek közé tartozott, akiket még életükben sok elismerés, sőt dicséret illetett. Az 1886. október 7-én bekövetkezett halálakor keltezett egyik nekrológjában olvassuk: még alispánként arról kérdezték, untatja-e a tanítók közgyűlésének egyik-másik hozzászólása. „Dehogyan untat, viszonzá Tabajdi; unalmas lehet csak a sötétségnek argumentálása, de itt, hol fény-sugarak vetélkednek egymással, bebizonyítani akarván, hogy ki, melyik tud nagyobb fényt árasztani, unalomról szó sem lehet.”

Nem minden falunak adatott, adatik meg, hogy ilyen köztisztviselői és tudományos rangú embert adjon a világnak. Az utóknak, nekünk, aradiaknak, zerindieknek az emlékezés mellett legalább egy elismerő márványtáblával, iskolanév-adással kellene tisztelegnünk.

Tabajdi Károly a politikai pálya alkonyán*

Halálának 125. évfordulójára emlékezünk

Tabajdi Károly

Nem jó, ha egy írást már a kezdetén sok adattal terhelünk, de a fenti cím miatt ez parancsoló szükségesség.

1885 nyarán az Arad megyei bizottság megünnepelte a zerindi születésű Tabajdi Károlynak a megye szolgálatában töltött 25. évfordulóját.

Ki az a Tabajdi Károly, a nagyzerindi iskola névadója?

Doktorált ügyvéd, Arad megye aljegyzője, főjegyzője, ügyésze, törvényszéki elnöke, alispánja, főispánja, az Aradi Lapok szerkesztője, különböző

egyesületek – köztük a Kölcsey – tagja, királyi tanácsos, a Lipót-rend lovagja.

A Tabajdi-arcképpel díszített teremben a magasztaló-dicsérő szavakat a megyei főjegyző adta elő, aki szerint az ünnepelt nagy átalakulást tett a megye életében, maradandó emlékeket hagyva az utókorra. Ha az Alföld újságírója több elismerő szót rögzített volna, itt hosszabb gondolatba szaladhatnánk.

Nem volt ez a politikai pálya sem kerek – az 1861-től számító 25 év 1886-ban lett volna meg -, sem szakadatlan, már a magán-ügyvédi pálya okán sem.

* Nyugati Jelen, 2011. okt. 12.

Ez nem is lett volna olyan nagy gond, ha a nemzedék- és elváltáson gyakran áteső Alföld című politikai napilap írója nem állapította volna meg, hogy az ünnepség rövid ideig tartott, a közönség szinte kizárólag hivatalnokokból állott; hogy nem volt elég „zajos”, „mert manapság a valódi érdem nem ismertetik el, ha az ünneplés nem lármás”, hogy kinevezett főispánként gyakran csorbította a választott alispán autonómiáját, ugyanakkor távol maradtak a kormánypárti függetlenek.

Kik is a függetlenek?

Az 1867-es kiegyezést létrehozó Deák-párt, melynek Tabajdi Károly az Aradi Lapok szerkesztőjeként (is) elkötelezettje volt, idővel az ismétlődő válsághelyzetek (ezen belül a panamák és botrányok) miatt felmorzsolódott, és 1875-ben a Magyarország teljes függetlenségét követelő Tisza-párttal fuzionált, ez utóbbi túlsúlyának jegyében. A hatalomra került Tisza Kálmán lemondott korábbi függetlenségi programjáról és a Tabajdi Károly pályáját később hordozó függetlenek elmaradoznak. Pedig tisztelték, szerették nagyon. Nem politikai pamfletnek szánom, de ide illik az a párosító, amit valamikor Szendrei Janka híres zenetudós gyűjtött Zerinden:

„Ez a Luci fehér inget varratott,
Elejibe gyöngyházgombot rakatott.
Rakasd, Luci, téged illet, nem engem,
Téged szeret a Málka, nem engem!,,

(www.nepzeneipeldatar.hu)

Ahogy Tabajdi Károly vesztett a függetlenek támogattságából úgy nyert rokonszenvet azáltal, hogy meghirdette „az egyenjóságot és testvériséget a románokkal szemben,,” tág keblére fogadta a „nagyszebeni program,,”-állókat s kerületeket adott nekik, bevette a magyar kormányzat keretébe.

A képviselőválasztások alkalmával történő korteskedése – amelyek során például utakat ígért – váltakozó, olykor elmarasztaló eredményt hozott.

Most, amikor halálának (1886. október 7.) 125. évfordulójára emlékezünk, elmondhatjuk: jó lenne, ha minden nemzedék a saját

helységének „tabajdosítana,, több ilyen sokoldalú, a közért ennyit tevő személyiséget, mint Tabajdi Károly, akkor akár „zajosabb,, jubilálást kellene szervezni.

DÉNES JÓZSEF

Hervadt világ szépítője

versek

Sohr szeretettel ajánlom
e könyvet Fazekas József
tanárunknak és kedves
Szeretteink,

Dénes József
Lelkipáster

Nagyzerind, 2011. május. 29.

A Tabajdi Károly név kötelez!*

A 2003–2004-es tanév ünnepélyes megnyitóján a nagyzerindi iskola hivatalosan felvette a falu jeles szülötté, Arad vármegye és Arad szabad királyi város egykori főispánja, Tabajdi Károly nevét.

Az egész községet megmozgató eseményt komoly, több hónapos előkészület előzte meg az ötlet megszületésétől és közösségi elfogadtatásától a gyakorlati megvalósításig. Fazekas József iskolaigazgató az Olosz Lajos Művelődési Házban több alkalommal is emlékeztetett: helyi összefogás, a megyei RMDSZ-, RMPSZ- és EMKE-támogatás nélkül nem valósulhatott volna meg a nagy álom.

A színmagyar község ünnepét megtisztelte jelenlétével a megye alprefektusa, Florin Remetan, mintegy tisztelegve egy korábbi nagy előd emlékének – amit különben Dan Vasile Ungurean prefektus Ozsvár Zoltán községi polgármesternek küldött, magát kimentő levelében is megemlített –, valamint Zoea Rotaru megyei főtanfelügyelő.

A helybeli művelődési házban a tanévnnyitás kevésbé hagyományos istentiszteletén Horváth Endre református lelkipásztor, igehirdetését követően, legfőképp a névadó, Tabajdi Károly életútját méltatta; a megyei főtanfelügyelő a hagyományőrzés, az új nemzedék életre való felkészítésének fontosságát hangsúlyozta; Király András megyei RMDSZ-elnök Nagyzerindnek a közösségépítésben és -fejlesztésben játszott úttörő szerepét emelte ki; Ozsvár Zoltán a Tabajdi Károly neve felvételével járó felelősségre figyelmeztetett. Szót kaptak a Magyarországról érkezett Tabajdi-leszármazottak is, akik oldalági rokonok (ugyanis Tabajdi Károly „mag nélkül” halt meg), és tulajdonképpen ez alkalommal találtak egymásra. Dr. Tabajdi László soproni fogorvos, aki röviden

* Kiss Károly, Nyugati Jelen, 2003. szeptember 19. <http://archiv.nyugati jelen.com/2003/2003%20szeptember/szept.%2019%20pentek/j5.html>

összefoglalta a család történetét, egyúttal 500 ezer forintos felajánlást tett a zerindi iskola javára. Egy Ausztráliába szakadt Tabajdi-sarj e-mail-ben jelezte: hajlandó anyagilag hozzájárulni a zerindi iskola korszerűsítéséhez.

A színvonalas kulturális összeállítás magvát az iskola növendékei és az őket felkészítő pedagógusok, Csanádi János és Fazekas Irén tanárok adták, az Olosz Lajos Irodalmi Kör és a Rozmaring együttes tagjaival együtt. A legmeghatóbb jeleneteket az elsősök nyújtották, nemcsak azzal, hogy Szilágyi Ildikó óvónőtől szép műsorral vettek búcsút, és tértek ifj. Csáky Appolónia tanító néni védőszárnyai alá, hanem 16-os létszámukkal is, amellyel önálló osztályt „érdemelték” ki. Ez alkalommal mutatkozott be a Nagyzerindi Tabajdi Károly Általános Iskola diáklapja, a Nebuló – a Zerindi Firkász Egylet, röviden: ZEFIRKE adja ki, amelynek jelszavai a Szeretet és a Hűség.

Látványos volt az iskola névtáblája és az alatta elhelyezett márvány emléklap ünnepélyes leleplezése. Matekovits Mihály főtanfelügyelő-helyettes jelezte: a „megfelelő név a megfelelő helyre került”, ugyanis Tabajdi Károlynak a tanítók példaképet jelentettek.

A névtábla és a márvány emléklap – Kátai Lajos helybeli kőfaragó munkája, rajta Brittich Erzsébet plakettje – alá sorban helyezték el virágkoszorúikat a helyi iskola, a polgármesteri hivatal, a helyi és megyei RMDSZ, a Tabajdi-leszármazottak, az RMPSZ, a Kölcsey Egyesület (amelynek Tabajdi Károly alapító tagja és haláláig első elnöke volt), a megyei EMKE, testvériskolák képviselői.

Ódry Mária és Siska-Szabó Hajnalka egy-egy szubjektív „másolatot” készített a megyei múzeumban található Tabajdi Károly-portréről, munkájukat mindketten a községi képtárnak ajándékozták. Ezzel is jelezve azt a szellemiséget, amely mostantól, óhatatlanul is, kötelezően hárul a nagyzerindi tanügyre, közéletre.

Világháborús emlékmű a feketegyarmati templomkertben

In Memoriam
Szabadságharcok és
háborúk feketegyarmati
áldozatainak emlékére

Az iskola
névtáblája

Az iskola

Tabajdi
Károly emlék-
táblája

A Légy jó mindhalálig zerindi vonatkozásai*

Hajlamosak vagyunk mi, emberek az életünk során összegyűjtött emlékeinket alkalomszerűen vagy bizonyos rendszerességgel megeleveníteni, felhasználni, megerősíteni. Ez mindennapjaink boldogságpillanatait helyettesítő vagy kiegészítő éltető erő.

Így vagyok én most a Légy jó mindhalálig Nyilas Misijével, gyermekkorom egyik kedves olvasmányának hőisével; a sors megint gondolattársításba hozott vele, és újból ifjává tett a könyv újbóli elolvasása által. Megemlíteném: Móricz Zsigmond sohasem vállalta a művet (ön)életrajznak, inkább regénynek, bár édesanyja „megtalálta benne hajdani kisfiát”.

Balogh Péter püspök zerindi rokonának sírhantja (1864)

Történt pedig, hogy a mi Tabajdi Károlyunk ünneplésekor – az iskolai névadás alkalmával, 2003-ban –, a Tabajdi-rokon Balogh családdal értekeztünk családfájuk alakulásáról.

* Nyugati Jelen, 2005. dec. 12., <http://archiv.nyugatijelen.com/2005/december/dec.%2010-11%20szombat-vasarnap/j8.html>

Nem is kellett olyan mélyen katorásznunk emléktáramban, hogy ifjúsági olvasmányaim Nyilas Misijéhez eljussunk.

Az említett mű XI. fejezetében a debreceni kollégiumban a rendőrök – egy ártalmatlan kis ügy miatt – regnálják Nyilas Misit az igazgató jelenlétében, aki felháborodottan utasítja el a hatóság eljárását, és annak sürgősségét.

„– Semmi sürgősség... Vegye tudomásul, hogy ebben az életben semmi sem sürgős: csak a tisztesség!... De micsoda feleselés ez!... A Bach-huszárok sem mertek hozzányúlni a kollégium autonómiájához!... ...Tudja maga, ki volt az a Balogh Péter püspök?...”

És itt az igazgató kifejti, hogy az 1860-as egyházkerületi gyűlést eltiltani akaró osztrák karhatalom képviselője fenyegetőzve azt mondta: „A gyűlés megtartását megtiltom: őfelsége, a Császár nevében. Arra azt feleli Balogh Péter: Én pedig a gyűlést ezennel megnyitom: őfelsége, az Isten nevében... És most rekomendálom magamat! Isten álgya!”

Balogh Péter 1792-ben született a Szabolcs megyei Nabradon. Segédlelkésként került 1821-ben Nagyszalontára, 1822-től lelkész, 1832-től esperes, 1858-tól szuperintendens (püspök-helyettes), 1860-tól a Tiszántúli egyházkerület püspöke. 1870. november 23-án halt meg Debrecenben.

Amikor idén a késői leszármazottal, dr. Balogh Gézával megtekintettük a szalontai református parókián a György Alajos által festett, Balogh Péter püspököt ábrázoló, életnagyságú korabeli festményt, éreztem, hogy a létező, írott történelmi források akár fölöslegesek – annyira hasonlítanak egymáshoz.

A zerindi temetőben teljes épségben és ápoltságban fellelhető egyik sírkő felirata szerint búcsúzik Balogh István – Balogh Péter püspök unokaöccse – és árván hagyott fia, Jenő az itt eltemetett, örök álmát nyugvó feleségétől és édesanyjától – Tabajdi T(e) réziától.

Hát nem mondhatjuk, hogy kicsi a világ?

Egy krónikás feljegyzéseinek zerindi utalásai*

Arad – A krónika a lexikon szerint az eseményeket időrendbe rögzíti, illetve valakinek az életével kapcsolatos eseményeit foglalja össze kronológiai sorrendbe.

Írásunk tárgyául a Fekete-Körös menti Anton élő Kertész Gábort nemcsak az események történéseinek felelevenítése miatt, hanem a tanulságok szükségességeinek folytán választottuk.

Krónikásunk írásba rögzíti – bölcs paraszti szemléletével – a házasságkötésének évétől (1879) haláláig (1929) megélteket.

Az osztrák–magyar kiegyezés időszakát éli, ami a féktelen kibontakozás és fejlődés kora. A parasztságnak azonban csak kis része tudott bekapcsolódni az új helyzet alakulásába, a nagyobbik része vagy elvesztette az 1848-as jobbágyszabadulással kapott földjét, vagy – a kevés földdel maradt hányada – a városban kereste boldogulását. A család történéseit megíró, igaz, már utólag, így indokolta meg helyzetét: „Amit az Úrtól vettünk, azt a kis tálentumot igyekeztünk gyarapítani. Így ha éltem véget ér, fejem megnyugodtan hajtom a koporsó vánkósára.”

Honnan kezdte tálentumának gyarapítását?

Házasságakor szüleitől kapott egy malacot, ami rövidesen megdöglött, aztán kapott egy borjút, „nem valami címereset, de azért borjú volt, nem kecske.” Az idők szokása szerint, mivel a lányok kiházásítása többbe került, ő egy járandóságot kapott, ház nélkül, és valami kevés pénzt a felesége rokonai részéről – búcsúcsók fejében.

Amikor a szülői házat, a szalmavityillót elhagyta, kapott még kevés szalonnát, búzát és egy ócska fatengelyes szekeret.

* Nyugati Jelen, 2005. jan. 10., <http://archiv.nyugatijelen.com/2006/januar/jan.%2010%20kedd/j7.html#8>

Szégyellte a napszámoskodást, ugyanakkor fel kellett vállalnia a bérházban lakást és a földek megmunkálását felesbe, árendába.

Könnyű nekünk utólag az Anton élő Kertész Gáborra rászabni az ókori görög világ erényeit – mértékletesség, takarékoság, szorgalom –, amit persze nem fogalmazott meg, ugyanakkor ösztönszerűen gyakorolt hittel, vallásossággal hozta a tegnap ígérétét. Így jutott el, például, saját házának megépítéséig, gyakran éjjel történő költözködéssel és nappali munkával (1888). Ez életének egyik legnagyobb boldogsága volt, az már csak ráadás, hogy a háznak kútja és kemencéje is lett. Isten adományának és a természetnek tudta be, hogy a tűzifa majdnem a konyhaajtóba dőlt, csak fel kellett vágni.

Következtek a földvásárlások, kezdve a feles földekkel, folytatva a kölcsönbe vett földekkel, úgy jó 20 holddal.

1888-ban tanyát vett Anton, a Nagymező határrészben, 1898-ban házat vásárolt Zerinden, amit a következő évben újjáépített, 1900-ban a zerindi kertben szőlőt vett, 1904-ben pedig Jánosdán (most Bihar megye) 100 hold föld tulajdonosává vált, hogy aztán 1906-ban házat vásároljon Nagyszalontán, amit szintén átalakított – feleségével, Bíró Rozáliával, 5 fiával és 3 lányával együtt. (Milyen sokatmondó ez is!)

Ezek mind a gyarapodás évei voltak, vetőgép- és cséplőgép-vásárlással, adományozással, és amiről biztosan tudunk: 1904-ben a zerindi egyháznak és iskolának 200 koronát ajánlott fel.

Nem hiányoztak a leírásból az első világháborús évek családokra szabott szenvedései, anyagi és emberi áldozatai. E kis falu világában a nagyvilág forgataga teremődik elő – történészeket megfogó hitelességgel: – az öszirózsás forradalom, a hazajött katonák és csöcselék fosztogatásai, a Nemzetőrség megrajzolása, az 1919 tavaszán történt Veresgárda-cselekedetek, az intervenciók erők támadásai, a végkifejlet.

Honnan ez a tájékozottság, hisz az egyik legközelebbi városban, Gyulán is alig volt telefon, rádióról, televízióról, pláne internetről nem beszélhetünk. A galambposta nem tartozott a falun élő ember ráérőségébe. Maradt az újság. Úgy látszik, nem az apróhirdetéseket olvasta (bár lehet, azokat is), ugyanakkor a

világra látó híreket, eseményeket okos paraszti észjárással realisan értelmezte és ítélte meg.

A Kertész családból, a leszármazottak által, került ki lelkész, karnagy, egyetemi tanár, tanár, építészmérnök, sebészorvos, orvos, Himalája- hegymászó, közgazdász, informatikus, és még sorolhatnám.

A gyulai városháza melletti házban van egy márványtábla, amely Kertész Gábor Lajos fiának és Andor unokájának állít emléket:

Ebben a házban élt családjával
KERTÉSZ LAJOS 1899–1974 zenetanár,
a református egyház és a város kulturális életének
jelentős személyisége.
Itt töltötte gyermek-és ifjúkorát
KERTÉSZ ANDOR 1929–1974
debreceni és hallei professzor,
nemzetközi hírű matematikus,
az absztrakt algebra kiemelkedő kutatója.
Az emléktáblát állította Gyula város

Ujfi János

Valahol (Kelet-)Európában

Fazekas József
kedves kollégáimnak, Zeeind
művelődési élete nagy
megszábotójának
Született,
— lin János
Zeeind, 1999. márc. 21.

Arad, 1998

József köszöntő

(Fazekas József iskolaigazgatónak Zerindre)

Eljött végre József napja
Ünnepel apraja nagyja.
Neves nap ez, tavasz elő,
Az égen se legyen felhő...

Hoztál-e meleget József?
Ezért is vártunk mi téged.
Elég volt a nagy hidegből,
Didergésből, reszketésből.

Szép tavasz legyen ezután,
Ez, amit a szívünk kíván.
Derűs legyen élted útja,
Áldást rád az Isten adj...

Áldás kísérje munkádat,
Szíved sose érje bánat.
Gyümölcsöző tetteidet,
Emlegesse: ifjú, öreg...

Gyermekekkel légy türelmes,
Fejlődésüknek örülhess.
Tanítsd őket jóra, szépre,
Hazájuk szeretetére...

Érte áldjon meg az Isten,
Minden munkádban segítsen!
Hiányod ne legyen semmiben,
Tele legyen: kamra, pince.

Tele a zseb, pénzzel bőven,
Szükség reád ne jöjjön el.
Családodat őrizd, védjed,
Így lesz boldog öregséged...

Számos évet élj boldogan,
Szebb világban, jobb napokban.
Fogadd az én kívánságom,
Ezerszer az Isten áldjon!

Kisjenő, 2002. március. 19.

Zerindi kunhalom. A Kásahalom*

Olvasmányaim során ismét belebotlottam a kunhalmok tárgy-körébe, amelyek Győri István szerint „olyan 5-10 méter magas, 20-50 méter átmérőjű kúp vagy félgömb alakú képződmények, amelyek legtöbbször víz mellett, de vízmentes helyen terülnek el, s nagy százalékban temetkezőhelyek, sírdomhok, ör- vagy határhalmok”.

Ez a meghatározás nagyon ráillik a falunktól úgy másfél km-re délkeletre található Kása halomra, aminek az átmérője 30 m körül van, a mostani magassága az eltelt idő természeti és emberi pusztító hatása miatt „csak” 1,5 méter, de ami a meghatározás többi elemét illeti (a megnevezés, a formája, a „víz mellett”, „vízmentes helyen”), minden jelen van.

Még vidékünkön sem egyedi ez a kunhalom, mert ide sorolhatnánk a valamikor Zerindhez tartozó, feseti határrészben lévő, nem azonosított kaszálói dombot (Vajda sziget), a Vadász-Bélzerind határában található halmokat, valamint a Dávid Sándor kisjenői lakos által említett erdőhegyi Görhény és a nadabi Korhána határrészeket.

Folytassam a megnevezéssel: kunhalom, kurgán. A kurgán orosz szó, a kifejezés megtalálható az ukrán, a lengyel nyelvben is. A kérdés egyik kutatója, Szelekovszky László szerint az orosz kurganyikból származik, ami pusztai ölyvöt jelent (madár, amely sokszor a fészket ezen halmok tetejére rakta).

A Wikipédia szerint „A kurgánok a sztyeppei népek, különösen a szkíták temetkezési helyei, a halomsír egyik fajtái” (...) „Előfordul az illíreknél, szarmatáknál, a besenyőknél, hunoknál és kunoknál is. A Kárpát-medence kurgánjait kunhalmoknak nevezik”.

A kunhalom megnevezést a XIX. század elején Horváth István honosította meg, bizonyára azért, mert ezeket a képződményeket

* Nyugati Jelen, 2009.január 15.

a kunoknak tulajdonította, értelmezvén úgy, hogy a „kun népnév megfelel a korábbi hunnak” (Dániában Hunnembette, Hollandiában Hunengraber).

1901-ben dr. Jósa András kunhalmokról, góthalmokról írt. Tudott dolog, hogy Attila hun seregében többnyire gótok voltak.

Visszatérve a kunhalom megnevezésre, tudjuk, hogy a XIX. században a Nagy-Alföldön 40.000 kunhalom lehetett, ebből mára több mint a fele az emberi nem odafigyelés, a felhasználhatóság miatt eltűnt.

A már említett internetes lexikon a kunhalmok négy funkcióját említi: lakódomb, halomsír, őrhalom és határhalom. Ez utóbbi kettőnek is vannak zerindi vonatkozásai, a Fekete-Körös mentén a Gyepű, amely a földterület megosztását és védelmét szolgálhatta.

A most élők számára a kunhalmok a régebbi korok megőrzési és kutatási területei lehetnek, hogy a még ismeretlen titkaikat az utánunk élők feltárhassák.

Kunhalmok – területi egységekhez nem köthető kultúrtörténeti emlékek

A legrégebbi emberlakta kultúrtörténeti emlékeink a kunhalmok. Egykori számukat a Kárpát-medencében negyvenezerre becsülik. Főleg a vízjárta síkvidékeken keletkezett igen sok kunhalom. Elnevezésük megtévesztő. Döntő többségük még jóval a kunok bejövetele előtt keletkezett. Ezek a lakódombok, sírdombok, őrhalomok, határhalmok értékek hordozói és őrzői.

Forrás: kmnp.nemzetipark.gov.hu

Ahol a szőlőcsősz költő volt*

A Körös-gát jelenleg Zerinden zajló erősítési munkálata alkalom arra, hogy jobban azonosítsuk az 1879-es helyi árvíz leírásának krónikását.

A '70-es évek elején kezembe került verses históriában nem szerepelt a költő neve, csupán szóbeli hagyományra, az elbeszélt történelemre (oral historyra) alapoztam, és így az ezután megírtakban Sándor Károlyként szerepelt. Az Aradon megjelenő Alföld 1879. jún. 8-i számában méltatás jelent meg, innen (is?) tudunk, most már Sándor Lajosunkról, aki szemtanúként és „népies költőként, a hősköltemények íróihoz hasonlóan” számol be a történelekről. Szóltak eddig sokan mások is az árvíz pusztításáról, de nem úgy, ahogy a krónikás, aki „felhangolta kobzának húrjait”, adván a következő címet:

Nagy-Zerénd vésznapjai
1879-ik év Április – hó
14 és 15-én éjjeli Egy és Két
6 óra közt.

Versbe szedte Sándor
Lajos szőlőcsősz
N. – Zerénden

Ízelítőül, hangulatkeltésre ragadjunk ki most egy-egy részt.
..., *Távozzál el vígság zengő dallamiddal*
Mert szomorúan szól mellyet szóllok
a Dall, ...

..., *Keserves sorsokról akarok szólani*
Mit Zerénd népének kellet ki állani
Ezer nyolczszáz hetven kilencedik évbenn
A nagy Feltámadás Húsvét ünnepében”...

* Nyugati Jelen, 2011. július 13., http://www.nyugatijelen.com/jelenido/ahol_a_szolocsosz_kolto_volt.php

Majd túl az eseményen:

...,*Éltesse az Isten! ez Tabajdi Károly!*
Éltesse tarcsa meg számos esztendőig,
Tartson Család fája! hosszú Évezrekig!!
Legyen ő megáldva! földön! Mennyen ott fenn
Én a szerény író mondok rája Ámment!”...

Ez utóbbi részben a falunk ellátásában, újjáépítésében segítő-támogató Tabajdi Károlyról, iskolánk névadójáról szól, akiről többször írtunk.

Krónikásunk 12 írott oldalának végén még kicsillagozva rögzíti:

„N. Szalontán született a világhírű Arany János költő! melynek életnagyságú hű képe Szalonta városháza nagytermében van le állítva”.

Mindez 1879-ben volt, Arany János halála (1882. okt. 22.) előtt 3 évvel. Írásos feljegyzések vannak arról, hogy csupán 1885-ben, gondolatban és tettel – többel, mint eddig – tisztelegtek Arany János költői nagysága előtt, egy emlékszobával, amit a költő bútoraival rendeztek be. Igaz, 1879-ben, vagy már azelőtt a mi krónikásunk ismert egy „életnagyságú hű kép”-et – hát gyorsan és alaposan tájékozódott...

Mesélő Fekete-Körös^{*}

„*Mormolsz, folyóm, jársz szerteszét.*

Talán hozod a régi

időkből a csodás mesét

s el akarod mesélni?

Futsz mostan ott és mostan itt,

keresni látszol valakit,

hogy elbeszeld te néki!”

Az árvízveszély elkerülése érdekében megelégedésünkre nagy meder- és parterősítési munka folyik a Fekete-Körös mentén, Zerind és Gyarmat irányában.

Alkalom ez arra, hogy vízfolyásunkat több figyelem illesse. Kerestem én a Fekete-Körösről szóló neves költőt, aki fohászt, ódát, akár himnuszt zengene – bár az én hibám lenne, hogy nem találtam. A fenti verssorokat a Folyón című versből Eduard Mörikétől kölcsönöztem, Kosztolányi Dezső fordításában. Gyönyörűek ezek a verssorok, a folyóval meséltetnek és mesélésre készítenek.

Kezdjük az árvízzel.

A mi falvaink emberei tudják lexikon nélkül, hogy mi az árvíz: olyan vízszint-emelkedés, amely során a víz a medréből kilépve alföldön átszakíthatja a gátat, megsemmisülést idézhet elő emberi életben, anyagi javakban, ha nem csak kisebb veszélyű áradás.

A Sebes-Körös átlagos vízsebessége 3 km/h, a másik kettőé 1 km/h. Hódi Eszter víznevekről szóló szakdolgozatából kiderül, hogy a Körös, Maros, Szamos, Tisza a legrégebbi víznevek csoportjába tartoznak és elnevezésük a római kor előtti időkből származik. Ősiségük egyértelmű, de eredeti jelentésükre már csak hivatkoznunk tudunk. Gyakran csupán folyó vagy víz jelentésűek lehettek.

^{*} Nyugati Jelen, 2011. július 18., http://www.nyugatijelen.com/jelenido/meselo_fekete_koros.php

A Fekete-Körös Bihar megyében, Rézbánya környékén ered. A Körösök között közepes hosszúságú, legnagyobb rész Romániában folyik, összhosszúságának (168 km) 12%-a Magyarországon van. Antnál hagyja el a határt, Szanazugnál egyesül a Fehér-Körössel.

A vízfolyások ősidők óta vonzásban tartották az embert, a települések számára formáló elemként voltak jelen, irányt, utat biztosítottak, élelmet, vizet, építőanyagot, tüzelőt, védelmet nyújtottak. Mérnöki diploma nélkül empirikusan irányították, vezetgették a vizet, hogy céljaikat elérjék.

Különösen a török kor előtt, alatt más-más stratégiai célokra használták a vizet. Előbb megsemmisítették – védelmi okokból – a vízrendszereket, hogy mesterséges mocsarakat (is) hozzanak létre, hogy aztán a török hódoltság idejében, mint ahogy Goda Pétertől (<http://www.kvte.hu>) tudjuk : ...a gyulai „vár kapitányai, majd a gyulai szandzsákbég fegyveresen kényszerítette a lakosságot a közlekedési célokat szolgáló, de elsősorban a várak védelmi rendszerének fontos elemét képező csatornák építésére”.

A török idők után, elsősorban a betelepülések következtében, a népesség száma megnőtt. A gazdálkodás számára a legelők, a szántók nagyobb szerepet kaptak, s így a XVIII. század során egyre szükségesebbé vált a folyóvíz-szabályozás.

Tudunk Gyulán földbirtokkal rendelkező Pikó családról (csak érdekességképp: ismertem ilyen nevű családot 200 év múlva, Tamásdán), aki a Fekete- és Fehér-Körös között, egy bizonyos szakaszon hosszanti gáttal védte legelőit az áradástól.

Közben munkára fogták a Körösöket, a vízimalmok számára gátakat építettek, növelvén az árvízveszélyt.

A Körösök szabályozásához elsődleges volt a terep felmérése, a térkép elkészítése. Erre a célra 1802-ben királyi biztosnak nevezték ki báró Vay Miklós hadmérnököt. Majd igénybe vették 1818–1823 között Huszár Mátyás mérnököt, aki segédmérnökeivel (ifj. Tessedik Sámuel és Vásárhelyi Pál) térképet, tanulmányt készített a Körösök szabályozására.

Ezen irányú munkában nagy szerepet kapott a magyarkanizsai születésű Beszédes József mérnök, később az MTA tagja, aki

elérte a székkudvari birtokkal rendelkező József nádornál a Fehér-Körös malomgátjainak – árvízveszély miatti – felszámolását, és 1843-ban üzembe helyezte a 92 km hosszú, 15 malmot működtető, árvízvédelmi és öntözést biztosító malomcsatornát.

Az összegyűjtött ismereteket, terveket Bodoki Károly melengette, aztán az ügyet a gyulai pusztító árvíz sürgette meg, és így a folyók szabályozási programját 1855-ben elfogadták. A dolog jelentőségét igazolta, hogy a császár 1857-es körútja során megtekintette a Gyula–Békés nagycsatorna építését.

A folyószabályozás közmunkával történt, de – például száraz esztendők miatt is – el-elakadt. Szakirányításra 1869-ben létrehozták a gyulai folyammérnöki hivatalt.

Újabb árvizek miatt – amelyek során Köröstarcsa elpusztult, Békés és Csaba nagy veszélybe került – más tervek (is) készültek.

Végül egy 1881-es rendelet alapján a Körös völgyi szabályozást az állam magára vállalta, „a művek fenntartását és fejlesztését ármentesítő társulatokra bízta”.

Több tízezer kubikus – vajon hány zerindi, gyarmati? – és sok mérnök és gépész igénybevételével az 1890-es évekre elkészült a Körösök szabályozása, árvízmentessé tettek 0,5 millió hektár földet.

A Fekete-Körös mentén a XIX. század elején a vízfolyás útjában lévő fákat kivágták, 1844–1855 között 41 átmetszést ejtettek, főleg a megrövidített szakaszokon partokat emeltek. A munka végeztéig 71 átvágást csináltak, jobb parti töltés készült Görbed patakától, a bal parti Fekete-tótól egészen Szanazugig, ahol találkozik a két Körös.

Azóta több ízben történt part- és medererősítési munkálat, ami időlegesen mindig megnyugtatta a lakosságot.

Az *Anno 2000, Nagyzerind, Feketegyarmat* című kismonográfiában megírtam, hogy a legnagyobb veszélyt legtöbbször a késő tavaszi esőzések és a hegyvidéki hóolvadások egybeesése okozta. 1970-ben a vízhozam elérte Zerindnél a nagyveszélyt jelentő 600 köbméter/másodpercet, de azóta is (1974, 1980, 1998) sikerült „megúszni”, elhárítani a mindig fenyegető árvizet.

Mert volt árvíz is, például 1879-ben, aminek tragédiáját Nagyzerénd vésznapjai címmel, 12 írott oldalon, verses formában akkoriban Sándor Lajos megírta.

Íme, miért melenget bennünket az, ha a Fekete-Körös mentén árvízmegelőzési munkálatok folynak.

A Fekete Körös Zerinden

A mi tájaink Rogeriusza*

Régóta foglalkoztatnak a tatárok vidékünkön történt ténykedései, egyrészt azért, mert Zerind község Feketegyarmata, valamint a szomszédfalu, a tőlünk 5 km -re lévő Tamáshida (Tamásda) első datálása 1241-re esik, másrészt a különböző történeti források, felfogások más-más gondolatokat ébresztenek.

Rogierius mester *Siralmas énekében* (ford. Horváth János) eljutván Nagyvárad ostromához, a Tamáshida irányába történő előrenyomuláshoz megtudjuk, hogy a tatárok Radna elfoglalása alkalmával 600 felfegyverzett német igénybevitelével Nagyvárad alá érkeztek. Könnyűszerrel elfoglalták, felégették a várost; készülvén a vár elfoglalására, elvonultak úgy 5 mérföldre, s aztán vissza-visszatérve, 7 ostromgép igénybevitelével, több napos éjjel-nappali harc árán elfoglalták a várat, öldököltek és pusztítottak. „A nemeseket, polgárokat, katonákat és kanonokokat a városon kívül könnyörtelenül lefejezték.”

A harc elülte után Rogerius, más túlélőkkel együtt a (Fekete-) Körös melletti, németek által lakott Tamáshida felé vette az irányt, de a lakosok nem engedték át a hídon, sőt „városuk” megerősítésére kötelezték. El kellett menniük egy „szigetbe, amelyet a tatárok ellen az Ágyából, Vajából, Gerótból és több más környékbeli faluból való emberek erősen felkészítettek”.

Mielőtt a történeteket folytatnánk, álljunk meg a helyiségeknél. A szintén a Rogerius Siralmas énekére hivatkozó Dénes József (várkutató blogger. hu) az említett helyiségek közül Vajadot Vajdának tudja és a közeli Vadásszal azonosítja; természetesen az Ágya maradt, míg a Gerót áthangzással (Fekete) Gyarmat lenne, de az Ágya melletti valamikori Bernót hangzásilag közelebb a Geróthoz. Azt a bizonyos szigetet, amelyet „mesterséges árokkal tettek megközelíthetetlené”, Ágyától keletre teszi.

* Nyugati Jelen, 2011. július 29., http://www.nyugati jelen.com/jelenido/a_mi_tajaink_rogeriusza.php

Hogy ez ugyanaz lenne a nadabi földvárral? Azzal a nadabi földvárral, amely valamikor a Fehér-Körös jobb partján volt, vizes árokkal körülvéve, két részre osztva, közöttük egy sánccal.

És eljutottunk a néhai dr. Kovách Gézához, akitől úgy tudtam, hogy a feketegyarmatiak Gerót vajdájuk vezetése alatt részt vettek a „nadabi sziget” tatárok elleni védelmében.

Rogierius írta, hogy nem engedték át a (Fekete-) Körös hídján, meg hogy a szigetbe terelték. Ez a sziget nem az a sziget.

Látom Géza tanár úr arcát, hallom hangját – nagyon kíváncsi lennék válaszára.

Térjünk vissza a tamáshidai eseményekhez.

Mindkét fél várakozásra rendezkedett be, a szigetbe a bejutás könnyen történt, a kijutás azonban veszélyes volt. Ennek dacára Rogierius felvállalta, hogy egy vezető és egy szolga kíséretében – mindegyik három-három lóval – eljusson Csanád városába, amely 8 mérföldre volt. (A népek neveivel jelölt mérföldből 14 ismeretes, a magyar 8353,6 m, tehát a távolság olyan 67 km – csodálom ezeket a korabeli „saccolásokat”.)

Mivelhogy Csanádot addigra a más irányból jövő tatárok elfoglalták, a krónikás „lesütött szemmel” visszaszökött a szigetbe, a nagy kavarodásban tudomásul vette, hogy Tamáshidát a tatárok elfoglalták, és akiket akartak, mindenkit leöltek. „Elvitték a zsákmányt és ott csak az asszonyi és emberi holttestek maradtak, egyesek darabokra vágva, egyesek egészben.” A tatárok a kunokkal szövetségben a visszacsalogatott lakosságot újra kifosztották, leöldösték, a továbbiakban a tatárok a mindennapi életet – olykor a helyiek közül választott – kenézek segítségével szervezték meg, akik felügyelték az alávetetteket, intézték a beszolgáltatásokat.

A Siralmas ének szerzője alávetette magát egy tettében már tatárrá vált magyar hatalmának, és szolgájaként néhány napig vele lehetett. A tatárok pedig vonulni kezdtek Arad és Csanád felé, „elkerülve az ezek között középütt fekvő új falut, amelynek a neve Pereg volt, és amelyben hetven falu emberei gyülekeztek össze”. E falu környezete védekezésre rendezkedett be. Ellene támadtak a tatár seregekbe olvasztott orosz, kun, magyar hadifoglyok. A falut

elfoglalták, a kényszerrel két csoportba osztott lakosokat, miután mindenüktől megfosztották, „fejszével és karddal kegyetlenül kivégezték”.

Ezen súlyos tehertétellel a hátuk mögött a tatárok továbbálltak más tájak felé, részeként annak a történelmi folyamatnak, amit tatárjárásnak nevezünk (1241–42), vagyis a mongolok Európa elleni támadásának, Magyarország előzőnlésének.

BÚS GERLICE CSENGŐ HANGJA KÖRÖSKÖZI NÉPBALLADÁK

GYÚJTÖTTE, BEVEZETŐVEL
ÉS JEGYZETEKKELL ELLÁTTA

CSANÁDI JÁNOS

*Udvoz Komáinnak,
Fazekas Irénnek és Jánosnak
a szülőfalu, a szülőhely megál-
tában vivott „közös esztáink”
emlékére*

*Nagykereszt,
1998. május 18.*

*Szeretettel,
János*

ALMA MATER ALAPÍTVÁNY
WIESER TIBOR ALAP

ARAD
1998

Zerindről Gyulára – a visszajáró történelem útjain*

Zerind: Játsszó gyerekek a Gyulai utcában

Minden gondolkodó a saját egyénisége, ízlése, élménye szerint beszél, ír az utakról, de Márai Sándor (Ég és Föld – Az utak) gyönyörűséges sorai bizonyára odafigyelésre készítetnek, ami miatt (is) idézem: Az utaknak céljuk van.

Minden út összefut egyetlen közös célban. S akkor megállunk és csodálkozunk, tátott szájjal bámészkodunk...

És most nem az építés előtt álló, tőlünk Gyulára vivő műútról szólnék – erről majd később –, hanem a XX. század elején épült és működtetett kisvasútról, hosszabb nevén „a Gyula–Simonyifalvai motoros üzemű keskeny-vágányú helyi érdekű vasút”-ról.

Nem öncélúan nosztalgizálunk, inkább az ebből adódó tanulsá-

* Nyugati Jelen, 2011. szeptember 05., http://www.nyugatijelen.com/jelenido/zerindrol_gyulara_a_visszajaro_tortenelem_utjain.php Forrás: Magyar Országos Levéltár, Országos Levéltár Z. szekció.

gok miatt.

Úgy tartják – korabeli elmondás szerint –, hogy a kisvasutat Tisza István miniszterelnöknek köszönhattük, akinek birtokai voltak a Fekete-Körösön túl. A Keményfok (ma Avram Iancu telepese falu) irányából jövő termékeket keskenynyomtávú, ló vontatta lórékkal (csillékkal) vitték a zerindi piacra, innen kellett azokat továbbítani.

Tudunk 1903 előtti, Gyula–Barakony (Berechiu) közötti vasútra szóló tervről, amelyben az út Simonyifalván túl mutat, lett volna egy Zerind–Kisjenő közötti csatlakozása is. De ez a terv elakadt.

Az alig valamivel később megírt tervhez született két okirat, ami az építkezés alapját képezte: az Engedélyokirat (1905. dec. 15.) és a Kiegészítő melléklet (1905. dec. 28.).

Az előbbi a császári és apostoli király elhatározása, ami által az építést Székér Gyula gyulai lakosra bízta, megszabva bizonyos feltételeket: a megépítés árvízvédelmi szempontoknak kell megfeleljen, a terveket (újra) két hónap alatt fel kell terjeszteni, a pálya elkészítését egy év alatt be kell fejezni, három hónap alatt részvénytársaságot kell alapítani...

Az Országos Levéltár adataiból kitűnik, hogy az építkezésre 1 000 000 koronát szántak, ebbe be volt építve egy tartalék- és egy biztosíték-összeg. Meg volt szabva, hogy a forgalmi eszközöket, síneket, egyéb anyagokat belföldön kell beszerezni, és belföldi munkásokat kell alkalmazni.

Előírták a km-re járó szállítási díjakat, a külföldi cikkeket olcsóbban nem továbbbíthatták, az élelmiszerek drágulása esetében a díjakat csökkenteni kellett, akár a felére. A társaság székhelye Gyula „rendezett tanácsú város” lett, és hogy 90 év leteltével a vasút a magyar állam tulajdonává válik.

A Kiegészítő melléklet, amit Vörös László „kereskedelemügyi m. kir. minister” láttamozott, előírta a pálya 0,76 m nyomtávú építését, azt, hogy a sínek acélból legyenek (1 m legalább 10,9 kg), a talpfák tölgy- vagy vörösfenyőből, esetleg bükkfából készüljenek, bizonyos helyeken a kő- és téglaburkolatot 0,25 m homokba ágyazzák, „az összes állomási és őrházi kutaknak kellő

mennyiségű s élvezhető ivóvizet kell szolgáltatniuk”.

Természetesen elkészítették az állomások, kitérők, megállóhelyek tervét.

Az 1906 végére elkészült kisvasút napjában 3 pár vonattal működött.

12 év alatt (1906–1917) legtöbbször 100 000 személynél többet szállított évente, a maximum 1916-ban volt: 250 248 személy, az áruszállításban az 1911-es év remekelt évi 80 000 tonnával.

A kisvasút hossza Gyulától Simonyifalváig 41,103 km volt, a Gyula–Zerind 24,828 km-es távot a vonat egy óra 42 perc alatt tette meg, Gyarmat és Zerind között 7 percet ment, Dénesmajor és Gyarmat között még megállott Bedőszegen.

Ez a számunkra áldásos kisvasút-forgalom az első világháború végén megszűnt, később a síneket felszedték. A visszajáró történelem új útjaiban reménykedünk, és Henri Paul bukaresti francia nagykövetnek a schengeni csatlakozásra vonatkozó, a Mediafaxnak adott interjúja (2011. július 12.) első felében hiszünk, hogy Romániát „2012 végén felveszik, a legrosszabb változat az, hogy soha nem csatlakozhat”.

Hozzászólások a Nyugati Jelen honlapján

hfsg

Nekem tetszik a cikk.

@húúúú!!!!: a tükör rendben van, nem gorbe.

húúúú!!!!

na most én vagyok hülye vagy a tükör a görbe

Kovács Gábor

Ki ez az úriember?, s hol rejtegették eddig? Nagyon jó a cikk, folytatás(ok) után kiált! :)

gezahofi

Bizony, néhány gúúúgli fordító segítségével dolgozó újságíró megirigyelhetné....

húúúú!!!!!!

Ezt a fogalmazást!

Világháborús emlékmű a zerindi templomkertben

In Memoriam
Szabadságharcok és
háborúk zerindi
áldozatainak emlékére

Vagy találunk ott utat, vagy építünk egyet*

Újsághír: Feketegyarmaton kezdődhet az útépités (2011. szeptember 21.)

Lehet akár megmosolyogtató – miért lenne ez baj? –, ha a cím alapgondolatát az ókori Karthágó híres pun hadvezére, Hannibál fogalmazta meg, hiszen a mi utunk tervezői és építői találtak utat (nemcsak az elhalt „kisvasúton”), és építenek újat a 7,65 km-es szakaszon, amely a zerindi főúttól a trianoni határig húzódik. Ezen túl az út tovább folytatódik Dénesmajoron, Gyulavárin keresztül egészen Gyuláig. A gyulai vár tetejéről képzeletben én elláttam keletre Feketegyarmatig; északkeletre a Keszi erdő, észak-északkeletre a gyulavári (mályvádi) erdő látszik. A magyarországi szakasz hosszabb a romániaiánál, a meglévő úthoz szükséges egy fél km-es útfelújítás-szélesítés, valamint egy km-es új út építése.

A községi útjainkat (DC 120, DC 119) olyan 3,1 km hosszúságban szélesítik, korszerűsítik, az utak szélessége 5,50 m, míg a „kisvasútra” települt 4,5 km-es szakaszon az út szélessége 4 m lesz.

Mint ahogy Gellén Venceltől, Gyula város projektmenedzserétől (www.gyulaihirlap.hu), valamint az úttervből megtudtuk az új út szélessége a nehéz járművek számára alkalmatlan, de jó lesz a személyautóknak, kerékpároknak, motorkerékpároknak. „A szélesebb mezőgazdasági járművek közlekedését kitérők, kiszélesedő szakaszok biztosítják”. Az utak burkolását a községi szakaszon $4 + 8 = 12$ cm, később 10 cm vastagságú aszfalt takarja, míg a közlekedés biztonságát 49 közlekedési tábla vigyázza, a 21 kanyarra sebességhatárolások lesznek (25–80 km/h). Az úthoz sok

* Nyugati Jelen, 2011. szeptember 26.

Megjegyzés: Az utat megépítették, de határátlépésre a Schengeni csatlakozás csúszása miatt nem használhatjuk.

és sokféle híd szükséges, de ezt inkább számoljuk meg a végén.

Az út hasznosságát – az érzelmieken túl – könnyen és sokféleképpen bizonyíthatjuk: rokonlátogatások, csökken az elérési idő, „népességmegtartó és gazdaságélénkítő hatással jár”, zárulnak a fizikai korlátok az emberek, a népek között, a perifériára szorult települések levetkőzik „zsáktelepülési” jellegüket. Az út elkészítését 2012 vége felére ígérték.

Egyelőre a gond az, hogy Románia schengeni csatlakozását meghatározatlan időre elodázták, az előre bejelentett esetleges vétó miatt az Európai Unió belügyi és igazságügyi bizottsága nem szavazott.

*Emléktábla az
út építésének
emlékére, a
községháza előtt*

Az út vége az országhatárnál és

A zerindi artézi kút^{*}

Az artézi kút mai (átalakított) állapotában

Felkérésre jelentkezem az alábbi gondolatokkal az adományozó Vida Máriáról, a vele kapcsolatos nagyzerindi artézi kútról, artézi vízről – amely télen kellemesen langyos, nyáron üdítően hűs, a szomjunkat oltjuk vele.

Az artézi szó Franciaország észak-keleti vidékéről (Artois) származik, ahol Európában először fúrtak artézi kutat, holott már az egyiptomiak és a kínaiak ismerték. Mélyvízi kútról van szó, vize két vízzáró réteg közötti víztartó rétegből származik, fúrás által mélyről, magától felszínre jön, más esetben szivattyúzással.

^{*} Nyugati Jelen, 2016. január 15., http://www.nyugati jelen.com/jelenido/a_zerindi_artezi_kut.php

Közép-Európában az első artézi kutat 1867-ben fúrták a Margit-szigeten, és Zsigmondi Vilmos nevéhez kötődik.

A mi vidékünkön a XIX. század végén fúrták a kutakat, és lehetséges, hogy ugyanazon kútfúró mester nevéhez fűződnek. Pécskán a kutat 1897-ben fúrták meg, azokat az adatokat használjuk a zerindi kútra vonatkozólag is: 1 perc alatt 55 liter víz jött fel, a kút mélysége 341 m, elkészítése 8000 forintba került.

Vida Mária temetői sírkövén, Zerinden, ez áll:

Itt nyugszik
KOLOSZ MÁRIA
élt 73 évet
Béke hamvaira

A nagy S és Z betűk felcserélődtek, mint ahogy a „hamvaira” helyett is inkább „poraira” értendő. Kolozs Mária hamarabb adományozott, mint ahogy a kút megszületett, mert az első pár liter víz (Dávid Sándortól tudjuk) 1898 Szent Mihály napjára jött fel. Az akkori bíró, Gál Samu Lajos ideiglenesen tölgyfa deszkákkal pallóztatta körül a kutat, a sarkokra négy fűzfát ültetett, aztán 1903-ra feliratozott betonozott lapot emelt a négy kifolyó oszlopnak, itató vályút építtetett (4x1x1 m) a végébe, valamint (1x1,5 m) mélységű, vizet tároló kis medencét. A kifolyó csöveknél emberi és állati figurákat ábrázoló domborművet készíttetett dór elemekkel.

Nagyon sok emlék fűződik a kútra járáshoz: tereferélgetések, jóleső beszélgetések, udvaroltatások, a szomszédságban eltöltött kocsamárogatások.

Református egyházunk (újonnan) létrejött Nőszövetsége felvette a Vida Mária nevet, aminek örülünk és gratulálunk.

Az adományozás nem öncélú, a jelennek (is) szól, a közösséget ki-ki a maga módján munkával, pénzzel, tárgyakkal, gondolatokkal, kezdeményezésekkel segítse.

Mielőbb az artézi kút márványtáblába vésett szövegével búcsúznánk, jelzem, hogy az adományozó Nagyasszony háza a Biró Lajos–Kovács Imre portán volt, ahol most is megvan az a kút, amelyet Vida Mária csak magának fúratott, azonban most már vize nem érkezik a felszínre.

És végül a márványtábla szövege:

Ezen kutat építette
Nagyzerind község
KOLOZS JÁNOSNÉ
VIDA MÁRIA
nagylelkű adományának felhasználásával
1903 évben

Fazekas József iyyajeti
ismah -finteleket es
hantinggal
Zéhon József
Amadahl . 3

Réhon József: Romantikus kaland hősök nélkül Arad, 2003.

A zerindi református templom.

Mit rejt a templomtorony gombja?*

... Villámok tanyája e vidék,
egyik ide csap, a másik oda
– gombok vagyunk a templom tornyán...

(Zágoni Attila nemcsak Magyar Lajosnak szánt sorai)

Jártunkban-keltünkben tapasztaljuk, az egyháztörténeti irodalomból tudjuk, hogy a különböző felekezetű templomok tornyának díszében közös a gömb, más szóhasználatban a gomb.

A katolikusoknál, az ortodoxoknál, az anglikánusoknál mindig, az evangélikusoknál legtöbbször a gömb felett valamilyen keresztípus (egyszerű, kettes, hármass, ortodox), az unitáriusoknál csak gömb található. A református templomoknál csúcsdíszként a gömb felett évszámmal ellátott vaszászló, zászló (vagy vitorla, szélvitorla), csillag (bizonyos vidékeken kakas, olykor buzogány) fordul elő. Arcél nélküli helyzetekben a zászló a csillaggal, a kereszt a kakassal, a nap a félholddal van jelen.

A gömb mint anyag készülhet vasból, az ilyen pléhgömbnek nevezik, a rézből, vörösrézből készült az rézgömb, máskor, módosabb környezetben a gömb arannyal futtatott. Súlyát tekintve a néhány kilogrammtól a több tíz kilóig – olykor fél mázsáig – terjedhet.

Tehetősebb, nagyobb gondoskodású helyeken időtállás miatt az elhelyezésre szánt iratokat először üvegebe tették, mielőtt a gömbben helyezték el.

A gömbben fellelhető dokumentumok a mindenkoron élő nemzedék számára szellemi értéket képviselnek, nevezzük ezt kulturális hagyatéknak.

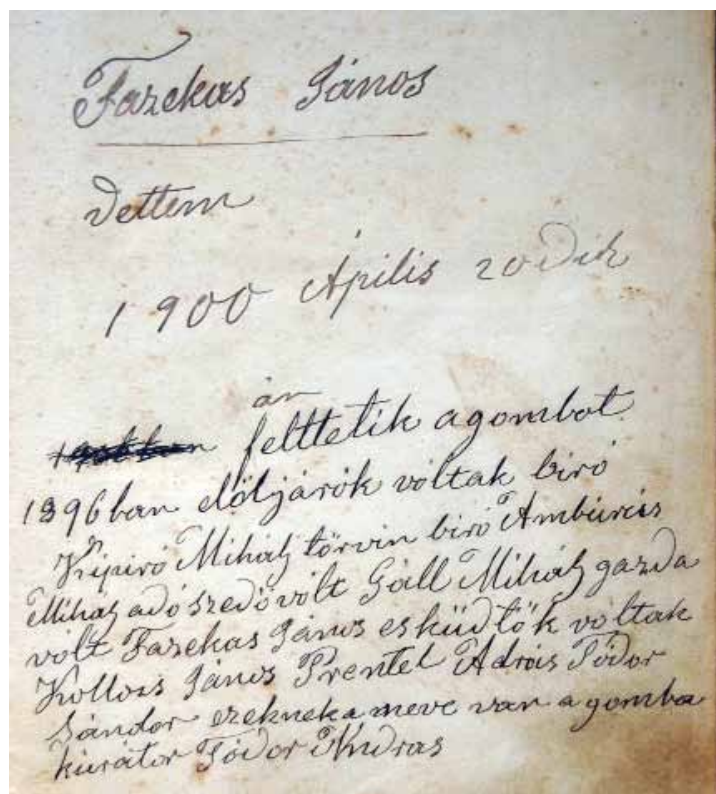
Rögzít(het) falutörténetet, lelkipásztor, presbiterek aláírásos neveit, a templomépítésének, felújításának időpontját, a gyülekezet

* Nyugati Jelen, 2011. december 30.

rövid történetét, az akkor élő hívők neveit, verses megfogalmazást a torony magasztásának idejéből, az adományozók névsorát, az előljárók nevét és tisztségeit.

Ez utóbbinál hazaérkeztünk Zerindre. A kor szokása szerint a vásárolt Szent Biblia végén fenntartott Családi krónika részében bejegyzéseket szoktak tenni. A helyzet jelentőségét igazolván Fazekas János, dédapám, az 1900-ban vásárolt Károli Gáspár-féle biblia első lapján rögzítette az 1896-ban felhelyezett gömbben lévő listán szereplő előljárók nevét és tisztségeit: bíró (Kípiró Mihály), törvénybíró (Ambrus Mihály), adószedő (Gáll Mihály), gazda (Fazekas János), esküdtek (Kolozs János, Prentel András, Tódor Sándor), kurátor (Tódor András).

Az 1968-as toronyjavítás, -ápolás alkalmával a gömb tartalmát épnek találták, és továbbra is használhatónak hagyták.

Beírás a
családi
bibliába

*Ex libris Fazekas Gabriella
-X3., IX/X., E.A. — Ártéri 2012.*

A feketegyarmati református templom

A feketegyarmati iskola

A gyarmati artézi kút

Kopjafás ősiségi jel a gyarmati templom bejáratánál

II. Képtár

Siska-Szabó Hajnalkának a könyvhöz készített illusztrációja

Zerindi képtárért*

írom ezeket a sorokat, még akkor is, ha netán nem az lesz belőle első nekirugaszkodásra, amit szeretnénk. De valamikor valakinek el kell ezt a munkát is kezdenie. Úgy tűnik, hogy – a művelődési otthon igazgatója lévén – nekem kell elkezdenem... Miről van szó tulajdonképpen? Amióta nálunk is megszorodtak a Falvak Dolgozó Népe-előfizetők, nemcsak a népi kultúra értékeire figyeltek fel és nemcsak a szép szóra ittasabbak itt az emberek, de Gazda József, Wagner István, Mezei József, Murádin Jenő és mások jóvoltából ráterelődött a figyelem a képzőművészetre is. Bármilyen szépen is írjanak valakiről, bármennyire is épületes gondolatokkal gazdagodjunk ezekből az írásokból – mind csak úgy érezzük magunk, mint akinek kulcsot adtak a kezébe ugyan, de nem látja az ajtót, ahová be kell nyitnia. Lévén, hogy a képzőművészeti alkotások elsősorban a szín, a forma, a kompozíció révén hatnak a nézőre.

A zerindiekkal sokszor elbeszélgetek ezeknek a cikkeknek, interjúknak a hatásáról, s mindig oda kanyarodunk vissza, hogy a reprodukciók nem pótolhatják az eredeti alkotásokat; a képzőművészeti nevelésnek vajmi kevés fogantatja lehet a művek vonzása nélkül. Nem is írtam volna meg ezt a cikket (így is hónapok óta halogatom), ha a nyár folyamán nem jelenik meg a Falvak Dolgozó Népében Demeter Zoltán írása, amely azt adja hírül, hogy a zetelaki művelődési otthon előcsarnokában lévő állandó tárlatnak milyen nagy hasznát veszik tanulók, pedagógusok, minden rendű és rangú falubeliek. Akkor fogant meg bennünk a gondolat, hogy bizony milyen szívesen befogadnánk ennyi festményt, szobrot, grafikát. Hiszen nagy a mi előcsarnokunk is..., szóval üresen állnak a falak, festményekre várva. Csakhogy nekünk nincs egy Márton Jánosunk, aki ezt hírül vigye a műtermekbe; hát ezért gondoltunk a Falvak Dolgozó Népére.

* Falvak Dolgozó Népe, Bukarest, 1973. december 5., 10. l.

S ha már kiszaladtak a számon ezek a titkon melengetett gondolatok, hadd folytassam képzeletben legalább, hogy most már a képzőművészetről szóló írások birtokában mi is tudnók, hogy miként kamatoztassuk a magunk és mások hasznára egy ilyen gyűjteményt. Mennyivel másképp lehetne tanítani az iskolában, mennyivel jobban vonzaná az ifjúsági klub a fiatalokat (a vers szeretete mellé ez is idekíváncozik); hány előadásnak más lehetne a hangulata, az élménye. Meghívhatnánk Aradról, Kolozsvárról szakembereket, műkritikusokat, festők keresnének fel tárlataikkal. Sokan mondogatják már, hogy milyen szívesen vásárolnának, csak lenne kitől... És alkalomadtán a zerindi gyűjteményt el lehetne vinni Zetelakára, a zetelakit Zerindre hozni...

De nem folytatom, mert félek, hogy így is túllöttem a célon.

Mindenesetre a gyűjteményünk első darabja már megvan – Gy. Szabó Bélától a Koltói somfa.

FAZEKAS JÓZSEF,

a zerindi művelődési otthon igazgatója

Szerk. megj.:

Szívesen adtunk helyet Fazekas József írásának, részben azért, mert lapunk képzőművészeti vonatkozású anyagainak hatékonysága mellett érvel éppen azzal, hogy Zerinden olyan érdeklődést sikerült kiváltanunk, mely már egy állandó gyűjtemény ügyében is szót emel.

Másrészt: mi is azt szeretnők, hogy ne maradjanak csupaszon a zerindi falak. Éppen ezért a jövőendő zerindi tárlat gyarapodó anyagát szívesen bemutatnók olvasóinknak is.

Miért éppen Nagyzerénd?*

Voltak olyan helységek, városok, falvak, amelyeket a Ceaușescu-korszak cenzúrája legszívesebben letörölt volna a térképről. Gyanús helyek, megbélyegzett sarkai a világnak, amelyek sokkal többet jelentettek önmaguknál. Pusztá említésük ezeréves magyar múlt nagy eseményeit idézték fel, átmelegítették a szíveket, bátorítást öntöttek a csüggedőkbe. Csíksomlyó, a sokszázados búcsújárások színhelye, Fehéregyháza, ahol Petőfi elesett, Szödemeter, ahol Kölcsey született, Madéfalva, a székelyöldöklés faluja, Cserhalom a beszercei tájon, ahol a keleti határok védelmezője, Szent László trónörökösként az elrabolt magyar leányt megszabadította üldözőjétől, Agyagfalva, a székely szabadság jelképe...

Hosszú a sor, mert nehéz volt az ezer magyar esztendő Erdő-
elvén.

Volt a kegyeleti helyek között egy egészen új, egy község a Fekete-Körös partján, Nagyzerénd. A róla szóló írásokat a cenzor legszívesebben teljes egészükben kiemelte volna az újságokból, a pusztá utalás a falura ingerelte a hatalom embereit. Megtörtént, hogy egy képzőművész kiállításainak felsorolásából kihúzták a zeréndi állandó tárlatot, máskor pedig az állambiztonsághoz hurcolták azokat a művészeket, akik alkotásaikat a képtárnak ajánlékozták. Másfél évtizeden át rejtegetniük kellett a képtár naplóját, hogy ne kobozzák el, a „magyar elszigetelődés,, bűnjeleként.

Magam a nyolcvanas évek közepén jártam először Zerénden, de már azelőtt vádpont volt ez a falu a bűnlistámon, amelyet Kop-pándi Sándor, a romániai magyar irodalom és sajtó legfőbb perze-kutora állított össze, hogy kiiktathasson általa az erdélyi magyar írásbeliségből.

Naplómat idézem:

* Beke György – *Barangolások Erdélyben, Bartók szülőföldjén*, Mundus Magyar Egyetemi kiadó, Budapest 2002, 184-195. ll.

„1985. február 6.

B. hívott, kérdezte, hogy mikor jártam Zerénden?

Még soha, ezután készülök.

– Koppándi azt állítja, hogy lázító beszédet mondtál a zeréndi képtár felavatásán.

Ha nem is jártam ott soha? Most már, értem. Cseke Péter barátom toborozta össze azt a képtárat az Arad megyei magyar községnek, ő csakugyan sokszor járt ott, habár nem hinném, hogy lázító beszédet mondott volna, nyilvánosan. Nem kívánt bajt hozni zeréndi barátai fejére. A feljelentő nem értette meg jól. Hiszen lám, a nevet is félrehallotta: Cseke, Beke.

B. elmondta ezt Koppándinak. A válasz nagyon tanulságos volt: »Ha nem is lázított Beke György Zerénden, lázított ő eleget másutt.«., (*A lándzsa hegye, Kortárs*, 1990/5-6.)

Összeesküvést szőttek? Bombát robbantottak? Felkelést szerveztek? Mit követtek el a zeréndi magyarok, hogy egy ország titkosrendőrsége igyekezett vesztegár alá helyezni őket?

Tíz évvel a diktatúra bukása után szinte hihetetlen a válasz: képtárt alapítottak egy alig ezer lakosú községben!

Zerénd a hetvenes évek elején egy erdélyi magyar népi kezdeményezést vett át és valósított meg. Úgy nevezném ezt a mozgalmat, hogy képzőművészeti honfoglalás. Az irodalom és a zene gyorsabban megtalálta az utat a falvak, kisvárosok közönségéhez, mint a képzőművészet. Az olvasás régi hagyomány minden magyar településen, és a nagyobbacska falvaknak kórusuk, népi táncsoportjuk volt. A festő azonban meglehetősen ismeretlen, idegen maradt. A vásári falvédők, vándorkereskedők giccses portékái álltak oda a művészet és a falusi, kisvárosi közönség közé, ízlésromboló népszerűségükkel. A falvak és a képzőművészet között a híd első pillérét az egyik rokon művészeti ág mindenese, a kolozsvári Márton János színművész rakta le. Szülőfalujában, a székelýföldi Zetelakán új művelődési házat építettek, hatalmas előcsarnokkal. Miért maradjanak csupaszon a csarnok falai, támadt benne a gondolat, és mivel pályája során soha nem érte be csupán a színjátszással – színdarabokat írt és rendezett, művészársairól szóló anekdotákat jegyzett le – felcsapott faluja

országjáró követének. Sorra látogatta festők és szobrászok, a barátai műtermeit, sok barátja volt a képzőművészek között is, mindegyiktől egy-egy munkát kunyerált Zetelaka számára.

Márton János ötlete jó néhány faluban kedvet támasztott ahhoz, hogy kövessék a példát. A nemzetiségi önismeret mélyítésének igényes – és „ártatlannak,” vélt – módját látták benne. Majdnem egy időben létesültek kisebb-nagyobb képtárak Torockón – Farakas Zoltán agrármérnök buzgalmából –, Koltón, a hajdani Teleki kastélyban, amelyet Petőfi írt be a magyar emlékezetbe; képzőművészeti kör alakult a kalotaszegi Tordaszentlászlón, Dózsa-képek egybegyűjtését tervezték a háromszéki Dálnokon, a parasztvezér feltételezett szülőfalujában. Kusztos Endre minden esztendőben két munkát adományozott szülőfalujának, Makfalvának, Páll Lajos, a költő-festőművész pedig Parajdon talált méltó otthont festészetének. Gyergyószárhegyen, a ferencesek híres kolostorának lakatlan szárnyában pedig szabályszerű, évente ismételt nyári művésztabort nyitottak. Mintha a képi kultúra rohamra indult volna a falvak meghódításáért.

Nagyzerénd képtárának „kezdetekre,” a nyolcvanas évek közepén így emlékezett vissza Fazekas József földrajz- és történelemtanár, akkor a művelődési otthon igazgatója:

– Nekünk nem volt Márton Jánosunk, aki az érdekünkben bekopogtasson művész barátaihoz. Úgy gondoltuk, hogy erre a szép feladatra a falusiak hetilapját, a *Falvak Dolgozó Népet* kérjük meg. Pontosabban a lap kultúrrovatának szerkesztőjét, Cseke Péter barátomat, akivel együtt töltöttem sorkatonai szolgálati időmet. Ő már akkor biztatott, hogy írjak a falusiak újságjába, hiszen sok mondanivalóm lenne. Éltem az alkalommal. Tollat fogtam: „A zeréndi képtárért írom ezeket a sorokat, még akkor is, ha netán nem lesz belőle első nekirugaszkodásra az, amit szeretnénk.” Elmondtam, hogy mai festmények gyűjteményét szeretnők létrehozni a falunkban, mert a hozzánk eljutó reprók nem pótolhatják az eredeti műveket, márpedig a képzőművészeti nevelést igen fontosnak tartjuk az ízlésalakításban, közműveltségünk gyarapításában.

Elsőnek három képzőművész válaszolt. Gy. Szabó Béla fametszete volt a gyűjtemény első darabja. Küldött a munkáiból

Gámentzy Zoltán és Kusztos Endre. Viszonzásul is azért a kitartó igyekezetért, amellyel a *Falvak Dolgozó Népe* – értsd ezen Cseke Pétert – a képzőművészei népszerűsítését, kiváló tollak bevonásával végzi.

Kusztos Endre leveléből: „Többszörösen is örülök, amikor azt látom, hogy egy községgel ismét több van az ország művelődési térképén, ahol igénylik a képzőművészet eszközeivel teremtet világot is.”

A forrás elindult a maga útjára, medrét mind szélesebbre és mélyebbre ásta. A zerendi alapítók újabb írásokat küldtek a lapoknak – most már a két megyei napilap is felkarolta az ötletet –, és érkeztek a képek Erdély majdnem minden művész-központjából. A háttérből, meg Cseke Péter beszámolóiból magam is nyomon követhetem a kezdeményezés teljeseledését. Fazekas József igazi publicista vénával minden alkalmat megragadott, hogy a képtár ügyét előbbre vigye, Nagyzeréndet a trianoni határ széléről az érdeklődés közepébe állítsa.

Egyik „huszárcsínyjét” nem felejttem. A bukaresti *A Hét* egy ízben *Zerénd* helyett *Zarándot* írt a település elnevezéseként. Nosza, nem kellett több Fazekas Józsefnek, akiben a történelemtanár is

Zerendi képtáravató, 1974.

berzenkedett a tévedés miatt. Ment a kiigazítás a szerkesztőségbe, hogy *Zaránd* ugyan szintén Arad megyében található, akárcsak *Nagyzerénd*, sőt létezett valaha egy Zaránd vármegye is, amelyhez egyébként *Zerénd* is tartozott volt, a két település nevét mégsem illendő felcserélni... *Zerénd* egyébként személynév, így hívták a somogyi lázadó, Koppány apját. Márki Sándort idézhette: „*Zerénd* fiának, Kupa vagy Koppány somogyi vezérnek nagy rokonsága volt ama tájon. A család emlékét ma is őrzi Csanádban, Arad határában Kupa, magában Aradban – a régi Zarándban – Zaránd s a két *Zerénd*...” Vagyis: *Nagyzerénd* és *Bélzerénd*. Megérti a cikkíró tévedését, folytatta Fazekas József, hiszen *Zaránd* neve ismertebb az ő falujuk elnevezésénél. De ha meglesz a képtárunk, többé senki nem fogja összetéveszteni *Zeréndet* *Zaránddal*...

Meg is lett *Zerénd* hírneve hamarosan. A megnyitón már 26 művész 52 munkája szerepelt, majd egy évtizeddel később – mikor ott jártam – 77 művész 118 alkotását láthattam az újonnan létesített, korszerű kiállítási helyiségben.

Maguk a művészek örködtek azon, hogy csak igazi alkotások jussanak el *Zeréndre*. Marosvásárhelyen, a Képzőművészeti Szövetség helyi fiókjában külön zsűri alakult, amely felülbírált a felajánlott munkákat, hogy méltók-e a *zeréndi örökkévalóságra*? Fazekas József mesélte, hogy mikor személyesen elutaztak Marosvásárhelyre, a képek átvételére, az állomáson szabályszerű „küldöttség” várta őket, mint valami diplomatákat, Balázs Imre vezetésével.

Kusztos Endre nemcsak a grafikaiból küldött *Zeréndre*, de személyesen ment el a megnyitóra, noha alighanem világéletében ő volt a legkevesebbet kereső erdélyi magyar képzőművész.

„A világ sokaknak csak gazdagodási lehetőséget jelent, s csak arra igyekeznek, hogy az élet hasznát lefölozzék – írta Kusztos. Az én világom s az én életem maga a kép! A világ nekem *képet* jelent, s a kép jelenti számomra az életet. Ezért tud örülni annyira a képzőművész, ha a nép, amelyből vétetett, igényli, szükségét érzi a munkájának. És jó érzés tudni, hogy népe kezd eljutni a művészet megértéséig. Szeretettel akarja házába fogadni a művet.

Hogy aztán megtalálja a titkot, amit számára is rejteget. Így figyel fel arra, hogy a képzőművészet olyan értékeket is nyújt neki, amiket eddig észre sem vett.”

*

Megfejtethetlen talánynak tűnik, hogy a román állambiztonság miért éppen a zeréndi képtárat tekintette Románia számára veszélyesnek és indított ellene országos hajszát, miként az előbb említettem? Hiszen a Székelyföldön, illetve Belső-Erdélyben a hasonló kezdeményezéseket eltűrte, ha nem is nagyon támogatta. Attól rettentek meg Aradon, hogy a zeréndi értelmiségiek addig nem ismert összefogása bontakozott ki a képtár körül? A zeréndi nyári művészeti táborok zavarták a hatalom román urait? A festők személyes jelenléte, akik szinte kivétel nélkül magyarok voltak? A rendezők mindig hívtak román művészeket is, egyik-másikuk néha el is jött. Balázs Imre, Gámentzy Zoltán, Incze István, Kusztos Endre, Török Pál, Ughy István rendszeres vendég volt, a megyeszékhely Aradot pedig Alaszu Pál képviselte... Amíg a táborozásokat egyáltalán megtűrték. De itt, a határ közvetlen közelében táborozhatnak-e megbízhatatlan művészek, ráadásul magyarok?

Cseke Péter, aki a képtári kezdeményezés elindítója volt, s aki újságokban, könyveiben éppen tíz alkalommal írt a zeréndiek „művelődési forradalmáról”, a Püski Kiadónál 1993-ban megjelent *Hazatérő szavak* című gyűjteményében most már feltárhatta a zeréndiek üldözésének – bátran használhatjuk ezt a kifejezést – teljes történetét. Cseke Péter maga is alapított képtárat, művelődési mozgalmat a szülőföldjén, a székelyföldi Homoród-mentén; írói munkájának szerves részét alkotta mindig – a sajtó lehetőségeit kiaknázó – művelődésszervezés. Évtizedeken át valójában csak a sajtó vállalkozhatott ilyen feladatra – kalandra? lázadásra? – az erdélyi kisebbségi magyar életben.

A *Szellemi folytonosság őrei* című nagyriportban van egy beiktatás, 1991 márciusi keltezéssel, *Képtárteremtők kálváriája* alcímmel. Cseke Péter itt Fazekas Józsefet és tanártársát, Bondár Ferencet szólaltatja meg.

Képtárunk megnyitásának első évfordulója után újabb ígért festményekért indultak Nagykárolyba és Szatmárnémetibe. Fazekas József akart odautazni, a saját kocsiján. De váratlanul értekezletre rendelték be Aradra. (Értesültek a készülő utazásáról?) Megkérte Bondár Ferenc iskolaigazgatót és Csáky Barna kollégáját, hogy menjenek el helyette. A művelődési otthon igazgatójaként szabályos, pecsétes menetlevelet állított ki számukra, feltüntetve az úti célt is: képzőművészeti alkotásokat szállítanak a Zeréndi Képtár számára.

Innen Bondár Ferenc folytatta úti kalandjaik felidézését. Be sem értek Szatmárnémetibe, egy nagy dumájú ismeretlen kérezkodett fel az autójukba. Később kiderült róla, hogy a román állambiztonság embere. (Tehát már várták őket?) Ez a kísérő velük tartott Sándorhomokra, ahol a református parókián szálltak meg. Innen telefonon felhívták a festőket, közölték velük, hogy másnap felkeresik őket. Még aznap délután meglátogatták Szatmári Ágnes műtermét; a művésznő két gyönyörű olajfestménnyel tisztelte meg a zeréndieket. Másnap reggel először Erdős I. Pált keresték fel, akinek a műterme a színház-épület hátsó traktusában volt, csigalépcsőn lehetett felmenni oda. Minden lépcsőfordulóban fegyveres katona állt, de a zeréndiek még nem gyanítottak semmit. A műteremben különös látvány fogadta őket: Erdős I. Pál fel és alá járkált, s noha hellyel kínálta a vendégeit, ő maga nem ült le, hanem látszott rajta, hogy minél előbb szeretne megszabadulni a zeréndi tanároktól. Előzőleg képet ígért, végül is üres kézzel távoztak tőle. Nem tudták elképzelni, hogy a katonák miért szállták meg Erdős I. Pál műtermét, illetve, hogy ezt is megtehetik, pedig a művész akkoriban nemcsak a Szatmár megyei képzőművészek szövetségének elnöke volt, de egyben az országos egyesület alelnöke is.

Mikor kiléptek a színház épületéből, egy polgári ruhás titkosrendőr állta útjukat, és az állambiztonságra vitte őket. Átkutatták az autó csomagtartóját, elkobozták Szatmári Ágnes mind a két festményét. Mialatt Csáky Barnát a kocsinál tartották, Bondár Ferencet levitték az alagsorba, és bezárták az egyik cellába. „Középen volt egy asztal, mellette két szék, felül egy kicsi ablak,

amelyen át bokamagasságig látszott a külvilág. Belül, persze, a kilincs hiányzott. Ültem és türtem egy jó darabig, de aztán csak elfogyott a türelmem, és kezdtem ordítózni, dörömbölni. Ez kilenc óra tájban volt – és pont déli tizenkettőkor nyílt meg az ajtó. Akkor vittek csak kihallgatásra. Ahol elmondtam, hogy semmiféle törvényteleniséget nem követtünk el. Hiába hajtogattam, hogy Bukarestből is kaptunk támogatást, nemcsak az ottani művészemberek részéről, hanem az országos művelődési tanácstól is, a kihallgatást vezető tiszt váltig azt erősítgette, hogy »ez egy magyar akció«. Amikor végre elengedtek, meghagyták, hogy délután ötkor jelentkezünk az aradi szekuritátén. Előbb egy terepjáró követett, majd egy piros Dacia vett át bennünket, Bihar megye határát elhagyva pedig egy fehér.”

Fazekas József megdöbbenve hallgatta a történeteket, majd a Zeréndért is felelős megyei pártinstruktorhoz fordult, hogy legyen segítségükre a helyzet tisztázásában. Ez azonban ridegen azt felelte, hogy a szomszédos, vagyis a román községekben nincs efféle képtár, és ott nem is zaklatják a tanárokat. Tehát: számolják fel a képtárukat, ha békében akarnak élni. Ez a pártmunkás nemhogy segített volna rajtuk, de – hívták vagy önként – elment a szekuritátéra, és kellő gonoszsággal tájékoztatta az állambiztonság embereit a zeréndi „lázadókról”. Kocsik József, a megyei művelődési bizottság szakfelügyelője azonban a zeréndiek mellé állt, és a kihallgatáson ő vezette az „ellentámadást”.

Kocsik Józsefről csak jót mondhatok magam is. A pécskai születésű tanár, a kolozsvári egyetem végzettje a legnehezebb időszak, a Ceaușescu diktatúra idején és a legnehezebb helyen, Arad megyében védelmezte – egyebek között cikkeivel is – a magyar közművelődést, mondhatni utóvédharcot folytatott az előnyomuló román nacionalizmussal szemben.

Nem érti ezt az egész hajszát – mondta Kocsik –, hiszen semmi olyasmi nem történt, amiről az illetékes megyei szervek az első perctől kezdve ne tudtak volna. Annál kevésbé talál magyarázatot a zeréndi tanárok letartóztatására és meghurcolására, mivel néhány héttel előbb maga a megyei propagandatitkár fogadta az ajándékozó művészek egyikét és Cseke Pétert. Az őrnagyot ez

nem nagyon hatotta meg, azzal bocsátotta el Kocsikot és a tanárokat, hogy mutassák be neki a festmények jegyzékét és a képtár alapításának engedélyét.

Fazekas József: „Nem értettük egész pontosan, hogy mi is a gond voltaképpen ezzel a képtárral, de azt világosan láttuk: egyáltalán nincs a hatalom ínyére. Igaz, hogy zömmel magyar művészek juttatták el alkotásainkat hozzánk, de azt a legnagyobb rosszindulattal sem lehet állítani: a kortárs román művészet hiányzik a Zerindi Képtár falairól. Hiszen éppen az volt a felemelő az egészben, hogy magyar kollégáik biztatására ők is fontosnak tartották műveiket eljuttatni hozzánk.

Végeztük tovább a kötelességünket, de attól fogva állandóan éreztük: figyelik minden lépésünket, számon tartják, hogy kik járnak hozzánk, kikkel találkozunk, és főként azt, hogy mit mondanak...”

Rejtőzködő művészet címmel írt bevezetőt Banner Zoltán költő és művészettörténész ahhoz az albumhoz, amely a Zerindi Képtár 114 alkotásából mutat be huszonhatot. A *Zerindi Képtár* című ízléses, gondos albumot Fábián Imre nagyváradi kiadója,

A zerindi képtár

a *Literator* jelentette meg 2000-ben. Aligha lehetne Banner Zoltánnál hivatottabb arra, hogy ezt a képtárat értékelje; alapításától nyomon követte a gyarapodását, a különböző stílusirányzatokat követő művészek együttes jelentkezését egy alföldi községben, lévén évtizedeken át a kolozsvári *Utunk* művészeti rovatvezetője. Banner, aki ma főiskolai tanár Békéscsabán, kijelölte az első falusi képtár helyét és jelentőségét az egész erdélyi magyar művészetben. A 20. század második felének erdélyi magyar művészete soha nem ismert mértékben virágzott, a diktatúra ellenére, de éppen a diktatúra okán kettős értelemben is rejtőzködésre kényszerült. Az irodalomhoz hasonlóan, pusztán példabeszédként, közvetett formában nyilváníthatta ki legbátrabb vagy legelkeseredettebb gesztusait. Rejtőzködni kényszerült ez a művészet azért is – folytatja fejtegetését –, mivel a kortárs magyar képzőművészetet bemutató művészeti múzeum nem létesülhetett Romániában, így „az eredményekben, teljesítményekben rendkívül gazdag ötven évnek a művészttörténete azokban a spontán, közösségi kezdeményezések folytán született vidéki – s a székelyudvarhelyi, székelykeresztúri és sepsiszentgyörgyi képtárat kivéve -- főként községi, falusi gyűjteményekben szemlélhető, amelyek nyári művésztelepi tevékenységhez rendelve folyamatosan alakultak/ alakulnak ki.”

Csak az 1989-es romániai változások tették lehetővé az erdélyi magyar művészek megjelenését anyaországi kiállításokon, művésztelepeken, és az erdélyi művek természetes módon beépülhetnek az összmagyar kortársi művészetbe. Ezzel megszűnt az erdélyi magyar művészet rejtőzködése, s talán egyszer megnyílik Erdélybenegymagyarművészeti múzeuma 20. század alkotásaiból. Addig azonban megmarad a meglévő képtárak kiemelt szerepe, nemcsak a közművelődésben, de művészttörténetileg is.

„A Zerindi Képtár viszont örök példa, örök mementó marad, hiszen az erdélyi magyar művész rejtőzködésének feloldására tett első kísérletként írja be magát művészetünk történetébe.”

*

Milyen szerepe van a negyedszázados múltú képtárnak Zerind mindennapi életében, lakóinak szemléletében, szépérzékének ala-

kításában? Érezhető a képzőművészeti kultúra lassú meghonosodása Zerénden és a hozzá tartozó Feketegyarmaton. Anyári táborozások után az értelmiségiek majdnem mind vásároltak képeket saját otthonaikba. A festő személyes jelenléte a faluban, a zeréndi témák, amelyeket szemük láttára festettek meg, felkeltették a gazdák, még az idősebbek érdeklődését is. A képek most már a művészet varázslatával kapcsolódnak hozzájuk.

Csanádi János: – Néha a képtárban tartom meg a magyarórát. Mikor Tamási Árontól a *Vihar a hegyen* című novellát tanítottam, „illusztrációs anyagként” Varga Lajos Nándor Tamási-portréját és Kusztos Endre havasi tájképét vettem igénybe, és így a diákjaim nemcsak a betűk közvetítésével, de a szemükkel is érzékelhették a havasi világ hangulatát... Tartottunk a képtárunkban író-olvasó találkozót, felléptek itt színészek is. Mikor Matekovits Mihály aradi tanár Nagyváradra vitte kirándulni a diákjait, Zerénden megállította a buszt, mert úgy vélte, hogy a tanulóinak látniuk kell a képtárunkat. De a zeréndi „szépművészeti múzeum” volt a színhelye a megyebeli magyar szakos tanárok egyik tapasztalat-cseréjének is.

– A falu ízlése változott-e a képtár megnyitása óta?

– Annyit bizonyosan, hogy már nem a giccses falvédő a szépségideál Zerénden.

Mihez *Fazekas József* hozzátette:

– Számunkra, pedagógusok számára a legfőbb tanulság talán az, hogy a képtár jobban egységbe forrasztott. Sokkal jobban, mintha valamilyen anyagi előnyhöz jutottunk volna. Ha közös elvégezni valónk akad, egyikünk sem vonja ki magát a munkából. Együttesen keretezünk, üvegezünk, rendezkedünk. Másként létre se hozhattuk volna ezt a képtárat, hiszen semmilyen külső, anyagi támogatásra nem számíhattunk. Két alkotást szembesíték – magamban. Kusztos Endre szénrajzát: *Olosz Lajos háza* és Alaszu Pál linómetszetét: *A fal*. Egyazon valóság két megközelítése, kétféle stílus, eltérő, de mégis összetartozó művészi szemlélet. Jó néhány hasonló összevetés kínálkoznék akvarellek, linómetszetek, olajfestmények, pasztellek, temperák, üvegfestmények, rézmetszetek, tusrajzok, fametszetek, szénrajzok,

vagy éppen homokkő-szobrok között. A Zeréndi Képtár majdnem teljes tükörképe az erdélyi magyar művészek körében felkarolt stílusirányzatoknak, a maga nemében (eldugott vidéken) a Banner Zoltán igényelte nemzeti műcsarnok szerepét tölti be.

Zerénd művészetet kedvelő és mindinkább értő lakói – sokan vannak – a festőművészet fejlődésének, irányzatainak iskolájával ismerkedhetnek meg, anélkül, hogy kimozdulnának a falujukból. A nyári zeréndi táborozásokon pedig – amíg megrendezték őket – az elvont modernség hívei is közelebb kerülhettek a népi művészethez és a természeti tájhoz, amelyek végeredményben minden stílusirányzat ihletői. Így vallja ezt a kolozsvári Sípos László, akinek a műveit őszintén hiányolom ebben a galériában.

*

Látogatásom előtt, de már elég sokat ismerve a zeréndi kezdeményezésről, esküdni mertem volna, hogy nem véletlenül éppen ebben a faluban született meg az ötlet. Kellettek ehhez előzmények, szépérzék, ízlés, igény, gazdasági alapozottság és szellemi kitekintés.

Ezekről faggattam a nyolcvanas évek közepén Fazekas Józsefet az otthonában, az egyik belső utcában, kellemes délutáni melegben. Öreg ház ez, de korszerűen berendezve, a konyhában biogázzal főztek, a konyha mellett fürdőszoba. Ez volt a dédapja háza is, persze, nem mai állapotában. A házigazda mellett Csanádi János magyar szakos tanár, már akkor elismert folklórgyűjtő és helytörténész.

Van-e valamilyen adatotok arról, hogy mióta folyik iskolai oktatás Zerénden?

Csanádi János biztos a dolgában: A reformációtól kezdve. Talán már előbb is volt iskola Zerénden. De a reformáció óta bizonyosan.

Fazekas József „papírokból” idézett: Íme, az írás arról, hogy 1875-ben 110 fiú és 130 lány járt iskolába Zerénden. A tanulást szigorúan megkövetelték. Ha valamelyik szülő nem küldte iskolába a gyermekét, az első ízben 10 forint bírságot fizetett, másodszorra már 25 forintot. De vannak ennél régebbi bizonyítékaink is, amelyek azt igazolják, hogy ez a nép mindig ragaszkodott iskolájához, kultúrájához. A 18. századig vihetjük vissza az

időben a helybeli református népiskola történetét. Tudjuk, hogy 1830-tól hozzánk jártak iskolába a tőzmiskei gyermekek is. Akik valamilyen okból nem járhatnak iskolába, azok számára a református egyház vasárnapi tanfolyamot szervezett.

Egészen friss adatokat kaphatunk egy 2000-ben megjelent kiadványból, amely magyar és román nyelven mutatja be Nagyzerénd immár 831 és Feketegyarmat 759 éves történetét. A bevezetőt és a gazdasági életről szóló fejezetet Ozsvár Zoltán polgármester – „civilben” agrármérnök – írta. A szerzők között találom, nyilván, Fazekas Józsefet és Csanádi Jánost is. Jóleső meglepetéssel látom, hogy a párhuzamosan tördelt szövegek közül elől a magyar, utána következik a román. Magától értetődő ez Zerénd esetében, mivel a lakosság itt is, Feketegyarmaton is szinte kivétel nélkül magyar. Igen ám, de egyáltalán nem lett volna az efféle természetes a diktatúrában. A sorrend akkor előírta, hogy mindenben a román nyelv az első. Különösen Arad megyében, ahol – láttuk – milyen hatósági hajsza indult a Zeréndi Képtár miatt, mivel „magyar akciónak” minősítették.

Jelenleg a zeréndi iskolába mintegy 100 gyermek jár, Feketegyarmaton, az ottani egy-négy osztályokba további 26. Számítsuk hozzá ehhez a zeréndi óvoda 41 és a feketegyarmati kisdedóvó 17 látogatóját. Majdnem 200 gyermek. Nem is olyan vészesen kevés az 1875-ös 240 diákhoz képest. Pedig a község vezetői nagymértékű elvándorlásra panaszkodnak.

Valószínűleg a zeréndi iskola fejlettségének tudhatjuk be, hogy 1910-ben az árvák számára állami iskolát nyitottunk itt, a református felekezeti mellett. Távoli vidékekről kerültek gyermekek az árvaházba, némelyek felnövekedésük után is itt maradtak.

– Az én családomból például Jancsó Gyula bácsi. Ő városban született, árvaházi gyermekként került Zeréndre, és úgy megszerette itt, hogy földművesként élte le egész életét – mondja Fazekas József.

– Emlegetik-e a zeréndi öregek, és jó lélekkel emlegetik-e a hajdani tanítókat?

– Ez a rokonom, Jancsó Gyula bácsi azt is számon tartotta, hogy ki mikor tanított a zeréndi iskolában – folytatta Fazekas

József – Hevesi József még a magyar időkben, 1918 előtt, aztán jött Molnár Sándor, Csósz Ferenc és a felesége, Gajzágó Irma, Puskás Irma. Volt, akiről azt emlegetik, hogy a kórust gondozta, a másik okos földművelésre oktatta a népet, harmadik a magyar nyelvért, kedves betűiért vívott konok harcot 1918 után a román hatalommal.

*

Őrzi a zeréndi emlékezet azt a híres lovas felvonulást is, amellyel a főhercegi uradalom zsellérei a szociáldemokrata párt központi kiküldöttét, Mezőfi Vilmost fogadták.

– Harminc lovas ment elébe, felpántlikázott lovakkal. A zeréndiek mindig megadták a módját annak, amibe belekezdték.

A 19. század végén volt ez a fogadtatás, amin a *Népolvasótábor* szerkesztője alaposan csodálkozhatott. Lovasok várják őt a Vihar-sarok szélén? Lovaik vannak az ő agrárproletárjainak? Honnan tudhatta, hogy hány zeréndi legény alatt ficánkolt kölcsön-ló, és hogy ez a lovas cicoma azt hirdette: tudják ők úgy fogadni az agitátorukat, miként a nem is olyan távol eső Geszt grófját, Tisza Pistát fogadják jobb helyeken.

Ez a hajdani szociáldemokrata vonzás mindenképpen annak tudható be, hogy Zerénd és a környező falvak földjeinek egy része József főherceg magánbirtoka volt. A határban olyan dülőnevek emlékeztetnek azokra az időkre, mint Zsellérföld, Zsellérhányós és – Bánom.

Istenem, vajon mit kellett megbánniuk a zeréndieknek abból, ami itt történelem volt, küzdelem a létért, a fennmaradásért?

Elvonul a török, megjelenik a királyi kamara, mint a „felszabadított” települések ura. Zerénd több évtizedig szintén kamarai birtok, még hozzá számtartósági központ. Ide tartozik Talpas, Csermő, Barakony, Somoskeszi, Seprős, Kerülő, Apáti, Nagyszintye, Vadász, Ágya, Tőzmiske, Bélzerénd, Kisjenő, Feketegyarmat, továbbá a kelmegyesi, össy és galvácsi puszták.

De a kamara 1817-től elárverezi körösközi birtokállományát. Nagyzerénd és Feketegyarmat attól kezdve – határának egy részével – József főherceg tulajdona. Következik az „elátkozott tagosítás” – a Székelyföldön nevezték így – mikor a jobbágyokat

és zselléreket még kicsinyke földjeikből is kiforgatják, rossz minőségű szántókat mérnek nekik az állami mérnökök. Így teszik a körösközi telephelyeket lázadókká. Egyébként is szabadságszerető nép lakja Zeréndet és Feketegyarmatot. A kuruc szabadságharc leverése után 24 esztendővel még mindig haza szeretnék hívni Rákóczi fejedelmet Rodostóból. Ebből a célból szoros szövetséget kötnek a szomszédos Békés – a Viharsarok – örökké lázadó parasztjaival. Pedig akkor már a kurucok nagyságos fejedelme nagyon beteg, nemsokára meg is hal.

„Az Erdőhegy mellett gyülekező sereg írnoka a feketegyarmati ludimagister, István deák, tábori lelkésze Szilay János, nagyzeréni prédikátor” (Csanádi János).

Természetes, hogy a zeréndiek szívvel-lélekkel és katonákkal támogatják az 1848-as forradalmat és szabadságharcot, amely a jobbágyság eltörlését jelenti számukra. Itt siratták meg legtovább az aradi tizenhárom mártír tábornokot.

A községháza előtt, a kicsi parkban diófák. Öreg, terebélyes fák.

– Megszámoltad-e őket? – kérdezték a barátaim.

Tizenhárom fa. Nem tudják már, hogy kik és mikor ültették őket. Megörökölték, mint a megtartó emlékezetet.

*

Ismét bebizonyosodhatik, hogy közelről sok minden másként „mutat”, mint távolabbról szemlélődve. A bihari Érsemjénben hallottam először emlegetni József főherceg körösközi uradalmát, hosszú évtizedekkel a nagybirtokok felosztása után. Azért hozták szóba, mivel Semjénben ma is tenyésztek azt a fekete sörtéjű disznófajtát, amelyet eredetileg a kisjenői birtokon honosítottak meg; onnan terjedt el a szomszédos Bihar megyében. Nagyzerénden nem tudnak erről, a hajdani uradalom zsellérei nem tartják számon. Arról se beszélnek már, hogy a kisjenői hercegi birtokon másfél évszázaddal ezelőtt a legfejlettebb gazdálkodás folyt egész Partiumban. Csetri Elek akadémikus, kolozsvári történész 1956-ban megjelent tanulmányában (*Gépek és korszerű mezőgazdasági eszközök a zsibói Wesselényi uradalomban 1848 előtt*) jelzi, hogy az erdélyi nagybirtokokon a 19. század első felében még csak

elszórta használtak gépeket. „Jobb a helyzet a partiumi és bánási megyékben. Ott sor került több uradalomban gépek bevezetésére, köztük a kisjenői uradalomban (lókapa, sorozó, töltögető, tengerivető, sorirtó eke, cséplőgép).”

Noha a régi uradalom emléke ködbe vészett, a kisjenői mintagazdaság hatása megőrződött a környező falvak, így Nagyzerénd kispaszti szemléletében és földművelési gyakorlatában. Fazekas József egy régi nyomtatványt mutatott, vékonyka füzetet: *A nagyzeréndi polgári olvasóegylet alapszabályzata*; 1892. február 27-én fogadták el, később ki is nyomtatták, alighanem annak a Tabajdi Károly községi nótáriusnak az ötletéből, aki az 1879-es emlékeztető nagy árvíz ellen a védelmet irányította, és aki az olvasóegyletnek is egyik alapítója, vezetője, a műveltség magvetője.

A mai magvetők, Fazekas és Csanádi fontosnak tartják említeni, hogy a helybeli *Hangya* szövetkezetben 1910-ben (akkori feljegyzések szerint) nemcsak petrolt, sőt és kaszát, kapát árultak, de könyvet is. Volt a faluban sakk, biliárd, kaszinó, ahol téli estén a tanítók, a pap vagy a jegyző szívesen sakkozott a falusiakkal.

Visszaforodhatok egy másik feljegyzéshez. Dr. Gaál Jenő 1898-ban kiadott monográfiájában (*Arad megye közgazdasági, közigazgatási és közművelődési állapotairól*) a hajdani akadémikus professzor igen elismerően szólt nagyzeréndi kortársairól: „A nép foglalkozása a szántás-vetésen kívül a kereskedelem szerszámfával. Nevezetesen a közeli erdőkből nyert fákból készítenek jármot, talpat, küllőt, agyat s kötnek tövisboronákat. Ezeket részben vásárokra, részben a pusztákra szállítják, eladás végett; eladási piacuk Gyula. A nép értelmes, józan, takarékos és szorgalmas. Testalkata kifejlődött, erős; jól táplálkozik s jó erkölcsi magaviseletű. Itt a pálinkaivás nincs túlságosan elterjedve. Társadalmi és családi élete példás, a lakosság türelmes és tisztességtudó. A község fejlődésére hátrányosan hat az árvízveszély...”

Áradás veszélye fennáll ma is, pedig már annak idejében, robotmunkával, gátat emeltek a Fekete-Körös partjára. De hol van a Simonyifalva-Gyula vasútvonal, amelyen a zeréndiek fakészítményeiket a vásárra szállították? Kettőbe vágta Trianon.

Maradt Zeréndnek a földművelés. A jobbágyság után történelmileg nem is olyan nagy időtávolságban a kolhoz, majd 1989 után újra a magángazdálkodás. De már a kolhozban szerzett tapasztalatokkal. Mert okos ember a rosszból is kiszemeli a jót: Zerénden tisztában vannak azzal, hogy a kicsi birtokok aligha tudják állni a versenytebben a fene nagy globalizálódásban. Hiszen csak negyven családnak van 10-től 25 hektárig terjedő birtoka, a többség ennél jóval szegényebb. A kolhoz széthordása után, már 1991-ben, Arad megyében elsők között alakult meg a mezőgazdasági társulás. Tagjainak száma 623, birtokállományuk – magántulajdonban, de közös művelésben – 850 hektár szántó és 113 hektár kaszáló. Saját gépparkjuk kilenc traktorból, egy kombájnból és kisgépekből áll. Dolgoznak még húsz igáslóval, van 220 szarvasmarhájuk és 2500 juhuk. Ozsvár Zoltán gazdamémök szerint „a társasgazdaságnak az utóbbi években sikerült felszereltségét és vagyonát gyarapítania, elsősorban gépek és felszerelések vásárlásával, de a zeréndi gépállomás privatizálásában is része volt. Jelenleg a gazdaság – felszereltségével és szakembereivel, különösen a növénytermesztés területén – képes a modern és hatékony termesztési technikák alkalmazására.”

*

– Kihat-e a művészeti gazdagodás, vagyis a Képtár a civilizációs fejlődésre?

– Feltétlenül. Miként a civilizációs igény, ami elég régi nálunk, serkentette a képtár létrehozását.

Nagyzerénden 1903-ban fűrták az artézi kutat. Ez adja ma is a legjobb ivóvizet, noha – sajnos – kiapadóban van. Egyébként a víz nagy gond, mert még az artézi kút vizének is magas az arzéntartalma.

– Mi lehetne ma Nagyzerénd civilizációs szintjének a mércéje?

– A fogorvosi rendelő. A második világháború után működött itt egy fogászat, a hetvenes években megszüntették. Különben is csak technikusok dolgoztak. Most az iskola udvarán modern fogorvosi rendelő áll, berendezését 1996-ban kaptuk a franciáktól.

Úgy érzik a zeréndiek, hogy megérdemelték ezt a modern fogászatot. Itt mindig becsülték az orvost, a gyógyszerészt, noha a

szomszédos Feketegyarmaton még a hetvenes években is támadt egy csúnya perpatvar– babonaságból. De az a jellemző a községre, hogy a 20. században, tanárok, tanítók, ügyvédek mellett, húsz orvost adott.

Elzárttság és civilizáció nem ugyanaz. De az elszigeteltségnek is tudható be, hogy Nagyzerénden sokkal inkább Európára tekintenek, mint más falvakban: onnan várják a szabadító jövődőt. Fazekas József írja:

„Gyula és a gyulai várfürdő elérhetősége inkább »zöldkártya« és útlevél kérdése, mint a mindennapi gyakorlaté. De lehet, hogy a zeréndi Gyulai utcából valamikor könnyebben eljuthatunk nemcsak Gyulára, egy Európai Unió határon belül.”

Isten adja, hogy ne csalatkozzanak!

*

A képtárból jövet újra a kicsi parkra nézek, és tekintetemmel megsimogatom a diófákat. Az örök gyász fáit, amelyek a tizenhárom tábornokot idézik ide, és emlékükkkel együtt a saját áldozataikat a szabadságért.

Okos jelképek, ellenséges tekintetnek egyszerű parki fa mindegyik, amelyik megmaradt, de a zeréndiek ismerik a természeti törvényeket: a diófák hosszú életűek.

BEKE GYÖRGY

BARTÓK SZÜLŐFÖLDJÉN

Barangolások Erdélyben
4. kötet

szerkesztette:
BIERNACZKY SZILÁRD

*Fazekas Józsefnek,
a könyv egyik
hátréka, szeretettel*

Merev

Mundus Magyar Egyetemi Kiadó
Budapest 2002

2002. júl. 26.

A Román Televízió magyar adásának riportja*

– *Bemondó*: Zerind kis község Arad megyében. Neve azonban jó pár éve ismerősen cseng. Irodalmi vagy napi sajtónk közművelődési rovataiban gyakran olvashatunk róla. Képtáráról, összegyűjtött és közreadott népköltészetéről, népszokásairól, irodalmi köréről, az itteni értelmiségiek munkájáról, egyszóval, e Fekete-Körös parti kis falu szellemi életéről. A művészet, az irodalom élvezetének az igénye, az általa való örömszerzés tartalmasabbá teheti az emberek életét. Aki a művészetet gyakorolja, fogékonyabbá válik a művészet, az irodalom megértésére.

Eljött a szellemi értékek befogadásának ideje is – vallják a község értelmiségivé vált szülöttei és ennek értelmében teljesítik népnevelői hivatásukat. Ennek egyik eszköze a képtár is. Rajzok, metszetek, festmények, olajkompozíciók Bukarestből, Aradról, Marosvásárhelyről, Sepsiszentgyörgyről, Szovátáról, Csíkszeredából, Nagybányáról és máshonnan. Magyar és román művészek munkái. A Bandi Dezső irányította mezőfelei és vásárhelyi naivak üvegfestményei, faliszőnyegek, Elekes Vince műgyűjtő adományai hirdetik Zerinden a művészet éltető melegét, mutatják az emberek szép iránti áhítatának beteljesüléséhez vezető utat.

Hogyan született a képtárteremtési szándék? – Fazekas Józsefet, a Zerindi kultúrotthon igazgatóját kérem. Ő illetékes arra, hogy erre válaszoljon, hiszen a kezdeményezés az ő részéről indult el.

– *Fazekas József*: Többek között újságolvasással kezdődött. 1973 nyarán a Falvak Népe közölte azt, hogy Demeter Zoltán valahol Székelyföldön egy faluban állandó kiállítást nyitott vagy

* 1976. november 22.

járt közre benne. Zetelakán – nem tudom mennyi köze volt más embereknek is ehhez a képtárhoz.

– *Bemondó*: Márton Jánosra, a színészre gondol?

– *Fazekas József*: Igen, őrá gondoltam. Én ezt a cikket elolvastam, nagyon sokáig magamban hordoztam, és aztán feltűnt a gondolata annak, hogy mi lenne ha Zerinden is egy képtárat nyitnánk hogy a festőművészek felajánlásának egy-egy művet az alkotásaikból egy olyan állandó képtár számára amelynek otthont nyújtana a Zerindi kultúrotthon. A Falvak népe állandó rovatot biztosított és felszínen tartotta az ügyet. Sok lap, köztük az Utunk, a Hét, a Vörös Lobogó, Flacăra Roşie, Contemporanul, Igazság, Brassói Lapok átvették ezt a cikket, inkább kommentálták és így több emberhez, festőművészhez jutott el ez a gondolat, hogy mit akarunk – azt amit sikerült aztán közösen mindnyájunk munkájával megteremteni.

– *Bemondó*: Hány kép gyűlt össze – kép, festmény, grafika – Zerinden?

– *Fazekas József*: Nem mondok sokat, ha úgy fogalmazok hogy több mint 80 kép, és az Arad megyei kultúrbizottság részéről kaptunk egy alkotást, amely már nem kép, hanem szobor. Értéke több mint 4000 lej, ezt a múlt év végén, tán ennek a munkának a megbecsüléséért kapták a zerindiek, hogy megteremtettek valamit, amihez még lehet toldani, hozzáadni, bővíteni.

– *Bemondó*: Mindannyian hangsúlyozták beszélgetéseik során, hogy a képtár közös munka eredménye.

– *Fazekas József*: Kezdve onnan, hogy a képekért közösen mentünk el a postára, vagy hogy ha valaki megtudta, hogy érkezett kép a Zerindi Kultúrotthon számára, már ment a postára és nagy izgalommal bontottuk fel ezeket a csomagokat. Hoztuk, mutogattuk, egymás közt már tárgyaltuk, és ez úgy hullámszó, hogy láttuk, hogy itt már nincs megállás, a vége csak jó lesz.

...

– *Bemondó*: A zerindiek, a falusiak, a TSZ-tagok hogyan viszonyulnak a képtárhoz?

– *Fazekas József*: Én onnan kezdeném, hogy mit teszünk mi azért, hogy viszonyuljanak jobban a képtárhoz? Úgy gondolom,

hogy ezek az igények megvoltak, és valahol lappangtak, és azáltal, hogy lett ahol kihasználhassuk az ilyen iránti igényt, a képtár, a művészet iránti érdeklődést, úgy gondolom, hogy jól csináltuk, mert ez megvan.

– *Bemondó*: Találkoztam olyanokkal is, akik azt sem tudják, hogy létezik képtár Zerinden.

– *Fazekas József*: Igen. Ez valóban így van, és nagyon hosszú az út, amely odáig elvezet, hogy mindenkiben tudatosítsuk ennek a dolognak a szépségét. Mi azt, hogy tudatosítsuk az emberekben, az ilyen helyen van hogy közszemlére van téve, ha a könyvtárba jönnek, látják a képeket, ha gyűlésre jönnek a másik terembe, látják a képeket, próbákon látják a képeket, előadások előtt, előadások szünetében látják a képeket, ez az esztétikai nevelésnek az egyik eszköze. Mi abban látjuk a szerepét, hogy a giccset kitakarítsuk a lakásokból. ...

– *Bemondó*: Az intézkedési program egyik kitétele is többek között a művészet közelítése a néptömegekhez, a néptömegek közelítése a művészethez.

– *Fazekas József*: Igen, pont ezt a célt szolgálja, hogy az emberek közé vigyük ezeket a műveket. A gyermekek akik már megszeretik ezt a dolgot, elhozzák a szüleiket is, vagy rokonaikat akik a környező területekről, városokból, falvakból jönnek ide, tehát mások számára is megnyitják az utat, hogy ők is felfedezzék ennek a dolognak a szépségét és láttattassák velük, hogy erre szükség van és kell mindenkinek.

– *Bemondó*: Megragadom az alkalmat, hogy ha már itt vagyunk a Művelődési Otthonban, hogy érdeklődjek afelől is, hogy hány színház látogatta meg Zerindet az idén.

– *Fazekas József*: Az idén a marosvásárhelyi Népi Együttes látogatott meg bennünket egy szép műsorral, amelyet hálás közönség fogadott, viszont régi gondolat, hogy az utóbbi időben a környező színházak, mint a nagyváradi Állami Színház vagy szatmári vagy temesvári nem nagyon jönnek, elkerülnek bennünket, nemcsak bennünket, hanem a környező falvakat is.

– *Bemondó*: Az idén voltak?

– *Fazekas József*: Az idén nem voltak. Annyira jó elhelyezkedése van a községnek, hogy gondot nem okoz.

– *Bemondó*: Műút mellett fekszik, a kultúrotthon színpada is megfelelő...

– *Fazekas József*: Igen. 63 km-re Váradtól, 110 km-re Temesvártól...

– *Bemondó*: Érdeklődés van?

– *Fazekas József*: Érdeklődés lenne, de azt hiszem a színházak is az állandóbb látogatásaikkal sokkal többet tehetnének, hogy hozzászoktassák, és főleg hogy le ne szoktassák az embereket. Volt egy időszak, hogy sűrűbben jöttek, és olyasmi nem tevődne fel, hogy előadás elmaradjon esetleg néző hiányában mint ahogy tudom hogy megtörtént városon, és nem is akármilyen városon. Aradon. Én így hallottam, így tudom, és remélem, hogy nem tévedek hogy ha ezt a dolgot szóvá teszem.

Levél Sütő Andrásnak

Marosvásárhelyre

Zerind, 1983. I. 28-án

Tisztelt Igazgató elvtárs!

Már huzamosabb ideje foglalkoztat bennünket a Zerindi Képtár albuma megszerkesztésének és kiadásának gondolata.

Képtárunk 1984. májusában ünnepi fennállásának tizedik évfordulóját, s úgy gondoljuk, hogy ez lenne a legmegfelelőbb alkalom kihozására.

Figyelemmel és érdeklődéssel követtük a Kriterion ilyen irányú kiadványait, amelyekhez hasonlót szeretnénk a Zerindi Képtárról megjelentetni. Úgy gondoljuk, hogy ez kielégítené a képtárlátogatók igényét, mint könyv és művészeti-irodalmi értéket képviselne. Ugyanakkor szerintünk kultúrpolitikai szempontból sem mellékes felkarolni ezt az ügyet.

Mi egy vaskosabb kötetre gondoltunk, amelyben képviselve lennének az adományozó képzőművészek reprezentatív alkotásai. A kötet bevezetőjében szeretnénk beiktatni a képtár krónikáját (amelyet Csanádi János is elvállalna), az alkotások művészeti értékelését (Pl. Gazda József, Murádin Jenő, Kántor Lajos stb.), helyet kapnának a képek reпрói (erre szeretnénk, ha ajánlana egy fotóművészt) végül a képtári képek jegyzéke.

Szíves támogatását várva, maradunk tisztelettel:

Csanádi János
Az Olosz Lajos Irodalmi Kör
elnöke

Fazekas József
A Képtár kezdeményezője

Ui. A szövegi rész akár két nyelven is lehetne.

Negyvenéves a Zerindi Képtár*

Augusztusban tartjuk a megemlékezést.

Olvasóközelségbe szándékszem hozni a korabeli dokumentumokat a Zerindi Képtár megszületéséről. A mostanában szerveződő település-napok programjukban sokszor képzőművészeti tárlatokat sorolnak – és jól teszik –, a negyven év előtti kezdet nem egy kiállításról szólt, hanem képtárról. A hitelesítés azért is kell, hogy a folklorisztikus, átköltött elemek – szóban és írásban – legfeljebb csak alátámasszák az írottakat.

A témára vonatkozó, általam kezelt, archivált írásos dokumentumok (könyvek, újság- és folyóiratcikkek, sürgönyök, postai utalványok, magánlevelek, prospektusok), CD-re felvett dokumentumok szerencsére háborítatlanul éltek át a konok éveket. A 40 éves évfordulóra ezekből úgy száz körüli, miniszterivré fénymásolt dokumentum lesz látható-olvasható a művelődési házban. A képtári szándék felhívásától (FJ: Zerindi Képtárért, Falvak Dolgozó Népe, 1973. december 5.) a képtár megszületését szorosan követő évekig, összeszámoltam, az ügyet 14 romániai magyar és román újság, folyóirat karolta fel, elsősorban a Falvak Dolgozó Népe, ahol a gondos szervező, szerkesztő Cseke Péter állandó rovatot biztosított. Ezekben írtak 25-en, újságírók, írók, képzőművészek, jó néhányan többször is, az aradiak közül Jámbor Gyula és Kilin Sándor, valamint Szekernyés János Temesvárról. Könyvekben is jelentek meg éltető-elismerő írások Balogh Edgár, Beke György, Cseke Péter tollából. Néhány magyarországi könyvben is találunk utalásokat, például Kiss Sándor által. A képtárra vonatkozó legátfogóbb könyv azonban, album formájában A Zerindi Képtár címmel, internetes elérhetőséggel is, kitűnő bevezető tanulmánnyal, Banner Zoltán tollából született. Ebben

* Nyugati Jelen, 2014. július 12., http://www.nyugati jelen.com/kultura/negyveneves_a_zerindi_keptar.php

a munkában a szerző a zerindi képtárat elhelyezte a Kárpát-medencei képtárak térképén, rögzítvén, hogy „...a képtár 1974. május 18-i megnyitója mindenképpen az önálló magyar művészeti közgyűjteményi mozgalom első dátuma”. Feltehető a kérdés: lehet-e nagyobb elismerés?

Szépeket, olvasmányosokat kellene írnom, de a helyszűke és a történeti hűség száraz adatokra terel. A képtár születési időszakában 18 személyiségtől kaptam levelet, illetve voltam levelezési viszonyban, olykor időlegesen, máskor állandóan. Most a képzőművészeket nem sorolom fel (benne vannak a műtárgyjegyzékben), de kiemelem a bennünket kitartóan támogató Elekes Vencel műgyűjtőt (19 levél), Cseke Pétert (9), Kusztoz Endrét (6), Gámentzy Zoltánt, Török Pált és Veress Pált (mindegyik 4-4 levéllel), Balázs Imrét (3) és így tovább.

Levélváltás történt, örööm ezeket is, Bandi Dezsővel, Banner Zoltánnal, Beke Györggyel, Bodor Pállal, Varró Ilona által Sütő Andrással, Szász Jánossal.

A képtár megteremtői azonban a képzőművészek voltak, azok, akiket már megneveztem, közülük még említsük meg a zerindi festőtáborokban (2) ecsetet „csattogtatókat”: Balázs Imrét, Gámentzy Zoltánt, Incze Istvánt, Kusztoz Endrét, Török Pált, Ughy Istvánt. Illesse köszönet az aradiakat: Alaszú Pált, Eisele Szűcs Zoét, Ódry Máriát, Sággy Annamáriát, Hajós Imrét, Vitroel Emilt. Az ő krédójukat legjobban Balázs Imre fogalmazta meg: „Hisz az alkotó önmagából adott át egy darab, kerek-egész világot. És tudta, hogy kiknek adta. És csak azt várja el, hogy szeressék, féltsek, és gondozzák ezeket az alkotásokat”.

* * *

Ezeket a képeket helybe kellett eljuttatni. A legelső három kép – nagy örömeinkre – közvetlenül a felhívás után, 1973 végén, postán, Gámentzy Zoltántól érkezett. A többit hozni, küldeni, postázni kellett. Elekes Vencel és Cseke Péter szervezése nyomán, 1974 elején egy vonatos-autóstoppos útra keltem Arad–Brassó–Sepsiszentgyörgy–Csíkszereda–Gyergyószentmiklós–Kolozsvár–Várad érintésével. Találkoztam Plugor Sándorral,

Gaál Andrással, Kovács Dénessel, Karancsi Sándorral, Karácsony Jánossal, az engem az állomáson Wartburggal váró Török Pállal, Balázs Imrével, Kedei Zoltánnal... A képek egy hányadát helyben hagytam későbbi elszállításra, a másik részét postáztam, a többit hoztam. Később más útjaim során például Bene Józsefnél is megfordultam, de eme első erdélyi utam hozadéka képezte a májusban felavatott képtár gerincét. Kányádi Sándor üzenete által – miszerint el kell menni Nagy Imréhez és Gy. Szabó Bélához is –, a Kibédde „megáldott” Ráduly János társaságában kétszer is próbálkoztam Gy. Szabó Béla kolozsvári lakásán. Végülis nem értem el. Elkészült egy szatmárnémeti képszerző út terve is, a kitűzött napra (kultur-) igazgatói gyűlést hívtak össze Aradra, és kérésemre az utat Csáky Barna és Bondár Ferenc kolléga vállalta fel (viszontagságaikról ők írtak).

A képek kezelése, ráamázása, elhelyezése, a sokszori költöztetése egy nagy összefogás által történt meg. Ebben is, másban is elismerés illeti Bondár Ferencet és Gizellát, Csanádi Jánost, Csáky Barnát és Apollóniát, Péter Andrást, a feleségemet, Fazekas Irént, később Szabó József főgyógyyszerészt, a Kovács tanár-házaspárt. Nyilvános beszélgetés során Papp Mária kolleganő a giccs kiszorításáról, a művészeti alkotások szükségességéről beszélt, míg Hevesi Viktória kolleganő a képtár turista-vonzásában reménykedett.

* * *

A helyi vezetők elősegítették a képtár létrehozását. A vendégek avatáskori és későbbi elhelyezésében, ellátásában, derekasan helytálltunk – később más segítséggel is. Családom érintettsége által erre írással majd visszatérek.

Végül is, nagy sikerélménnyel a képtárat, 26 alkotóval és 52 alkotással, 1974. május 18-án avattuk fel. A közönséget és a vendégeket Bondár Ferenc iskolaigazgató köszöntötte, beszélt a főtámogató, jelenleg egyetemi professzor Cseke Péter, majd FJ kezdeményező, Kusztos Endre festőművész és Kocsik József megyei szakfelügyelő.

Sikerünkre lélekmelengető sorokat írt Török Pál: „Száz évvel ezelőtt nagy és hírneves városoknak sem volt képtára, ma Zerindnek

már van! Óriásit léptetek – ebből a szempontból megelőztétek Nyugat-Európát is...” A magát hegyvidékinek tartó Simonfi Imre úgy írta, hogy „Csak a hegy, csak az lehet szép. És most a zerindi képtárat tekintve, szemlélve, lehajtott fővel vallom: Szép vagy, Alföld...!,” (1975).

Belenyugvással tudomásul kellett vegyük, hogy a '80-as években a különböző okvetetlenkedések miatt a képtármozgalom elernyed, 2002-ig pangás állt be. Aztán egy felnőtt új nemzedék nevében, a Zerindi Képtár környezetében az értékei által festőművésszé vált Siska-Szabó Hajnalka megszervezett 2003-tól 2014-ig 12 nyári alkotótábort, és negyven évünk hagyománya, Vas Enikő társaságában, biztos kezekben van.

Demény Lajos

A SZÉKELYEK
ÉS MIHÁLY VAJDA
1593—1601

Fazekas Józsefnek
őszinte barátsággal
és a megismerés, ön-
megismerés munkájánál
hármasszoros tevékeny-
ségének hajlós
köszönettel és sz.

1981 április 27

Demény

KRITERION KÖNYVKIADÓ
BUKAREST 1978

40 éves a Zerindi Képtár*

A köszöntő felíratra az van írva, hogy 40 év telt el.

Gondolkozzunk el egy kicsit azon, hogy mit jelent 40 év.

Ha Afrikában élnénk, akkor azt mondanám, hogy teljes élet. Számunkra, Európában ennyi idő egy fél élet. Ha Nyugat-Európában élnénk, ahol 80-86 év a férfiak-nők átlagéletkora, tehát 83 év, akkor a 40 év a fél életnél több. Ha tovább fokozom ezt a 40 évet, akkor azt mondom, hogy ezen a képen van egy bokrétás kislány, aki 40 év alatt így megnőtt: Siska-Szabó Hajnalka, légy szíves állj fel.

Szoktuk mondani, hogy a szó elszáll, az írás megmarad. Azt is lehet tovább bogozni, hogy a szó elszáll, és az írás olvashatatlan.

* A 40 éves évfordulón elhangzott – szabadon előadott – beszéd a zerindi Kultúrotthonban, a 2014-es Alkotótábor keretében. 2014. augusztus

A képtáralapítás 40. évfordulóján kiállított 100 kordokumentum

A kiragasztott emlékek között Bandi Dezsőnek van egy levele, a legjelentősebbek egyike, de nem olvasható. Az egyik ok, hogy a gondolata előtt jár a cselekedetnek. De azt is mondhatnám, hogy akár rébusz is lehetne. Mennyiszer alkotunk mi rébuszt is, és megoldunk. Miért ne lehetne ezt is megoldani?

Akik el akarnak merülni a kiállított emlékek között, azok ezeket átnézhetik majd a végén, és akkor tájékozódhatnak a mögöttünk, és képtárunk mögött lévő 40 évről.

A 40 év egyik megnyilatkozása ilyen tekintetben, hogy a szó elszáll, az írást meg nem olvassák.

Hát ez a legfájdalmasabb dolog.

De akik itt vannak, azok a betűk szerelmesei.

Úgy vagyok vele, hogy ha a mostani világ tele van Magyar Elektronikus Könyvtárakkal az interneten, meg van e-book, meg van hangoskönyv, akkor az írásra való hajlam is sokkal sokrétűbb.

Legszomorúbb pillanataimban azt gondolom, hogy még azok is olvasnak, akik arra hivatkoznak hogy fáradtak, mert míg utazik az ember Váradra meg Aradra, kilométerköveket lát, és legalább azokat elolvassa.

A baj ott van, hogy vannak olyan országok, ahol nincsenek kilométerkövek, és akkor még azt sem olvashatják el.

Úgy vagyok vele, hogy itt mindenki olvasó, és kép-olvasó ember, mert vannak kép-íróink is, ahogy valamikor ezt megfogalmazták. És ez egy csodálatos dolog.

A zenetanárból lehet zeneszerző, a rajztanárból lehet művész, a történelemtanárból lehet történész, és így tovább vizsgálhatjuk a helyzetet.

Amit kiállítottunk az írott anyag. Az írott anyag az újságírók, írók és egyéb szerzőknek az alkotásai. Az első, 1974-ből kiállított írással kezdődött, azt követik a későbbiek másolatai.

Háborítatlanul és fesztelenül meg tudtam őrizni ezeket, és erre nagyon büszke vagyok, hogy ezt a házból ki nem adtam.

Banner Zoltán majdnem egy hetet nálam töltött, a családi házunkban, és tanulmányozta az eredetiket, és tanulmányt írt róluk. Banner Zoltán 42 kötetes író, nehogy már valaki kétségbe

vonja az értékeit. Nem beszélve róla, hogy milyen érdemrendeket szerzett és milyen értékes ember.

Aki annyira a hóna alá vett, az Beke György volt. Elindították Kolozsváron és azt mondták, hogy az állomáson majd én várom. Este jött, 2 nap múlva ment vissza. Ezen a két napon egyetlen kollégát engedtem be a portára. Nem tudok róla hogy azt megneszelték volna. Semmi titkosat nem beszéltünk. Beke György sok díjat kapott de nem kapott nagyon értékeseket, és ez nekem nagyon fáj. Úgy beszélt Dálnokról hogy azt hittem dálnoki születésű. Dálnok a székely Dózsa György szülőhelye. De kiderült hogy nem ottani születésű, hanem rokoni szálak fűzik oda. Nagyon kellett volna még valami díjat adni de hamarabb meghalt, minthogy utolérték volna azok akik díjazhatták volna.

Ez nem mindegy, mert történtek olyan dolgok, amelyek még fájóbbak voltak.

Például Szöcs Géza Sütő Andrásnak az Egy lócsiszár virágvasámapja című drámáját majdnem másolványnak vette, holott nagyon jól tudjuk, hogy nem az.

De hát ha azt veszem, hogy tovább maradt volna a Művelődési Minisztériumban, lehet hogy az Arany János Toldijára is, az Ilosvai Selymes Péter ihletésére is azt mondta volna.

Tudjuk, hogy minden időben egy-egy érték tetőződik egy más személyiség értékével.

Külön érdemesülnék azok az újságok szerkesztősegei, akik jelen voltak az eseményeinken.

Nem hagyhatom ki a mi drága Nyugati Jelenünket, amelynek az elődje, a Vörös Lobogó ügyként vette képtárunkat a kezei alá. Jámbor Gyula kétszer, Kilin Sándor, illetve Simonffy Imre is írt róla. Ezen újságírók közül néhány a Nyugati Jelennél dolgozik most is, köztük külső munkatársak is, ha vannak olyan alkotók, akik igazán megérdemesülnek a legjobbak közé való rangsorolással

Tessék csak összehasonlítani a Nyugati Jelent a Szatmári Friss Újsággal, a Békés Megyei Népújsággal, a Bihari Naplóval, vagy a Reggeli Újsággal, egyebekkel.

Itt is vannak néhányan olyanok, akik könyveket hoztak az asztalra. Kapcsolatba hozható ez a képtárral, mert ezek az emberek értékes cselekedeteket hajtottak végre.

Felírtam néhány indikátor számot: 14; 25; 18. 14 romániai magyar és román lap írt a képtárunkról. 25-en írtak ezekbe a lapokba. Közülük sokan többször is. Ha valaki kétkedne ezekben a másolatokban, annak megmutathatom az eredetieket is, otthon nálam.

Ezek mindig közkinccsé tehetők. Úgy gondoltam, hogy egyszer majd a Széchenyi Könyvtár számára felajánlom, mint ahogy *A Zerindi Képtár* című könyvünk is fölkerült a Magyar Elektronikus Könyvtárba. Igaz, hogy nem volt egyszerű.

Ugyanúgy biztos vagyok benne, hogy a társaim által létrehozott és szignált legújabb album is felkerül a Magyar Elektronikus Könyvtárba.

Nagyon jó közegbe született ez meg, kollégák, helyi értelmiségiek, helyi vezetők munkája. A fő létrehozói vagy megalkotói a különböző festőművészek voltak, akik közül már sokan nem élnek, ide-oda elkerültek, akiktől nagyon sokat tanultunk.

Itt is mondok két számadatot, érdemes megjegyezni. 140 alkotótól 278 alkotás. Ez azt jelenti, hogy átlagban 1 alkotóra jut 2 adományfestmény. Nagyon szép dolog ez, hogy idáig eljutottunk közmunka, a köz által, adományozók által, tehát mindenkinek köszönhetően.

Azért, hogy ma legyenek meghívottaink ezelőtt három héttel, egy vasárnap délután, felhívtam Cseke Péter professzort, gondoltam 3 percet beszélünk. Hát olyan sokáig beszélünk, hogy kétszer megszakadt a kapcsolat. Úgy találtunk egymásra, hogy azt mondtuk: hát már megint? Azt mondta nekem, hogy továbbítsam szeretetteljes üdvözlétét a jelenlevő zerindieknek és a festőművészeknek. Már régóta kikalkulált amerikai útja miatt októberig ott fog tartózkodni, de szívével és lelkesedésével itt van köztünk, aminek bizonyágtételét is adta, mert elmondotta hogy Kusztos Endre milyen állapotban van. Azt mondta, hogy ezt az utat megcsinálja Kusztos Endre tovább éltetése érdekében, aki

olyan állapotban van már, hogy legutoljára is csak taxival merték beszállítani egy kiállításra, Kolozsvárra, mert amatőr sofőr kezébe se merték adni.

Próbáltam más, akkori idők emberét is idetoborozni, de nem sikerült.

Volt egy másik ilyen helyzetem Balázs Imrével. A 90-es években megtudtam, hogy az 56-os eseményekben a Bolyai Egyetem üldözötteinek a vezetője volt, és aztán Vácra került. Felhívtam telefonon. Nagyon sokáig kellett várakozzak, amíg a telefonhoz jött, de annyit meg tudtam vele beszélni, hogy egy adott időpontban fogad engem, és egyeztessünk. Amikor jelentkeztem az egyeztetésre, addigra meghalt. Úgyhogy a nagyszerű portréfestő, aki a nyári táborokban itt volt, Balázs Imre sem lehet közöttünk.

Nagyon nehezen szenvedték el a festőművészek, főleg a székelyek, a kánikulát, ezt az alföldi meleget. Az a nagy hőség ledöbbszentő dolog. Jöttek a fenyők világából ebbe a pusztaságba, és ezeket a 30 fokokat nem bírták. Az én nemzedékem nagyon tudja ezt az egészet érzékelni. Akkoriban nem voltak itt huzamosabb ideig, mint mostanában.

A korrajzot, amit meg kellene adjak 40 évvel ezelőttre, azt meghagyom mindenkinek. Aki tudja, tudja, aki nem, az pedig megkapaszkodik, és utána olvas.

Többször kérdezték már, hogy mit jelent ez az első képtár vidéken? Banner Zoltán fogalmazta meg pontosan: olyan ez, amibe bele lehet ragadni és amit aztán megértéssel és szellemi akkumulációval meg kell tartani. Azt mondta, hogy a Zerindi Képtár önálló magyar művészeti közgyűjteményi mozgalom első dátuma. Oda kell figyelni, mert az írástudók nagyon odafigyelnek minden beszédre, minden sorrendre, minden mondatra.

Köszönettel tartozunk a Papp Sándor úrnak, aki a kiállított dokumentumoknak az állványzatot készítette. Ő a falu asztalos-mestere és úgy gondoltam, hogy ez a honoráció kijár számára.

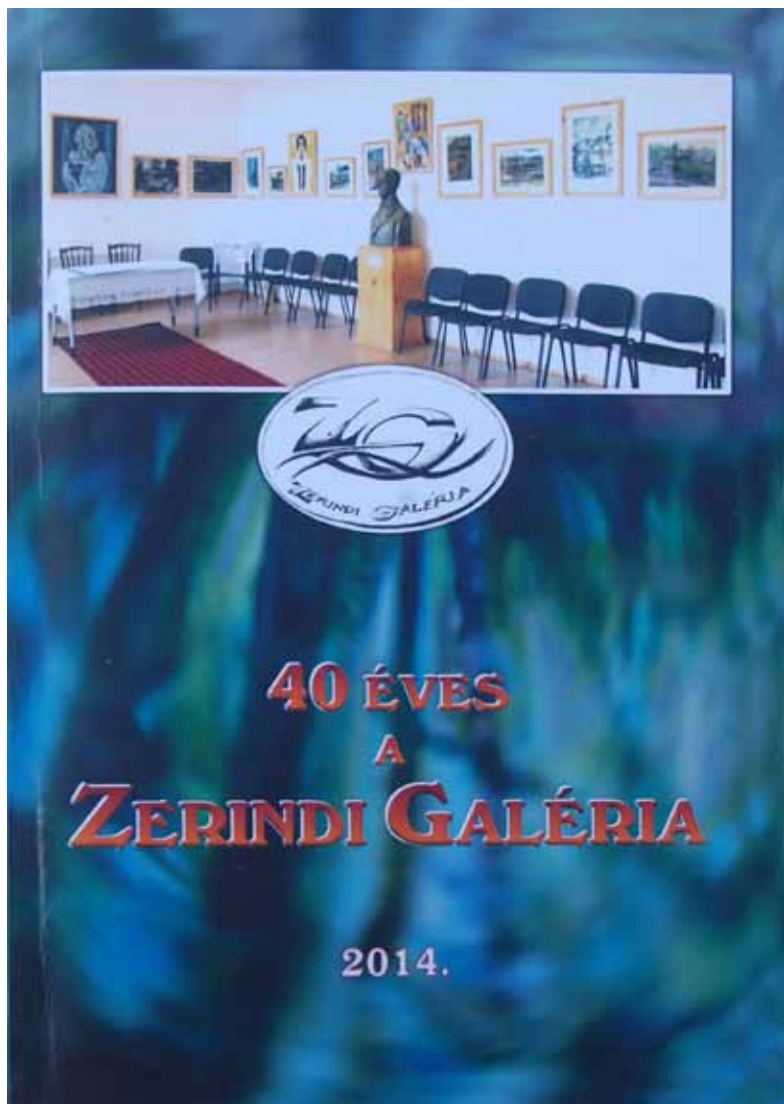
Elmondhatom minden sorstársamnak, a képtár létrehozásában jeleskedő kollégáknak, helyi értelmiségieknek, volt és élő helyi vezetőknek, hogy köszönettel vagyunk mindnyájan és azt szeret-

nénk ha 10 év múlva, az 50-es évfordulón is lenne annyi felhajtó erő a közösség részéről, lenne annyi igény, mint most van.

Mert hiába akarnánk mi, ha nincs aki meghallgasson.

Azért csináljuk, hogy kapaszkodjunk ezen értékekbe.

Köszönöm.

A képtáralapítás 40. évfordulójára kiadott könyv

Rádióinterjú a negyven éves Zeréndi Képtárról*

– *Pataky Lehel Zsolt:* Vissza a jövőbe volt a címe az idei alkotótábornak. Siska-Szabó Hajnalkától, az alkotótábor művészeti vezetőjétől kérdezzük, hogy mit akartak ezzel sugallni?

– *Siska-Szabó Hajnalka:* A 40 éves képtár hagyománya kötelez bennünket, tehát a 40 évre való visszaemlékezés a képtár alapítására, a jelennek a kortárs képzőművészetére, és a jövőbe való kitekintésre együttvéve.

– *Pataky Lehel Zsolt:* Az alkotótábort azért is alapították annak idején, hogy folyamatosan lássa el művészeti alkotásokkal a képtárat?

– *Siska-Szabó Hajnalka:* Természetesen, egy gyűjteménynek a gyűjtemény fejlesztése a lényege és a 70-es években már volt két alkotótábor, ahová az adományozó művészek közül meghívtak többet is. Sajnos utána ez a folyamat megszakadt, mivel az akkori politikai rendszer ezt nem nézte jó szemmel egy színmagyar határmenti faluban. Azután a Zeréndi Képtárnak a nem kis feladattal járó megóvása és fenntartása volt a tét. 2003-tól kezdtük el újra, folyamatosan az alkotótáborok szervezését. Egyre több országból, mostmár mondhatni 3 kontinensről is megtisztelnak a művészek bennünket. Nagy öröm számunkra, hogy aki egyszer itt volt, az szívesen jön vissza. Festők, grafikusok, szobrászok, keramikusok. 7 országból 17 művész tisztelt meg bennünket a jelenlétével és alkotott itt 10 napon keresztül és nagyon színvonalas anyag gyűlt össze.

– *Pataky Lehel Zsolt:* Nagyzeréndi születésüként szívügyének tekinti azt, hogy legyen majd utánpótlás is, tehát hogy a következő nemzedék is bekapcsolódjon az alkotótáborba, a képtárnak a

* Temesvári Rádió, 2014. augusztus 14. (<http://www.aradihirek.ro/muzsa/negyven-eves-a-zerendi-keptar-audio-0>)

fenntartásába, bővítésébe?

– *Siska-Szabó Hajnalka*: Feltétlenül. A jövő nemzedéke reméljük, hogy ugyanúgy értékének tekinti majd ezt a csodálatos gyűjteményt, ami az ország első falusi képtára volt. A nemzetközi alkotótábor pedig Arad megye jelenleg egyetlen folyamatosan működő alkotótáborra.

– *Pataky Lehel Zsolt*: A képtár alapításának történetét Fazekas József, a helyi kultúrotthon nyugalmazott igazgatója elevenítette fel.

– *Fazekas József*: Banner Zoltán művészettörténész a Zerindi Képtár albumának alkotója a következőképpen fogalmazta meg: önálló, magyar közgyűjteményi mozgalom első dátuma 1974. Ugyanakkor ebben a dolgozatában elhelyezte a Kárpát-medencei képtárak térképén a Zerindi Képtárat, amelynek az avatása 1974. május 18-dikán történt meg. Egy alkalommal olvastam, hogy a zetelakai Művelődési Ház előcsarnokát egy bizonyos Márton János zetelakai származású képekkel rakta tele. Meggondolkoztatott engem, hogy mi lenne, ha a mi nagy kultúrotthonunk képekkel lenne tele. Mi lenne, ha ugyanis, pénz az ilyen célra abban az időben sem, mint ahogy most sem, nehezen megoldható kérdés, mi lenne, ha ez adományból születne meg? 1973. december 5-én megjelent a Falvak Dolgozó Népében mégpedig ilyen címmel, hogy Zerindi Képtárért. Részletesen leírtam azt az igényt, ami felmerült a helybeliek részéről is, hogy szükség lenne erre a képtárra. Alig telt el idő, decemberben már az első adomány megérkezett. Gámentzy Zoltán postán küldte számunkra az első három képét. Aztán 1974. elején egy ilyen autóstoppos-vonatos útra vállalkoztam és végigjártam ugye Dél-Erdélyen keresztül Sepsiszentgyörgy, Csíkszereda, Marosvásárhely, Gyergyószentmiklós és egyéb ilyen helységeket. Az utazásom során több minden történt velem. Sepsiszentgyörgyről elindultam, és nem gondoltam hogy engem követnek. Hónom alatt képekkel. Alig álllok ki, egyből felvesznek. Egy majdnem vadonatúj Dacia és hogy hova megyek, hát mondom hogy Csíkszeredába megyek. Meglepett, hogy hogy lehet az, hogy az úriember rá van szorulva az

én kis pénzemre. Persze menetközben mindig kérdezett erről-arról, de nagyon sokáig azután sem játszottam vissza az agyamban hogy itt valami más lehet. Csak mielőtt beérkezek Csíkszeredába, vagy jó 5 vagy 10 km-re egyszer azt mondja nekem, hogy 25 lejt kellene fizetni. Az nem baj, hogy 25 lej, hát kifizetem, bár sokallom. Persze románul beszélünk. Addig én mindent elmondottam azzal kapcsolatban, ami kérdései voltak, mert semmire nem gyanakodtam. Kifizettem a 25 lejt és akkor azt mondja, itt pedig szálljon ki, mert én tovább nem megyek. Hát mondom, milyen messze van még Csíkszereda? Hát azt mondja, ő nem megy tovább velem, szálljak ki. Hát kiszálltam és begyalogoltam Csíkszeredába. Még akkor se jutott eszembe, hogy ez valami más dolog lehet. Csak évekkel később jutott eszembe, hogy ez egy ilyen akadályoztatás volt és így akarták a helyzetemet megnehezíteni és megterhelni. Tudós keblű emberek árnyékában sok bölcsességet lehet gyűjteni. Például majdnem egy hétig Banner Zoltán otthon a Zerindi Képtár létrejöttének anyagát átadtam neki és hát vele még a hallgatás is olyan beszédes volt. Vagy Beke György, amikor 2 napig tartózkodott a házunkban, nem volt ott semmi titkosság, csak az irodalomnak a szeretete, az akkori világnak a helyzete, dehát Beke Györggyel együtt lenni, hát ez egy nagy csoda volt.

– *Pataky Lehel Zsolt*: A 40. évfordulón számba vette, hogy hány alkotása van jelenleg a képtárnak?

– *Fazekas József*: 26 szerzővel 52 alkotással kezdtük. Most van 140 szerzőtől 278. Egy nagyon nagy teljesítmény, mert ez a közösség ezt kihozta magából. A környezetemben lévő emberek, kollégák, értelmiségiek, faluvezetők. Ez egy nagyszerű és csodálatos dolog volt. Nem gondoltam, hogy 40 év múlva ide jutunk.

– *Pataky Lehel Zsolt* : A mai fiatal nemzedék értékeli ezt?

– *Fazekas József*: Ahhoz, hogy értékeljük, ahhoz meg kell próbálkozni vele. A legegyszerűbb példázattal jövök. Aki már szántott egyszer, és a vonatban ül és lát vidéki szántott területeket, az mindjárt másképp értékeli. Akinek a keze ügyébe olyan eszköz került, amely mondjuk rajz megszületését szolgálja, és látja hogy milyen küzdelem által történik meg a színek összeállítása, tehát aki már próbálkozott és valamilyen eredményre jutott, mindegy

ha az gyatra volt is, az már mindjárt másképp értékeli.

– *Pataky Lehel Zsolt*: Kalitics Erika a kárpátaljai Munkácsról résztvevője a zerindi alkotótábornak.

– *Kalitics Erika*: Először járok itt is, és Romániában is. Igazából nagyon megtetszett. Jó volt, hogy hosszú volt az alkotótábor, nem volt túl sok program, és volt idő festeni is, meg megnéztük például a régi malmot. Élményeket gyűjtöttünk. Nagyon jól éreztem magam. Igazából Hajni hívott meg az alkotótáborba. Tavaly ismertük meg egymást Budapesten és így kerültem ide.

– *Pataky Lehel Zsolt*: Ihlető a környezet?

– *Kalitics Erika*: Igazából ihlető, mert ugye csak a malomról ha beszélünk... bementünk és mondtuk, hogy ott egy egész hetet el lehetett volna tölteni ezekkel a régi ablakokkal, meg a tárgyak amik ott maradtak, azok ilyen nagyon ódon hangulatúak és ihletésre készítenek.

– *Pataky Lehel Zsolt*: Hányadik alkalommal látogatott el a tengerentúlról Czeglényi Attila a Fekete-Körös partjára?

– *Czeglényi Attila*: Ez most a negyedik alkalom. Mindig olyan szeretettel jövünk, mert Hajniék mindig kedvesen fogadnak, jó a társaság. Annyi minden van itt, hogy téma az mindig van. Kaliforniából jöttem, San Francisco környékén lakom, és hát én már ott vagyok 15 éve. 45 évvel ezelőtt mentem el Magyarországról, úgyhogy már régen kint vagyok, de a szívem mindig visszahúz és igazán, nagyon tudom értékelni amit Hajniék csinálnak.

– *Pataky Lehel Zsolt*: Mi ennek a tájnak, vagy ennek az alkotótábornak a varázsa?

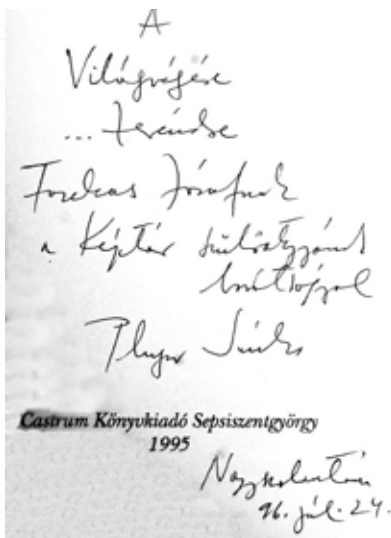
– *Czeglényi Attila*: Maga az Alföld, és itt annyi ilyen régi történelmi dolog van ebben a faluban, ami engem nagyon érdekel. Régi vályogházak, különböző épületek, ha kimegy az ember a faluból, akkor ott vannak ezek a szép gémeskutak, meg... szóval maga a táj. Tavalyelőtt meg a Köröst festettem le a templommal mögötte. Ott fürödtünk, ott lakunk mindjárt mellette. Ez egy nagyon kedves élmény.

– *Pataky Lehel Zsolt*: Egy ilyen vidéki környezetben működő képtár mennyire járulhat hozzá az egyetemes művészet

gyarapításához, gazdagításához? *Szekernyés János* műkritikus a Romániai Képzőművészek Szövetsége Temesvári Szervezetének elnöke:

– *Szekernyés János*: Mint minden olyan létesítmény, vagy intézmény, ami a képzőművészetet szolgálja, természetesen a Zerindi Képtárnak is megvan és meg lehet a maga rendeltetése. Az a tény, hogy 40 évvel ezelőtt létrehozták, és sikerült élvonalbeli erdélyi magyar képzőművészeket megnyerni hogy képeket és más műtárgyakat adományozzanak Zerind községnek, ez egy óriási megvalósítás volt. Természetesen, amikor Romániában a politikai és ideológiai helyzet eldurvult és besötétedett, bekomorult, az itteni értelmiségnek sikerült ezt életben tartaniuk, sőt egy idő után még gyarapítani is a gyűjteményt. Maga a gyűjtemény, a képtárnak az anyaga párját ritkítja. Kisvárosok sem dicsekedhetnek, de néhány nagyváros se dicsekedhet hasonló gyűjteménnyel. Nemcsak a művek számát tekintve, hanem jónéhány olyan művésznek az alkotásai láthatók itt, akik sajnos már nincsenek közöttünk és lassan a romániai magyar művészeti élet klasszikusainak számítanak. Szerintem óriási szerepe az, hogy az itt lakókat, nem a legjobb szó, de nem találunk jobbat, hogy az egyszerű embereket is familiarizálta, megbarátkoztatta a kortárs művészettel. Ezek a zerindi emberek, asszonyok, férfiak, szilárd meggyőződésemm hogy másképp szemlélik az elvontabb műalkotásokat is, mint mondjuk hasonló más falubeli társaik. Nagyon jó dolognak tartom, hogy 12 évvel ezelőtt a képtár égisze alatt, a képtártól ihletődve egy alkotótábort is életre hívtak és életben tartanak, és ezáltal nemcsak gyarapítják a képtárnak az anyagát, hanem frissítik is, élénkítik is. Másrészt ami megoldandó feladat lenne, egyrészt hogy az alkotótábortól továbblépni és egy művésztelepet kialakítani Zerinden és amennyire a zerindi értelmiségieket és az itteni községvezetőket ismerjük, ez is kitelik tőlük, természetesen távlatilag, ahogy a válsághelyzet elmúlik a világból és Romániából is, másrészt pedig többet kellene talán fordítani a képtárnak a népszerűsítésére, az ismertté tételére. Legyen egy művészeti és egy turisztikai látványosság,

nevezetesség. Én el tudok olyasmit is képzelni, hogy a Temesvári vagy a Nagyváradi Egyetemek Képzőművészeti Karainak a hallgatóit el lehetne ide hozni. A turisztikai körforgásba be lehetne kapcsolni. Akik eljönnek Erdélyt, vagy Partiumot nézni, azok megállhatnának egy órára Nagyzerinden is, hogy bekukkantsanak a képtárba, főleg azért, mert van mit látni. Ez egy nagy nyereség lenne, mert a megérdemelt jóhíret Nagyzerindnek tovább éltetnék.

Castrum
Könyvkiadó,
Sepsiszentgyörgy,
1995.

Riport a Duna TV-ben *

40 évvel ezelőtt az Arad megyei Zerinden alapították meg a Kárpát-medence első falusi képtárát. A vidéki gyűjtemény közadakozásból született, a legsötétebb kommunista korszakot is átvészelte. Ma pedig a településen működő alkotótábornak köszönhetően évről-évre gyarapszik.

Pataki Lehel Zsolt: Kettős évfordulót ünnepeltek a Körös-parti Zerinden. 40 éves a képtár, és 12. évét zárta a nemzetközi képzőművészeti alkotótábor. Szekernyés János művészeti író köszöntötte az egybegyűlteket.

– *Szekernyés János:* Meghatottság tölt el, ugyanis 40 évet ígértek most és jövőre lesz 40 éve, mikor a Hét hasábjain jómagam is közöltem egy riportot. Az volt a címe, hogy Zerind, van ilyen falu. A képtár megalapítása után ellátogattam a Hét riportereként ebbe a községbe és rácsodálkoztam mindarra, amit itt találtam és örvendek, hogy azok az értelmiségiek, tanárok, a gyógyszerész úr, akik riportalanyaim voltak annak idején, itt vannak, jó egészségnek örvendenek és gratulálok az oklevélhez amit kézbe kaptak.

– *Pataki Lehel Zsolt:* Az alapító Fazekas tanár úr évtizedekkel ezelőtt az egyik erdélyi magyar lapban olvasott hasonló kezdeményezésről.

– *Fazekas József:* A zetelakai művelődési ház előcsarnokát egy bizonyos Márton János – zetelakai származású – képekkel rakta tele. Meggondolkoztatott engem, hogy mi lenne, ha a mi nagy kultúrotthonunk képekkel lenne telerakva.

– *Pataki Lehel Zsolt:* A gondolatot tett követte. A sajtó és neves írók közreműködésével elkezdődött a gyűjtés.

– *Fazekas József:* Decemberben már az első adomány megérkezett. Gámentzy Zoltán postán küldte számunkra három képét.

* 2014. szept. 15.

– *Pataki Lehel Zsolt*: 1974 elején Elekes Vencel erdélyi műgyűjtő és Cseke Péter újságíró biztatására gyűjtőútra indult Erdélybe Fazekas József. A kalandos, olykor veszélyes vállalkozás sikerrel járt. Számos élvonalbeli alkotó munkája került a kultúrházba.

– *Csáky Barna*: Akkor biliárd terem volt. Kipakoltuk a biliárdot onnan és ott lett felavatva a képtár. Akkor lelkesen mindenki csinálta, amit el tudtunk képzelni hirtelen, és megalakult. Könnyen, de utána sokkal nehezebb dolgok jöttek, mert jöttek a nehéz idők. A képeket el akarták vinni, meg különböző politikai dolgok.

– *Pataki Lehel Zsolt*: A Zerindi képtár megnyitóján, 1974 tavaszán jelen volt az a kislány is, aki ma képzőművészként a több mint egy évtizede működő alkotótábor lelke.

– *Siska-Szabó Hajnalka*: A tematikája az alkotótábornak is erről szólt, hogy vissza a jövőbe, ami a képtár 40 éves évfordulójára utalt. Onnan eljöttünk a jelenbe, az alkotótáborba és remélem, hogy ugyanilyen biztató lesz a jövő is majd.

– *Pataki Lehel Zsolt*: A határmenti színmagyar település feladatának tekinti az értékes képzőművészeti anyag megóvását, rendszerezését és gyarapítását.

– *Siska-Szabó Hajnalka*: 2003-tól úgy gondoltuk, hogy újra kellene indítani az alkotótáborok sorát, és akkor már mint művészeti vezető vettem át ennek a kezdeményezésnek a feladatát. Már első évtől kezdve nemzetközi alkotótábor létesült.

– *Pataki Lehel Zsolt*: Három kontinens hét országából érkeznek a művészek évente egy-egy alkotással gazdagítva a gyűjteményt. Elviszik a híret ennek a régiónak, településnek, és galériának a nagyvilágba. Breznay András révén Zerind kapcsolata szoros Budapesttel. Szerinte a képtár kiesik a központi odafigyelés homlokteréből.

– *Breznay András*: Egy olyan rejtett, titkos értékhalmozásról van szó, ami annyi figyelmet azért nem kap, amennyi lehetne. Már ott tart ez a Zerindi Képtár hogy esetleg vannak olyan képek, amik eladhatók, vagy úgy ítélik meg itt közösen és azokat árverezhetjük Budapesten sikerrel.

– *Pataki Lehel Zsolt*: A jövő mindenképpen egy kistérségi kortárs művészeti galéria, esetleg egy művésztelep megalapítása lenne

– fűzi hozzá az elmondottakhoz Szekernyés János műkritikus.

– *Szekernyés János*: Az lenne a község vezetőségének egyik feladata, hogy ezt turisztikai, kultúrpolitikai szempontból is jobban láthatóvá tegye, jobban népszerűsítse, minél több embert vonzzon ide, mert egy olyan anyagot tudnak bemutatni, ami tényleg párját ritkítja.

– *Pataki Lehel Zsolt*: Zerinden a képtár már betöltötte a legfontosabb szerepét: megszerettette a helyiekkel a kortárs képzőművészetet. A tábor idén egy 12 éves igen tehetséges alkotót is befogadott. A művészet így lett valódi időutazás a jövőbe.

Fábián Gyula

A fejedelem hűségében

Bocskai István és hajdúi
a nemzeti függetlenségért és a vallásszabadságért

(Történelmi áttekintés)

Fazekas József tanár-főiskolai
bizottság elnök, titkár: Fábián Gyula
Nagyszalonta 2000. júli. 15.

Kiadja
a Nagyszalontai Bocskai István Alapítvány
és a Nagyszalontai Református Egyházközség
Nagyszalonta, 2000.

Negyven éves a helyi képtár*

Bezárult a XII. Nagyzerindi nemzetközi képzőművészeti alkotótábor

Kettős eseményre telt meg vasárnap délután a nagyzerindi Olosz Lajos Művelődési Ház nagyterme: egyrészt ekkor került sor a tizenkettedik alkalommal megrendezett nemzetközi képzőművészeti alkotótábor záró kiállítására, másrészt ekkor emlékeztek meg ünnepélyesen a helyi képtár megalakulásának 40. évfordulójára is.

A két eseményt nemcsak a helybeliek tisztelték meg jelenlétükkel szép számban, hanem arra „ráharaptak” az írott sajtó és az elektronikus média képviselői is.

Siska-Szabó Hajnalka köszöntő szavai után előbb a helybeli Ibolya táncegyüttes szilágysági tánca teremtett ünnepi hangulatot, majd Simándi Sándor nagyzerindi polgármester jelezte: helyi önkormányzati erőforrásokból, megyei tanácsi támogatással, helybeli magáncégek és magánszemélyek bevonásával mind több támogatást kívánnak nyújtani a művelődési élet fellendítésére, a hagyományok megőrzésére. Bognár Levente megyei RMDSZ-elnök, aradi alpolgármester örömét fejezte ki, hogy Nagyzerinden mind több anyagi jut a szellemiségre, így lehet a mostani esemény is nemcsak a község, hanem a régió és a megye magyarságának az ünnepe is. Kiemelte, hogy még Aradon sincs hasonló, kortárs képzőművészeti gyűjtemény, ám arra is javaslatot tett, hogy érdemes lenne ennek egy különleges státust teremteni, amelynek révén hatékonyabban lehetne értékesíteni a község érdekében.

Ezt követően a képtár megalapítói – Fazekas József ötletgazda, Csanádi János, Csáky Barna, Bondár Ferenc és Szabó József –

* Kiss Károly , Nyugati Jelen , 2014. augusztus 12., http://www.nyugatijelen.com/jelenido/negyven_eves_a_helyi_keptar.php

oklevelet vehettek át „A Nagyzerindi Képzőművészeti gyűjtemény létrehozásáért és a község kulturális életének gazdagításáért”.

A nagy „bölények” közül sorra Fazekas József, Csáky Barna és Csanádi János kapott szót, mindegyikük más-más megközelítésben emlékezve a negyven évvel ezelőttiekre, illetve az azóta bekövetkezett eseményekre, amelyek közül a legfontosabb az alkotótábor újratерemtése és évenkénti megrendezése.

Fazekas József különben erre az alkalomra az otthonában megőrzött, a képtárral kapcsolatos valamennyi írásbeli dokumentum másolataiból állított össze egy igazi, gondolatébresztő válogatást. Csáky Barna arra hívta figyelmet, hogy – szabadok lévén – éljünk ezzel szellemi értékeink megőrzésében. Csanádi János nem is kevésbé meghatottan ajánlotta: rá kell érezni az élet apró szépségeire, amelyekre igazi ráadás a művészi szépség nyújtotta élmény.

Szekernyés János temesvári műkritikus értékelésében nem kerülhette meg a 40 éves évfordulót, ennek kapcsán viszont beszélt az alkotótáborok és a művésztelepek múltjáról, hagyományairól, a szükségességüket övező vitákról, kitérve ugyanakkor a jelenkori vizuális művészet követelményeire: szemmel és lélekkel látni, modern módszerekkel értelmezni a valóságot! Ami az alkotótáborban – a megadott, a *Vissza a jövőbe* témakörben – készült alkotásokat illeti, azokat változatos, jó minőségű, jól megkomponált munkáknak minősítette, amelyek kiemelik a dolgok lényegét, és különböző megoldásokkal keltenek feszültséget, sűrűn ihletődve a helyi élményekből.

A jól sikerült, már-már estébe nyúló rendezvényt Éder Enikő, a temesvári Csiky Gergely Állami Magyar Színház művészenek rövid zenés hangulatos összeállítása zárta, amelynek keretében néhány saját szerzeményt (szövegíró Nótáros Lajos) és nemzetközi slágert adott elő Borsos Pál akordeon-kíséretével.

A vasárnapi események alkalmából a szervezők két kiadványt is megjelentettek: az egyik a hagyományos katalógus az éppen aktuális alkotótábor résztvevőiről, a másik – 40 éves a Zerindi Galéria címmel, 2014 – egy szép kivitelezésű album, amely nemcsak visszaemlékezéseket tartalmaz a négy évtizeddel ezelőtt

történetekre, hanem elképzeléseket is megfogalmaz a jövőt illetően, sőt egy bő válogatást is tartalmaz a képtár gazdag anyagából.

Az ünnepi záró vacsorán, természetesen, nem hiányozhatott a jubileumi torta, s az ígéret a művészek részéről: bármikor örömmel térnek vissza Nagyzerindre!

Banner Zoltán

Kié vagy, Ausztrália?

Fazekas Józsefnek,
a képtár = alapító
földrajz = gyűjtőnek,
Bzanti mellett küldöm
en Ausztráliánkat, amely
nem az övé is
→ a szerzőnek
Zerind
1984. május 14.

Kriterion Könyvkiadó
Bukarest 1979

Nagyzerind, a 12. alkotótábor*

Fokozott érdeklődés előzte meg az idei, sorrendben a 12. képzőművészeti alkotótábor zárórendezvényét Nagyzerinden. Mert híre ment a településen a nagy eseménynek: megemlékeznek a falu immár 40 éves képtáráról is.

Vasárnap délután a helyi művelődési otthonban összegyűltek között akadtak olyanok is, akik negyven esztendeje, 1974 májusában ott voltak az első romániai falusi képzőművészeti galéria megnyitóján. Hogy akkor, a diktatúra legsötétebb időszakában nem volt akármilyen vállalkozás, arról egy nagyméretű pannón kiállított dokumentummásolatok tanúsokdtak. Érdekes olvasmányokat talált kifüggesztve az, akinek volt türelme böngészni a lapkivágások, jóváhagyások tucatjaiban.

A kezdeményezők közül Fazekas József, Csáky Barna Zsombor és Csanádi János személyesen is beszámolt az akkori eseményekről. (Jelen volt Szabó József főgyógyszerész is, aki másokat hagyott beszélni, önmagát nem a szavak, hanem a gyógyszerek emberének nevezte.) Ők, de a műsorvezető Siska-Szabó Hajnalka (idén is Vas Enikővel együtt „vezényelte” a tíz napos alkotótábort) többször idéztek azokból a riportokból, tudósításokból, amelyek a különböző hazai lapokban megjelentek. Beke György *Bartók szülőföldjén* című barangoláskötetében 12 oldalt, a *Miért éppen Nagyzerind?* című fejezetet szentelte a Fekete-Körös melletti település szellemi élete leírásának. De „rajta tartotta szemét” a képtáron, sorsának alakulásán Balogh Edgár, Banner Zoltán, Cseke Péter és még sokan mások. Fazekas József összegyűjtött dokumentumaiban pontos kimutatás van arról, hol, mikor jelent meg írás, mikor hangzott el rádióriport a „nagyzerindi csodáról”.

* Ujj János, Heti Új Szó, Temesvár, 2014. augusztus 15.

Az ünnepi alkalomra jelentették meg a 40 éves a Zerindi Galéria című (a már említett visszaemlékezőkön kívül Bondár Ferenc volt iskolaigazgató írását is tartalmazza) nagyon szép grafikai kiállítású kiadványt. Abban fellelhető a képtárnak adományozó mind a 140 jelenkori képzőművész teljes névsora, valamint több mint harminc oldalnyi színes reprodukció.

A 12. alkalommal megrendezett alkotótábor három kontinens hét országából érkezett 17 művészt köszöntötte Simándi Sándor, a község polgármestere, valamint Bognár Levente, Arad helyettes polgármestere.

A művelődési otthon falait, előterét teljes egészében betöltő alkotásokat Szekernyés János műkritikus, a Romániai Képzőművészek Szövetsége temesvári csoportjának elnöke értékelte. Megemlítette a Párizs melletti barbizoni iskola, illetve a hazai nagybányai iskola alapításának kerek évfordulóit. Kiemelte azt, hogy mit is jelent alföldi környezetben alkotótábort létrehozni, s azt folyamatosan működtetni. A tábor akár műtermekkel, kimenccével rendelkező művészteleppé is fejlődhetne, ha kellő anyagi támogatója lenne. A lényeg az, hogy így is a nagyzerindi képtár a legjelentősebb jelenkori képzőművészeti gyűjtemény egész Arad megyében.

Az idei táborzárást megnyitóként a helyi Ibolya néptáncscsoport fellépése, valamint zárómomentumként Éder Enikő színművész és Borsos Pál mintegy félórás, saját szerzeményeiből és örökzöld slágerekből összeállított zenés műsora tette emlékezetessé.

Fazekas József
örök barátomnak
és jó cimborának
Arad, 2005. szept. 29.

Ujj János:
A Gazsi,
Alma Mater
Alapítvány,
Arad, 2005.

Erdélyi ex libris-jelenlét Finnországban

Beszélgetés Brittich Erzsébettel*

Első kérdésem feltevése előtt tájolódjunk be azzal, hogy a Turku melletti Naantaliban 2012 augusztusában az ex libris-alkotók (FISAEN) XXXIV. kongresszusa volt, ahol 553 művész vett részt, a végén 10 díjazottal és különdíjakkal. Egy könyvet, albumot is kiadtak a művészek műveivel, 11 romániai részt vevő művészből 4-nek egy-egy alkotása került az albumba. Hogyan hangolódott rá, miként készült fel a megmérettetésre, milyen alkotásokkal, tematikával jelentkezett?

Exlibriksiä Transylvaniasta Suomeen Keskustelua Erzsébet Brittichin kanssa

Naantalissa 2012 järjestetyn FISAEN XXXIV kongressin kilpailuun osallistui 553 exlibristaiteilijaa, joista 11 oli Romaniasta. Matkemme välillä vierimme yhteistyön vuoksi oltuun tarkasteluun monipuolaisena taiteilijana tunnetun Erzsébet Brittichin.

Miten valmistauduit Suomen kilpailuun ja miten päädyit aihevalintoihin?

FISAEN kilpailuun ei leimaa oltu määrätty, joten mielikuvitukseni voi liikkua vapaasti. Suosikkini heini on kirkkojen kuvitus, etenimmkösen piirustuksilla ja inoleikkauksilla. Olen

Erzsébet Brittich

grafiani "Transylvanian kuvitot MAAUS Järjestetyn taidekokeilun".

Kesästä 2012 julkistettiin Västasou Ovidiu kolokielinen runokokoelma "Rezonantse Comic - Kosmikus rezonansia", suurin osa runoista on romanianista unkarin kääntämänä.

Miten tie vei sinut pienoissgrafiikan ja exlibristen maailmaan?

Vuonna 1996 järjestettiin ensimmäinen yksityisnäyttelyni ja viimeisin oli kahdeskymmenessilemmäs. Niistä noin puolet oli temaatissa näyttelyitä, exlibristen keskittynettä näyttelyitä olen pitänyt kaksi.

Olen osallistunut yli 40 eeen kán-

2007, 128 x 98

Erzsébet Brittich

2006, 106 x 83

Exlibris Aboensis nro 65 - 1/2014

Brittich
Erzsébet
az Ex libris
Aboensis-
ben

* Szövének, 2012. december, 29-30 ll. A cikk finn nyelven a finnországi Ex libris Aboensis folyóirat tavaszi számában jelent meg, fordította Laatikainen (Fazekas) Gabriella.

– A Naantaliban rendezett kiállításnak nem volt megszabott tematikája, így szabadon szárnyalhatott a képzeletem. Kedvenc tematikám a templomok ábrázolása, elsősorban rajzokon és linóleummetszeteken. A zerindi templomot már többször lerajzoltam, megmetszettem, erre az alkalomra ex librist készítettem ezzel a témával, és a zerindi Fazekas Gabriellának ajánlottam esküvői ajándékkul. A másik elküldött könyvjelem tematikája az égből pottyant: február elején egy hatalmas vihar Aradra sodort egy havasi pintyet. Ezt meg kellett örökíteni! Egyik kollégám, Szabó Péter nagy madárbarát, neki ajánlottam ezt a munkámat.

– Kispasztika, kisgrafika, ex libris, és folytathatnám. Tegyük rendet a terminológiában (akár utalva az ex libris történetére), tudván, hogy Szegeden végzett a Rajz és Művészettörténeti Tanszéken. Szolgálhatunk-e életrajzi, írói, költői, művészetteljesítményi adatokkal?

– Természetesen. Simonyifalván születtem 1953. október 19-én. Általános iskolai tanulmányaimat szülőfalumban végeztem, Nagyváradon óvónői diplomát szereztem, Aradon elvégeztem a Művészeti Népiskola festő szakát, Szegeden rajztanárként diplomáztam és művészettörténetből betétlapot szereztem.

Irodalmi munkásságomról röviden: verseim, elbeszéléseim, cikkeim, esszéim, monográfiáim különböző lapokban, folyóiratokban, antológiákban jelennek meg 1986 óta Romániában és 2002-től Magyarországon is. Az utóbbi időben főleg balladákat írok, de verseket is fordítok román nyelvből. 2006-ban jelent meg Erdélyi motívumok Miklós János grafikáiban című kismonográfiám, és 2012 nyarán látott napvilágot Ovidiu Vasilescu Rezonanțe cosmice – Kozmikus rezonanciák című kétnyelvű verseskötete, melyben a költemények nagy részét én fordítottam magyarra.

1986-ban volt az első egyéni kiállításom, ma már túl vagyok a huszonhetediken. Ezeknek kb. fele tematikus kiállítás volt, közülük hat ex libris kiállítás. Több, mint 40 nemzetközi tárlaton vettem részt Romániában, Magyarországon, Németországban, Kínában, Lengyelországban, Spanyolországban, Szlovákiában, Szlovéniában és Finnországban. Ezek közül 13 ex libris kiállítás

volt. Az *ex libris* – magyarul könyvjel – megnevezi a könyv tulajdonosát. Már az ókorban is megjelölték, hogy kinek a tulajdona a könyv, hiszen egy-egy kézzel írott könyv rendkívül nagy értéket képviselt. A középkorban előfordult, hogy az olvasópulpitushoz láncolták a könyvet, majd az első lapon vagy a belső borítón művészi rajzokkal körülvéve írták be a tulajdonos nevét. A fametszet és a rézkarc elterjedése után alkották meg a sokszorosított *ex libris*ek első példányaait. A reneszánsz idején sok *ex librist* készített például Albrecht Dürer. Ma már inkább mint művészi alkotást gyűjtik az *ex libris* szerelmesei, de még most is szokták a könyvek belső borítójára ragasztani, növelve ezzel a könyv értékét. A könyvjel motívuma mindig utal a könyv tulajdonosára, annak társadalmi rangjára (sokáig a családi címert metszették rá), foglalkozására, érdeklődési körére, kedvenc írójára, zeneszerzőjére, vagy hobbijára.

Szinte mindegyik *ex libris*em linóleummetszet.

A linómetszet, ugyanúgy, mint a fametszet, egy magasnyomású sokszorosító technika. Egy tervrajz vagy vázlat tükörképét belevéssük a linóleumba, lehengereljük nyomdafestékkal, és préseléssel, vagy kézi nyomásnál kanállal dörzsölve, átvisszük a festéket a kartonlapra. Negatívot vésünk, tehát az érintetlen részre kerül a nyomdafesték, és ez adja majd a képet. A préseléssel készített levonatok a kartonon domborulatokat mutatnak, kézi levonat készítésekor a kartonlap hátoldalán kifényesedik a metszet tükörképe.

Linómetszéssel 1986-ban kezdtem komolyabban foglalkozni, és meglepő gyorsan nagy sikereket értem el: még kezdő amatőrként 1987-ben országos I. díjat, 1989-ben országos II. díjat kaptam metszeteimre. Persze a színek sem maradtak ki az életemből, festek olajképeket, pasztelleket, akvarelleket.

11 évvel ezelőtt kezdtem kacérkodni a szobrászattal, bronzplakettek sorozatát készítettem, elsősorban portrékat. 2004-ben kezdtem tanulni a fafaragást. Azóta kopjafák, szobrok, domborművek sora áll köztereken és intézményekben Romániában, Magyarországon és Szlovákiában. Két emlékművet is készítettem.

– *Tudjuk, hogy az Ex libris Aboensis Egyesület a kolozsvári Barabás Miklós Céhhez és a Művészeti Múzeummal együttműködik, és várható egy 2013 eleji finn ex libris kiállítás: Ulpu Kavanti, Tanno Piironen, ..., aztán. az erdélyi műveszek ex libriseit szeretnék kiállítani Finnországban. Milyen lelki, szellemi, alkotásbeli serkentést hoz ez a képzőművész Brittrich Erzsébetnek, és milyen más nemzetközi és hazai alkotási teendők előtt áll?*

– Mindig serkentőleg hat rám egy kiállítás lehetősége, bár előfordul, hogyha túl rövid a határidő és éppen faragok, akkor nem alkalmas a kezem a sebészi pontosságot igénylő metszéshez, így nem tudok eleget tenni minden felkérésnek.

Alkotási teendők? Egy ambó domborművének faragására kértek fel egy imaház számára; ha nemzetközi kiállításokra kapok meghívást, szeretnék azokon szerepelni; 2013 őszén kerül megrendezésre a belgiumi Turnhoutban egy egyéni kiállításom „Vadász és vidéke” tematikával; már két éve halasztom, de 2013-ban szeretnék eleget tenni a meghívásnak, és Nagyszalontán megrendezni egy ex libris kiállítást; felkérést kaptam, hogy közreműködjek egy emlékhely kialakításában, de még nem körvonalazódott pontosan a szerep köröm; megkezdtem egy 97 versből álló versciklus magyarra fordítását, amit kétnyelvű kötetben szeretne megjelentetni a szerző. Ha Isten ad erőt, egészséget, talán sikerül mindez.

– *Sikerülnie kell, mi is ezt kívánjuk!*

III. Környezetvédelem

A fejezetet Ódry Mária illusztrálta

Ember és éghajlat*

Az egyik földrajzi elemről

Újsághír: „Századunk 80-as, 90-es éveiben bolygónk melegedni fog. A meleghullám a harmadik évezredben is folytatódik.”

Az utóbbi időben az éghajlatban bekövetkező változásokra vonatkozóan egymást nem igazoló, sőt ellentmondásos kijelentések láttak napvilágot.

Nem újkeletű dolog, hogy az emberi tevékenység, már régóta hat bolygónk természeti viszonyaira. Az éghajlat a földrajzi elemek egyike, amin az ember az utóbbi időkig alig-alig változtatott. Ahol pedig változtatott, ott a helyi klímát érintette, s így századunk derekáig nem befolyásolta az emberi tényező. Jelen pillanatban, a mai technikai eszközök használatával az ember nem módosítja a Föld radiatív mérlegét, a víz körforgását, a légkör dinamikáját. Az utóbbi évtizedekben azonban reális lehetőséggé vált, hogy a viszonylag közeli jövőben az éghajlat előre nem sejtett, jelentős változásokat szenved, amelyek később gyors ütemben fokozódhatnak.

Ha a többi földrajzi elemben (vizek, növényzet, állatvilág stb.) az antropogén (emberi) eredetű változások regionális jellegűek, az éghajlat ember okozta elváltozásai sok esetben az egész Földön, vagy az egyik féltekén éreztetik hatásukat. Ennek oka az atmoszférában végbemenő vízszintes mozgások nagy erősségében keresendő, amelynek következtében a levegő állapotának helyi

* Vörös Lobogó, 1980. január 25.

Jelen cikkünkkel többrészes sorozatot indítunk Ember és éghajlat gyűjtőcímmel. Fazekas József zerindi tanár sokoldalúan vizsgálja a kérdést, számos, nagyon időszerű vonatkozásra (környezetszennyeződési ártalmak, a környezet- és természetvédelem feladatai stb.) tér ki. Sorozatának közreadásával, reméljük, nemcsak bizonyos összefüggések tisztázásához nyújtunk segítséget, hanem néhány, a ma emberére váró teendőt is tudatosítunk.

változásai sok ezer kilométerre terjedhetnek át, s így minden lényeges éghajlati változás több ország területén érezteti hatását. Az éghajlatváltozások problémája így válik nemzetközi jellegűvé.

A másik sajátosság, amely az éghajlatváltozást megkülönbözteti a földrajzi környezet egyéb tényezőinek változásaitól, abban rejlik, hogy az előbbinek lényeges, gyakran meghatározó szerepe van az egyes területek természeti körülményeit alakító folyamatok formálásában. Noha a Föld burkai és a burkok folyamatai között kölcsönkapcsolatok vannak, ezek a kapcsolatok gyakran lazák. Valamely folyó vízjárásának változása például nem mindig hat jelentősen a környező növény- és állatvilágra. Ezzel szemben az éghajlat kismérvű változása is lényegesen átalakítja a külső erők természeti folyamatait. Így az éghajlatváltozások jelentősége felmérhető mind a természeti környezetben, mind az emberi tevékenység körülményeiben.

Az a széndioxid...*

A gazdasági tevékenység éghajlat-befolyásoló szerepe elsősorban a légkör vegyi összetételének változásaiban kutatható. A szén – amelynek részvétele a légköri folyamatokban jelentős – mennyisége állandó változásban van, szoros összefüggésben a társadalom technikai színvonalával. Fontos ezt tudnunk azért, mert ismerjük a széndioxid hőelnyelő, hőmérséklet-módosító szerepét.

Valamikor a Föld légkörében meglévő (nagy) széndioxid mennyiségből a régebbi korokban egy jelentős szénmennyiséget az élő szervezetek kötöttek le, létrehozván a fűtőanyagokat. A lebomlási folyamatok évente 1-2 milliárd tonna szénrel szegényítik a légkört, a növények évente néhány milliárd tonna szenet használnak fel.

Habár a természetes szervetlen folyamatok (vulkanikus kitörések, gázos vízforrások) vagy a szerves folyamatok (az élőlények légzése, a szerves anyagok felbomlása szén- és kőolajképzéssel) visszajuttathatnak szenet a légkörbe, az a mennyiség mégis kevés, s így arra a következtetésre juthatunk, hogy az atmoszféra szén-

* Vörös Lobogó, 1980. február 1.

dioxid-tartalma apad. A valóság pedig az, hogy a szokványos fűtőanyagok elégetéséből évente 1,5–2 milliárd tonna szén származik, kiegyensúlyozva a lebomlási folyamatok szénfelhasználását. Amás forrásokból az atmoszférába kerülő szén a légkör összetételében lévő 0,03 százalék széndioxidot egyes ipari övezetekben 1,5 százalékra növelheti.

Abban az esetben, ha évente 4-5 milliárd tonna széndioxiddal több termelődne (az iparosodás fokozódásával), a légkör széndioxid-tartalma megduplázódhat a következő ötszáz évben. Ugyanezen számítások alapján 2020-ban az évi átlaghőmérséklet 9 Celsius fokkal lenne magasabb, mint a mostani (Al. Roşu).

Mit hozna ez magával? A jégmezők elolvadása következtében a Világóceán szintjének 65 méteres emelkedését, a mérsékelt éghajlati övezetekben a havazás s fagy eltűnését, a trópusok közötti övezetek lakatlanná válását, azt, hogy az Arktikus Óceán évenként hat hónapon át hajózhatóvá válna.

Persze, az emberi tevékenység nemcsak a széndioxid légköri arányaira hat, hanem más légköri összetevőkre is.

Az aeroszol

Az aeroszol folyékony vagy szilárd részecskéket tartalmazó gáznemű közeg. A légköri levegő is aeroszol: benne felhők, por-szemek, különböző szennyező anyagok vannak, mindhárom halmozállapotban.

Különösen az intenzíven iparosított vidékeken tapasztaltak az aeroszol mennyiségbeli, és ezzel párhuzamosan az évi átlaghőmérséklet növekedését. Oroszország és az Egyesült Államok különböző fokon iparosított vidékein végzett felmérések (M. I. Budiko, illetve J. A. Joseph és A. Manes adatai) igazolják ezt a megállapítást.

A legszembetűnőbb az ember mikroklímára gyakorolt hatása a városokban. A városi lakosság számbeli növekedése, a szállítási eszközök nagyobb elterjedése, a városi tevékenység diverzifikálódása miatt a városok az éghajlati elemek módosításának központjaivá váltak. Felmérésekből tudjuk, hogy az évi átlaghő-

mérséklet a városokban 1–2 Celsius fokkal meghaladja a környezetét.

Ez a „plusz” az ipari folyamatok, a szállítási eszközök, a házak hőkisugárzásából származik. Ha még hozzászámítjuk, hogy a városi épületek, közlekedési utak agglomerációjaként elnyeli ezt a „mesterséges” hőmennyiséget, és hogy a hőkisugárzást akadályozza a füst- és porszemcse alkotta „ernyő”, könnyen megérthetjük, miért nevezik a várost környezete „hőszigetének”. Ennek következménye a napi- és évi hőmérséklet-ingadozások csökkenése, a tavaszi és őszi éjszakai fagyok esetleges hiánya; a városban a fagy nélküli időszak 15-20 nappal lehet hosszabb, mint a környéké.

A felemelkedő légmozgás – ami a hideg levegő beáramlásával járna – is inkább jellemző lenne a városra, ha az említett „ernyő” nem akadályozná.

A levegő nedvességtartalma a városokban nagyobb. A köd gyakorisága télen száz százalékkal lehet nagyobb, a csapadék pedig 10 százalékkal több a város környékéhez viszonyítva. A jelenség okát a város levegőjének kondenzálási gócaiban, a nagyobb vízgőzmennyiségben látják.

Ezek az elváltozások nemcsak a mikroklimát érintik, hanem az összéghajlatot is.

A szilárd aeroszolok elsősorban az atmoszféra alsó rétegeiben koncentrálódnak. A nehezebb részecskék nagy hányada a földfelszínre hull. A troposzférában lévő különböző nagyságú aeroszolok a légköri csapadékkal periodikusan mosódnak ki. Bizonyos aeroszolrészecskék több évig is a légkörben maradhatnak. A légkörön való átjutása során a napsugárzást több minden – köztük az aeroszolok – elnyelik és szétszórják. Ezért a Föld felszínén mért tényleges napsugárzás kisebb a Napállandónál. A konkrét számítások azt mutatják, hogy átlagos körülmények között a troposzférában megjelenő aeroszol az alsó légrétegek hőmérséklet-csökkenését okozza.

Légszennyező források*

A légkör aeroszoltartalmát korábban nem vizsgálták rendszeresen, ezért közvetlen mérési adatok alapján lehetetlen nyomon követni az atmoszféra szennyezettségének sokéves alakulását. Közvetett adattal szolgált például az egyik kaukázusi gleccser, amelyben a leülepedett pormennyiségből kimutatták, hogy az utóbbi évtizedekben a portartalom megnövekedett.

A levegőt szennyező természetes források között nagy szerepe van a talajerózióknak, a földrengésnek, a vulkanizmusnak, a növényi szervezetek rothadásának, amelyek révén a levegőbe por, hamu, vízgőz, gázok stb. jutnak.

Füstöt, hamut, elégetlen részecskéket, gázokat (CO , CO_2 ...), kátrányt, vízgőzt stb. juttat a levegőbe a termotechnikai ipar, a vaskohászat, a színesfém-kohászat, a vegyipar. Ehhez adódnak a különböző iparágak specifikus szennyező anyagai. Például vasérc-, alumínium-, réz-, cink-, higany-, nikkelrészecskék a kohászatból, kéndioxid, kéntrioxid, kénhidrogén, kénsav, nitrogénszármazékok a vegyiparból. A belsőégésű motorok, a használt üzemanyag tisztátalanságával egyenes arányban hiányosan elégetett szilárd- és gázz részecskéket távolítanak el. Az ólmozott-etilezett benzin ólom-oxidot, szén- és nitrogén-oxidokat hoz létre. A mezőgazdaság a vegyszerezés folytán a légkörbe is juttat műtrágyát, rovarirtó- és gyomirtó szereket.

Ezek a mérgező anyagok káros hatással vannak az élővilágra még akkor is, ha a koncentrációjuk nem haladja meg a megengedett határt. Szükséges tehát a helyi éghajlat jellemzőinek ismerete, annak érdekében, hogy az új ipari létesítmények elhelyezésekor számoljanak a meteorológiai feltételekkel, védjék az emberi településeket.

Az emberiség jelenleg nem tud lemondani egyetlen gazdasági ágról sem csupán azért, mert az szennyező. A tudományos-műszaki kutatást azonban új technológiák keresésére kell ösztönözni, olyan törvényeket kell hozni, amelyeknek betartása révén kialakul az összhang a technikai fejlődés követelményei és az ember

* Vörös Lobogó, 1980. március 14.

érdekei között. Országunk már néhány év óta rendelkezik hathatós környezetvédelmi törvénnyel.

Összegzés*

Napjainkban az atmoszféra széndioxid-tartalmának növekedése a felszínközeli levegő átlaghőmérsékletét 0,2-0,3 C fokkal növelte, az antropogén (emberi eredetű) aeroszol viszont az északi féltekén ezt mintegy 0,5 C fokkal csökkentette. Az összhatás eredményeként Földünk északi felén az 1940-es évek végétől az átlaghőmérséklet 0,2-0,3 C fokkal mérséklődött. (Az adatok 1978-ból származnak).

Kétség nem fér hozzá, hogy az atmoszférában a széndioxid-koncentráció legalább a századunk végéig, sőt a jövő század elején is növekedni fog. Az energiatermelés évről évre nagyobb lesz, a felhasznált energia hővé fog átalakulni, kiegészítve a Föld által elnyelt napenergiát. Sok országban – köztük hazánkban is – aktívan harcolnak a légkör szennyezése ellen, és nagyon valószínű, hogy az antropogén aeroszol mennyisége nem növekszik tovább, sőt, koncentrációja fokozatosan csökkenni fog. Ilyen körülmények között az éghajlatváltozás a felmelegedés irányába mutat, az energiatermelés és széndioxid-koncentráció növekedésének következtében.

A jelenlegi helyzet fenntartására egyes tudósok javaslatokat tettek az atmoszféra aeroszoltartalmának befolyásolására. Az aeroszol-koncentráció növelése csökkenthetné a troposzférába jutó napsugárzás mértékét, ami a hőmérséklet süllyedését – tehát a jelenlegi szinten tartását – vonná maga után. Ehhez azonban ismerni kell, hogy az éghajlat ilyen befolyásolása milyen hatással lesz a légköri folyamatokra a Föld egész területén.

Addig is a megszokott utakon kell járni. Az urbanizált övezetekben csökkenteni kell majd megszüntetni az iparból, közlekedésből, háztartásból származó füst és egyéb anyagok kibocsátását a levegőbe.

Tisztítóberendezéseket kell felállítani, a későbbiekben olyan kémény nélküli gyárakat és üzemeket építeni, amelyek zárt technológiai rendszerükkel teljes egészében hasznosítják a termelés hulladékait.

Hatékony, légtisztító hatása van a növényzetnek. A növények

* Vörös lobogó, 1980. március 28.

– egyesek nagyobb mennyiségben – elnyelik a metánt, etánt, propánt, butánt, benzolt stb. Ezért városokban fontos a gyáarak, üzemek környékének, az utcáknak és tereknek a fásítása, mégpedig jól kiválasztott növényfajtákkal. Jelentősek azok az intézkedések, amelyek megtiltják az ésszerűtlen fakitermelést, előíranyozzák a mezővédő erdősávok ültetését, a sivatagi területek öntözését, és rajtuk kultúrnövények telepítését, ösztönözik a talajeróziót gátló talajművelést.

Hazánkban jelentős erőfeszítések történtek és történnek a környezetvédelem érdekében. Fontos feladat a levegő és a víz tisztasága, a földalap megőrzése, a növény- és állatvilág, az erdők, természetvédelmi rezervációk, parkok, zöldövezetek stb. védelme. Szigorú betartásuk mindannyiunk közös érdeke.

Befolyásolható-e az éghajlat?*

Az ember „mindennapi”, munkáját végezve – a légkör szennyezésével, széndioxid tartalmának növelésével, a hőszennyezéssel stb. – befolyást gyakorol az éghajlatra.

Ezen túlmenőleg a tudósokat, kutatókat foglalkoztatja az éghajlatok feljavításának gondolata. A következő abszurdnak tűnő elképzeléseket említhetjük. Először a kevesebb energiát igénylő módszereket vizsgálták (például egyes szelek irányváltztatásának s ezáltal „a ciklonok középpontja eltolásának lehetőségeit). A légkör bizonyos rétegeinek hőmérsékletváltoztatására a fellegek vegyi anyagokkal történő „bevetését”, alkalmazzák. Egy ilyen irányú orosz kísérletről számolt be nemrég a sajtó: négy repülőgép-laboratóriumról szilárd széndioxidot porlasztottak a felhőkbe és bizonyos nagyságú területen mesterséges hóhullást váltottak ki. A számítások szerint az így nyerhető csapadék tonnája nem kerül többé egy kopejkánál. Foglalkoztatja a kutatókat az is, hogyan lehetne az Északi-Jeges-tengert „megszabadítani” jegétől. A jég naphővisszaverődésének csökkentésével, több melegvíz átjuttatásával az Atlanti-óceánból, vagy a ködösség növelésével – fellegek bevetése által.

A Golf tengeráramlás irányváltztatása is lehetséges gátépítéssel a Florida félsziget és Kuba közöt, vagy Új-Fundlandtól a Nagy Homokpadon keresztül. (Ezáltal a Golf áramlás elválasz-

* Vörös Lobogó, 1980. április 25.

tódna a Labrador áramlástól).

Könnyebben kivitelezhetőnek tartják a mesterséges tavak létrehozását folyamatok elrekesztése révén. Így például az Angara, Jenyiszej és Ob felduzzasztásával létrejövő Kelet-Urali tóból két Kaspi-tenger nagyságú területet lehetne öntözni, megváltoztatva a sivatagos területek csapadékkosságát.

Afrikában létre lehetne hozni a Zair (Kongó) tengert, a Zair folyam elzárásával (mondjuk Stanley Canyonnál, ahol 1600 méter széles). A Csád tavat is tengerré lehetne változtatni, az Onbangui (a Zair egyik mellékfolyója) átterelésével. Ebből a tengerből öntözni lehetne a Szaharát, több mezőgazdasági területhez lehetne jutni, mint amennyi a Nílus völgyében van.

Észak-Amerikában jelentős vízmennyiséget irányíthatnának át Kanada és Alaszka területéről az USA és Mexikó északi részébe, ami öntözés céljából lenne kívánatos.

A szakemberek szerint ezek a tervezetek alapos tanulmányozást igényelnek, néhány talán fantasztikusnak tűnik, de nem megvalósíthatatlan.

Könnyebben hozzáférhető és rövidebb az az út, amely kis területek éghajlat-változtatásához, az ún. mikroklíma kialakításához vezetne. Kutatások eredményei igazolták, hogy – a földrajzi elemektől függően – minden helységnek, saját klímája van. Jellemző a síksági, dombvidéki, erdei, sztyeppe stb. éghajlat. Az erdős vidékek például akadályt képeznek a szél útjában, a fák levelei hőt nyelnek el, a lecsendesített szél miatt csökken a talajvíz párolgása, az esőcseppek megmaradnak a leveleken, növelik a levegő páratartalmát.

Az ember épít, erdőt irt, erdősít, folyókat terel el, mesterséges csapadékot állít elő, s egyben a mikroklímát is megváltoztatja. Hazánkban is kísérletek, kutatások folynak a mikroklíma befolyásolására. A tudományos kutatás, a technológiai és műszaki fejlesztés Irányelv-programja előírja, többek között a meteorológiai mesterséges holdak, a meteorológiai rakéták és más technológiai eszközök felhasználását a jégeső megelőzésére, illetve leküzdésére, mesterséges eső előidézésére.

Új idők új helyzete*

Gondolatok a 2015-ös párizsi Klima-csúcs kapcsán

Az idő szorításának már nem engedve, hosszas és gondos előkészületek után, a Párizs melletti Le Bourget helységben a világ 195 országa, az ENSZ 21. klímakonferenciája keretében határozatokat fogadott el *klímavédelemről*.

A kb. két hétig elhúzódó tanácskozás végén központi célkitűzésként elfogadták, hogy a Föld légkörének felmelegedése 2 *Celsius fok* alatt marad az iparosodás előtti időkhöz képest. A szigetállamok kitartása által – akik féltették területeik peremét a víztől – még azt is rögzítették, hogy a felmelegedés csak 1,5 *fokos* legyen.

A megállapodásba még bekerült, hogy az északi államok 2020-ig a déli, fejlődő államok számára évi 100 *milliárd dolláros* támogatást biztosítanak a technológiai átalakulásokra, amely további segítséget 5 évenként újra vizsgálnak.

A *Greenpeace* aktivistája jó fordulatként jellemezte a helyszínt: „A kerek lassan örölnék, de örölnék... a szöveg a történelem szemétdombjára helyezte a fosszilis energiára épülő ipart.”

Felmerül az elhatározás *realitása*, ha vannak olyanok akik 2100-ra 1,1-1,6 fok közötti felmelegedést jeleznek ami akár folytatódhat.

A döntés *betarthatósága* az átláthatósági rendszerrel lehet ígéretes. A fejlett világ kényszerítette a szegényebb országokat az új változásra, a pénzügyi vállalatok fejében széndioxid-kibocsátástól mentes gazdaság ígéretére.

2050 tájára az a törekvés, hogy *egyensúlyba* kerüljön a fosszilis energiából származó kibocsátott széndioxid a bioszféra (erdő, tenger) természetes úton történő semlegesítésével, a világot átalakító *megújuló* technológiák (szél-, biomassza-, nap-, tengeri-hullámenergia) által is.

Minden nemzedéknek még kijut belőle.

* A Nyugati Jelennek szánt írás

IV. Nyelvelméleink nyomában

A Tihanyi alapítólevél*

A középkorban, a XI. század Magyarországon a beszélt nyelv a magyar volt, az írott nyelv pedig a latin, amely a kereszténység elterjedésével tért hódított.

A 3000 évvel ezelőtt kialakult magyar nyelv, első hiteles, eredeti kéziratban fennmaradt szórványemléke, ősi mondattöredéke a Tihanyi alapítólevélben lelhető fel.

Az ómagyar szavakat is tartalmazó okiratot I. András (Andreas rex) adta ki 1055-ben, amellyel a Tihanyi bencés apátság alapítását közölte.

A finnugor nyelvcsalád népeinek is legősibb nyelvelmékeként számontartott okirat Pannonhalmán egy szekrényben, súlyos, aranyozott rájában található. Az ősi oklevél sárga színű, a hajtogatástól töredezett, birkabőrhártyából összevarrt kéziratlap.

A királyi ajándékokat tartalmazó adománylevél szántóföldeket, legelőket, szőlőket, réveket, vásárvámost, lovakat, ökröket, méhkasokat sorol fel, valamint ezeket kiszolgáló embereket: szőlőművelőket, lovászokat, kanászokat, csordásokat, ácsokat, szakácsokat, méhészeket, tímárokat, konyhai munkák végzésére paraszt-asszonyokat, parasztlányokat.

Az alapítólevelet fogalmazó magas egyházi méltóság (Bárczi Géza, Ruffy Péter és mások szerint: I. Miklós püspök) számos helynevet, határnevet, fa-, bokor-, szőlőnevet magyarul írt az oklevélbe. Így jelenik meg a Bolatin (Balaton), a Fuk (Siófok), a Thelene (Tolna), a sar feu (Sárfő), a kues kut (köves kút), a monarau bukurea (mogyoróbokor), a brokina (berkenyefa), a

* Nyugati Jelen, 1996. október 12.

Irodalmi útmutató: Ruffy Péter – Bujdosó nyelvelméleink, Móra Könyvkiadó, 1977

feheruuaru rea meneh hodu utu rea (Fehérvárra menő hadiút).

Elképzelhető, hogy lappanganak, rejtőznek nyelvemlékeinknél is régebbi nyelvemlékek, kéziratok. Kolostorokban, talán Kelet-Franciaországban, Bajorországban, Ausztriában.

Egyelőre a 941 éves Tihanyi alapítólevélnek örvendjünk, amelyet az őrző ortalom vagy csak a véletlen szerencse mentett meg.

CSEKE PÉTER

LÁTÓHEGYI TÖPRENGÉSEK

Fazekas Jósikának*
meg kedves háza népének
igaz barátsággal,
meleg szeretettel:

Cseke Péter

Zerind, Kritérium napján
1980. május 12-én
munkában délután

KRITERION KÖNYVKIADÓ
BUKAREST 1979

*

U.i.: A füzyök mellé majd padózat
is légy, hogy ha megérjük a nyug-
díjas kort, kiülhessünk alájuk...

A Halotti Beszéd és Könyörgés*

Ha a Tihanyi alapítólevél magyar szórványemlék, ősi mondat-töredék, akkor a 800 év körüli Halotti Beszéd és Könyörgés a magyar és a valamennyi finnugor nyelv legrégibb ismert összefüggő szövege emléke.

A Széchényi Könyvtárban fellelhető e nagy kincsünk, születésének ideje vitatható: Mészöly Gedeon szerint 1192 és 1195 között jött létre, míg Ruffy Péter 1192 és 1203 közötti időszakra rögzíti.

A Halotti Beszéd és Könyörgés a Pray Györgyről elnevezett Pray-kódexben található meg. Pais Dezső és Bárczi Géza azt vallja: a kódex felfedezése nem Pray György jezsuita, hanem Schier Xystus Ágoston-rendi szerzeteshez fűződik. Viszont a Halotti Beszédből elsőnek Pray György közölt hétsoros részletet egyik latinnyelvű munkájában, amely Nagyszombaton (ma: Trnava, Szlovákia) jelent meg 1770-ben.

A két részből – Beszédből és Könyörgésből – álló nyelvemlékünk 32 soros, 274 (190 különböző) magyar szót tartalmaz. Ez egy halotti búcsú s a halottért való könyörgés.

Hét és fél sora mai magyar nyelvre ültetve Bárczi Géza szerint így hangzik: Látjátok, feleim, szemetekkel mik vagyunk? Íme, por és hamu vagyunk. Mennyi malaszttal ellátva teremtetted (isten) a mi atyánkat, Ádámot, és a Paradicsomot adta lakóhelyül. És azt mondta neki, hogy a Paradicsomban minden gyümölcsrel éljen, csupán egy fa gyümölcsétől tiltotta el őt, de megmondta neki, miért ne egyék belőle. Íme, amely napon eszel e gyümölcsből, halálnak halálával halsz. Hallotta a teremtető istentől, hogy meg fog halni, de megfeledkezett róla.

A halálnak halálával halsz (eredetiben: Halalnec haláláal holz) a leírt irodalmunk első alliterációja. Tehát: ugyanazon hang (főleg mássalhangzó) ismétlődése egymás után következő szavak elején.

* Nyugati Jelen, 1996. október 19.

A Halotti Beszéd és Könyörgés a korabeli próza stílusának magas színvonaláról, tömörségéről, valamint a régi nyelvünk szókészletéről, hang-, alak-, és mondattanáról vall.

Az Ómagyar Mária-siralom*

Másképpen a Leuveni Mária-siralom, avagy a Planctus Sanctae Mariae egy 37 sorból, 132 szóból álló, legrégebből – 700 év körülről – ismert magyar vers.

Hiteles szövegének és korának megállapítói Jakubovich Emil és Gragger Róbert voltak.

A költemény egyik megnevezésében szereplő Leuven egy városka Belgiumban, Brüsszeltől 24 km-re. Egyetemi és könyvtár-együttesében található, többnyire latin nyelvű Leuveni Kódex 301 hártyalevélből áll. A 134-ik hártyalevélen található az Ómagyar Mária-siralom. Latinról magyarra fordítója vagy átköltője egy észak-olaszországi városban, talán Bolognában oktató vagy tanuló ismeretlen nevű magyar dominikánus szerzetes.

Az Ómagyar Mária-siralom születése, bár az 1280-1310 közötti időre nyúlik vissza – Ruffy Péter szerint -, nem az adott évek magyar nyelvét tükrözi, hanem egy ősi bet, anyanyelvünk régebbi formáját.

A Mária siralma fiáért a kor magyar lírájának magas színvonalát, szárnyalását, gyönyörűségét adja, minden sor meghatározott számú szótaggal, sorvégi rímekkel, nemhiába Horváth János az első magyar irodalmi műnek nevezi.

A siralom első két és fél sora eredeti szöveg szerint: Volek Syrolm thudothlon Sy rolmol Sepedyk, buol ozuk epedek.

Eredeti olvasás szerint:

Volék sirolm tudotlon.

Sirolmol sepedik.

Buol oszuk, epedek.

Mai értelmezés szerint:

Valék siralom-tudatlan.

Siralomtól süppedek,

Bútól aszok, epedek.

* Nyugati Jelen, 1996. október 26.

Bárczi Géza a kezdet másfél sorát így értelmezi: „Nem tudtam, mi a siralom, s (most) siralommal sóhajtozom.”

Magyar irodalmunk legrégibb alliterációjával már a Halotti Beszédben találkoztunk, itt több is található, közülük a híressé vált Világ világa, Virágnak virága (eredetiben: Vylag uilaga Viragnac uiraga).

A Gesta Hungarorum^{*}

Egy kis fogódzó: a gesta az európai középkori latin nyelvű történetírásnak a krónikáknál fejlettebb műfaja. A Gesta Ungarorumról (H nélkül) az Új Magyar Lexikonból – más kérdés lenne okait keresni, hogy miért? – meglepően keveset tudunk meg: a magyar történetírásban a legrégibb a több középkori forrás idézeteiből rekonstruált munka, amely 1091-92 körül keletkezett.

Az 1091–92-es évekre történő utalást bizonyára maga a megírója, Győrffy György vizsgálta felül. Eszerint az eredeti okiratot, amely elveszett, szerzője 1186 és 1211 között – kb. nyolcszáz éve írta.

Pais Dezső és Jakubovich Emil a történelmi forrás megírását előbb 1147 és 1152, később az 1141 és 1196 közötti évekre, a másolatot pedig száz évre rá teszi, míg Horváth János az 1198–1202 években rögzíti a kézirat születését.

Ugyanilyen vitatott az Országos Széchényi Könyvtárban található Gesta Hungarorum szerzőjének kiléte. Egy bizonyos P. dictus magister – Anonymus, a Névtelen aki Párizsban járt iskolába, a négy magyar Béla király közül az egyik – legvalószínűbb III. Béla (1172-1196) király – jegyzője volt.

A Gestának – Ruffy Péter szerint – nem a magyar nyelvi, hanem a magyar történeti jelentősége a nagyobb.

A latin kéziratos munka elbeszéli a magyarok tetteit, őstörténeti mondáit. Álmost és a hét vezért, a vándorlást az új haza felé, a honfoglalást, a kalandozások korát.

Elsősorban nem magyar nyelvemlékként tartják számon, bár számos magyar szót is közöl. Tulajdonneveket, szavakat, képző-

^{*} Nyugati Jelen, 1996. november 2.

ket, ragokat: Árpád (arpad, ARpad), Munkács (Mucas), Borsod (BorSod), jobbágy, áldomást csaptak (Facerunt aldumas).

Mátyás király könyvtára*

avagy a Bibliotheca Corviniana a legrangosabb uralkodói könyvtárakkal versenyző könyvgyűjtemény volt. A vatikáni pápai könyvtár után a kor második legnagyobb kódex-gyűjteményével – kb. ezer kötet – rendelkezett.

A néhány nyomtatott könyvet is tartalmazó kéziratos gyűjtemény corvinákból állott, ugyanis a Hunyadi címerben látható holló (corvus) után Bonfini, a király olasz történetírója a Hunyadiakat a római Valerianus Corvinustól származtatta.

Ezeket a könyveket latin, arab, görög, héber nyelven írták. Ugyanakkor magyar nyelvű kéziratok is voltak és számos magyar tárgyú kézirat is szerepelt latin nyelven, de egyetlen darab sem maradt fenn.

Mátyás a kor legkiválóbb könyvmásolóival, könyvdíszítőivel, könyvfestőivel, könyvkötőivel dolgoztatott, elsősorban Olaszországban, majd utóbb Budán állíttatott fel könyvfestő és könyvkötő műhelyt.

A kézzel festett szöveget színes kezdőbetűk, indakeretek, miniatúrák díszítik. A corvinák jellemzői a színes címlapok, Mátyás király hollós címere, vagy Beatrix címere, a király vagy a királyné arcképe, szimbolikus jelképek (méhkas, hordó, földgömb, homokóra).

A török világ beállta előtti Magyarországon már elkezdődött a Bibliotheca Corviniana pusztulása, szétszoródása – elajándékozódás, kikölcsönzés, kótyavetyélés révén. II. Ulászló által számos corvina került Velencébe, Bécsbe, idegen fejedelmi udvarokba, magánkönyvtárba. A Miksa császár alapította bécsi udvari könyvtár kialakulása budai corvinákkal kezdődött. Ibrahim török nagyvezér az elfoglalt királyi vár corvináinak egy részét Konstantinápolyba szállíttatta. A török katonák is szereztek meg egy-egy példányt, hogy aztán túladjanak rajta. Ilyen kódex került

* Nyugati Jelen, 1996. november 9.

később Königsbergbe (ma: Kalinyingrád, a Balti tenger déli partján): a *Königsbergi Töredék és Szalagjai*, amely a XIV. sz. derekáról származik.

E *nyelvemlékünk* két részből áll: az első 9 soros csonka Mária-lefordítás (Mária dicséret), és a második rész, a szalagok 21 egész és 34 félsornyi szövegtöredék.

A Magyar Nemzeti Múzeum egyik tájékoztatója szerint a Bibliotheca Corviniana ezer vagy ezeralahány kötetéből a hiteles corvinák száma a világban „alig haladja meg a 170-et”.

Ezek közül – a nagy könyvtárak számára – belföldi és külföldi vásárlással, árverésen történő vásárlással, ajándékozással és az első világháborút lezáró békeszerződés alapján visszaszereztek, visszakaptak negyvenhat corvinát.

A könyvnyomtatás*

Az európai szedésnyomás feltalálása és első tökéletesítése Johannes Gutenberg (1394 és 1399 között – 1468) német nyomdász nevéhez fűződik, aki 1455-ben megjelentette a Gutenberg-bibliát.

Az 1455. évre szóló „Turkenkalender”-ben (a török veszedelemre figyelmeztető kalendárium), mint nyomtatványban először esik szó Magyarországról.

Tizennvenc évvel (1473-ig) kellett várni a latin nyelvű *első nyomtatott magyar könyv* – *Chronica Hungarorum* (Budai Krónika) – megjelenéséig, amely a Rómából Mátyás király udvarába hívott, magyarországi nyomdaalapító Andreas Hess – Hess András nevéhez fűződik.

1973-ban – az ötszázadik évfordulón – a Magyar Helikon Kiadó díszkötésben jelentette meg a mű hasonmás kiadását és magyar fordítását.

Íme, a nyomtatott könyv előszavában – Horváth János fordításában – hogyan mesél Hess András a választott kézirat ki-nyomtatásáról: „*Óriási és sok napot igénylő munkát vállaltam magamra, tudniillik Pannónia Krónikájának kinyomtatását, tehát olyan munkát, amely hitem szerint minden magyar ember számá-*

* Nyugati Jelen, 1996. november 16.

ra kedves és kellemes. Ugyanis mindenki a szülőföldjét szereti elsősorban, többre tartja a földkerekség más tájainál, és honának minden szülöttje leginkább az övéinek életét vágyik megismerni: hogy azok milyen életet éltek; és hogy utánozza, ha valami nevezetést és emlegetésre méltót talál benne; ha pedig megismeri, hogy azok némely dolgot nem szerencsésen intéztek, ezen okulva, óvakodják tőle.”

Az eredeti *Chronica Hungarorum* feltételezhetőleg négyszáz példányban jelent meg, ebből kettőt Őriznek Magyarországon (egyet-egyét a budapesti Egyetemi Könyvtárban és a Széchényi Könyvtárban).

Az első magyar nyelvű nyomtatott könyv – Sylvester János: Új Testamentum – Nádasdy Tamás főúr sárvári (Vas megye) nyomdájában jelent meg, 1541-ben.

Az Új Testamentum 22 eredeti példányáról tudunk – 6 Kolozsváron, 1 Gyulafehérváron található.

A címlapon olvasható, hogy ez a mű „az Görög és Diák nelwból” fordítatott, „magar nelwen” jelent meg, mégpedig a „Magar nipnek ... ippülsire”.

A rovásírás*

Ha ezt az írást úgy tartjuk számon, hogy éles szerszámmal vés-ték, fába, kőbe, nedves agyagba, akkor az Ókori Keleten használt ékírás, vagy a germánok rúnáírása is az.

A pogány magyarság körében a rovásírás általánosan elterjedt volt, azonban a kereszténység, a latin nyelv, s a latin betű térhódításával háttérbe szorult.

A negyvenhét jelből, betűből álló, sajátosan magyar írást ro-vásbotra, rovókéssel, jobbról balra haladva metszették, vés-ték.

Az egyik lexikonunk szerint a rovásírás a türk írással rokon, néhány jelét a görög, illetve a glagolita írásból kölcsönözték. Sokszor nem jelöli a magánhangzókat, és nemcsak betű-, hanem szó-tagjeleket is használ.

* Nyugati Jelen, 1996. november 23.

Irodalmi úrmutató: Ráduly János – Nemzeti kincsünk a rovásírás

Idővel a régi „pogány” írásjeleket üldözni kezdték, volt olyan vatikáni utasítás, amely előírta, hogy a magyarok, a székelyek s a kunok által használt régi magyar betűket nem szabad használni, tanítani, a pogány betűs feliratokat pedig meg kell semmisíteni.

Mátyás király történetírójától, Bonfiniától tudjuk, hogy a rovásírás a XV. században általánosan elterjedt volt, s Bárczi Géza szerint „itt-ott Székelyföldön” még a XVII. sz.-ban is használták, nemhiába emlékei javarészt az 1450-1550 közötti évekből maradtak ránk a Székelyföldön s az ország más vidékein is.

Ilyen emlék a Luigi Ferdinando Marsigli olasz hadmérnök – aki a XVII. sz.-ban Erdélyben járt – által felfedezett Bolognai Rovásnaptár (Székely öröknaptár), amelyet a Bolognai Egyetemi Könyvtárban őriznek, amiben rovásírással örökítették meg a naptári szenteket és a naptári neveket.

Másik ilyen nyelvemlékünk a Konstantinápolyi Felirat, amelynek jeleit – Ruffy Pétertől tudjuk – Thomson Vilmos és Sebestyén Gyula fejtette meg:

„Ezer ötczáz tizenöt esztendőben írták eszt. László kirrály öt követét váratták it.

Bilaji Barlabás kető esztendejik it valt. Nem tön császár.

Keteji Székel Tamás írta inet Szelimb török császár itet bé száz lóval.”

Az első három mondat érthető, a Nem tön császár annyit jelent, hogy a császár (a szultán) semmit nem tett érdekükben, és végül Ezt Keteji Székel Tamás írta innen. Őt Szelimb török szultán tette be (székelyesen bé) az istállóba száz lóval.

Ilyen jellegű nyelvemlékünk még: a székelyderzsi rovás írásos téglá, a karácsonyfalvi toronyfelirat, a nikolsburgi rovásábécé.

V. Az iskoláról

Gondolatok a közösségnevelésről*

Az egyén és a társadalom számára egyáltalán nem mindegy az, hogy az életbe kikerült ifjú hogyan tud beilleszkedni a termelő, az alkotó munkába. És ez nemcsak szakképzettségétől, az illető munkaközösségtől függ, hanem a volt gyermek közösségi nevelésétől is. Tagja volt ő már közösségnek a családban, az óvodában, az iskolában. Az effajta közösség emberformáló hatása sokkal inkább meghatározóbb jellegű, mint néha gondoljuk. Ezért is tartjuk mi, pedagógusok az osztályközösség nevelését fontosnak. Igaz, hogy ez több úton-módon valósul meg, de az alábbiakban csak a hetedikben tartott osztályfőnöki óra közösségnevelésre térek ki. Az osztály tanulói számára feladatokat adtam ki: Jellemezzétek az osztály életét! Mit tartatok abban jónak, min kellene szerintetek változtatni, hogy még jobban érezzétek magatokat az osztályban?

Vegyétek számba, mivel járul hozzá a mi osztályunk az egész iskola életrendjének, szervezettségének megteremtéséhez? Mivel járul hozzá a többi osztály a mi osztályéletünk gazdagításához?

A beszámoló felhasználásával a következőképpen foglaltam össze a jó osztályközösség jellemzőit (melyeket egyenként a táblára írtunk):

1. Az osztály tanulói jól ismerik egymást, igényesek egymással szemben, barátiilag gondoskodnak a közösség minden tagjáról.

Kitűnt, hogy a jó osztályközösség kialakulása időben végbe menő folyamat. Egymás sokoldalú ismerete megteremti az alapját, hogy az osztályban mindenki részese legyen a baráti törődésnek, szeretetnek, megbecsülésnek. Az osztály megbírálja egyes

* Vörös lobogó

gyerekek tanulását, magatartását.

2. A közös célok érdekében az osztály tagjai élénken tevékenykednek.

A tanulókat az osztályban sok közös célkitűzés fűzi össze; jó tanulás, szervezett osztály, pionírélet, érdekes közös megmozdulások, vidám játékok.

A jó osztályközösség megköveteli, hogy minden tagja vegyen részt a közös munkában.

3. Az osztályban baráti kapcsolatok vannak.

A baráti kapcsolatban élők segítik az osztály pozitív célkitűzéseit, a klikkek viszont adályozzák azokat.

4. Az osztályban a hangadó tanulók mindinkább az erkölcsileg értékes gyerekek közül kerülnek ki.

Megvizsgáltam, hogy a vezetőnek kijáró tekintélyt értékes tanulók élvezik-e, vagy olyanok, akik testi erejük, jó fellépésük, vagánykodásuk alapján tűnnek fel.

5. A tanulók büszkéek osztályukra, de nem felejtik el, hogy az iskolában több osztály van.

A jó osztályközösségben minden gyerek jól érzi magát, büszke arra, hogy az osztályhoz tartozik, de az osztály tagjai szívesen vesznek részt olyan feladatokban, amelyek valamennyi osztály érdekében állanak.

A zerindi hetedikesek ügyeletet tartottak, iskolai ünnepélyeken, földrajz-, történelem-körökön vettek részt, közreműködtek az iskolafaliújság szerkesztésében, múzeumi tárgyakat gyűjtöttek...

Hiszem, hogy a munka, és alkotóközösségekben is becsületesen megállják helyüket.

Folyton nővő S. M.- fa

Válogatás a SARUSI MIHÁLY műveiről
és munkásságáról írt tanulmányokból

Fazekas Józsefnek
ajánlom szeretettel!
Sami Mihály
Erdőhegy, 2015. XI. 5.

Így indult be a IX. osztály Nagyzerinden^{*}

Sokat hallottam, hogy a fiatal pedagógus pályája kezdetén sok nehézségekkel találkozik, különösen falun. Mondom, hallottam, de nem hittem, amíg a saját bőrömön nem tapasztaltam...

Úgy történt, hogy szóba került, ne engedjük szétszéledni az itthonmaradt nyolcadikosokat, s a IX. osztályhoz szükséges tízenötös létszám meg is lesz. Akarták ők is, hát akkor miért ne legyenek a miéink, hisz oly megszokottak és kedvesek nekünk! Kár lenne megbontani azt az élő kapcsolatot, amelynek a jelképe szeptember 15. Ezek a gyerekek lelkesednek az iskoláért. Tanulnak és olvasnak, írnak verset és novellát, sportolnak és táncolnak, szerepelnek és énekelnek, múzeumot látogatnak és anyagot gyűjtenek a falumúzeumunk számára, gyakorlatoznak és futkároznak. Az idő meg úgyis telik két év múlva felvételi nélkül mehetnének a szakiskolába, különbözeti vizsgával a líceumba és akárhogyan latolgatjuk, hasznukra volna.

Nem ment ám sémán, mert a szülők kételkedtek: „Ugyan ki látott ilyet, felvételi nélkül szakiskola?” Hát több a szava a kontárkodónak, mint a szakmabelinek, erősebb a minduntalan keresett ellenérv a buzdításunknál? Ez nem lehet igaz. Hatnunk kell rájuk. Tudjuk, nehézsorsú emberek voltak, az idő bizalmatlanná munkálta őket. Ma azonban másképpen van. Tanultak volna ők is, de nem tehették.

És jártunk, beszéltünk, érveltünk, bizakodtunk. Ki gondolta volna, hogy egy-egy küzdelmes siker után jönnek az újabb váratlan fordulatok. Aki beiratkozott, másnap nem írt kérvényt. Az apa szerint: „Aradon majd elhelyezkedik. A hűtővállalatnál van valami ismerősöm...” A lánya tavaly végzett, sajnos, a nemtörődömség csak szeptember 13-án indítja állást keresni.

A másik varrni ment, de hitt nekünk és a továbbtanulás mellett

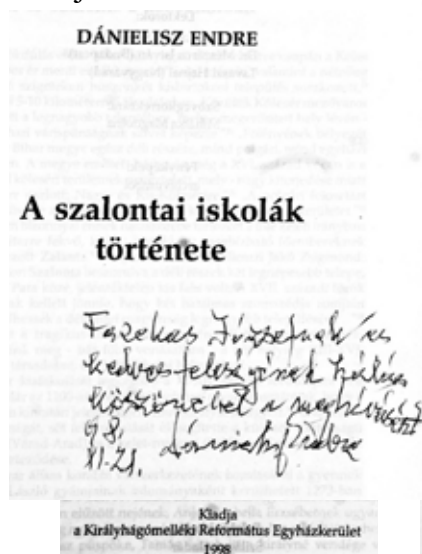
^{*} Falvak Dolgozó Népe, 1970. december 9.

döntött hisz a szellemi gyarapodás kamatoztatja magát, az intellektuális befektetés megtérül. Ezzel nem volt tisztában az a szülő, aki kijelentette: „Tanult már eleget, segítsen itthon is”. Mintha a mi gyerekeink nem arra lennének tanítva, hogy a ház körül is segítsenek, lehetőségükhöz mértén legyenek támaszai a családnak. Olyan támaszai, akik a felnőttkorban ne úgy mérlegeljenek, ahogy mi is hallottuk: „A nagyobbik sem tanult, a kisebbik miért tanulna?,,, „Férjhez kell ennek a lánynak menni, nem iskolába!,, Utólag ajánljuk: ha nem másért, csupán azért tanuljon, hogy ne tudjon ilyen tanácsot adni a jövő nagymamája – unokájának vagy a szomszéd lányának.

Sajnos, a helyes útbaigazítás így is kevésnek bizonyult. Kisegítette ezt, a beiskolázásra vonatkozó, 1968. évi (2595 számú), minisztertanácsi határozat alkalmazása. Így indult be a IX. osztály Nagyzerinden.

Jövőre – éppen a fentiek miatt – újult erővel indulunk és főleg idejében. Hogy végleg eloszlassuk az itt-ott még létező elmardott szemléletet. Én azt hiszem, szükség van még erre a munkára, nemcsak a környékbéli községekben (Simonyifalván, Avram-lancu-ban) hanem egyebütt is.

A jövő érdekében.

A KÉT SIMONYI

Simonyifalva 120 éves

Szerkesztette:
HEVESI JÓZSEF

*Jeleztél egy jelszót,
Tatár Jókának,
híveje
Simonyifalva, 2002. szept. 28-án*

ARAD-GYULA 2002

Laudáció Dr. Kovách Géza Árpád-díjához

Kovách Géza Székelyudvarhelyen született 1925. december 22-én. Két gyermek édesapja. Egyetemi tanulmányait Kolozsváron végezte a Bolyai Tudományegyetemen (1948), történelem-néprajz-földrajz szakon. 1948–51 között tanársegéd a kolozsvári Bolyai Tudományegyetemen, majd 1951–86 között tanár Aradon.

Sok évi – jó 35 évi – pedagógiai munkássága nemzedékek egész sorában hagyott jó értelemben vett mély nyomot. Mert az oktatás mellett a nevelés is jelen volt óráin.

Életműveként tartják számon a következőket: *A zilahi céhek története* (1959), *Erdélyi jobbágyok panaszlevelei* (1971), *Magyar történetírók Avram Iancuról* (1974), *Răspândirea meșteșugurilor în comunele comitatului Arad* (1974), *Márki Sándor* (1976), *Körös–Tisza–Maros-köz települései a középkorban* (társszerkesztő), Szeged (1976), *Ahol Dózsa és Horea hadai jártak* (1976), *Aradul, permanență în istoria patriei* (1978), *A céhes élet Erdélyben* (1981), *Magyar élet a régi Bukarestben* (1986), *Pécska – Fejezetek Pécska nagyközség történetéből* (1995), *Dicționar istoric al localităților din județul Arad* (társszerkesztő), Arad (1997), *A Bánság demográfiai és gazdasági fejlődése – 1716–1848* (Szeged, 1998), Legújabb könyvét *Márki Sándor aradi éve*i címmel az aradi Tulipánban a héten mutatták be. Néhány száz újságcikke, tanulmánya, könyvismertetése jelent meg a hazai lapokban. Újabb kutatási területe: a Partium gazdaságtörténete (mezőgazdaság és kézművesség).

Különböző társaságoknak tagja, ahol kellemes vitapartner, igazáért érveket sorakoztat, meggyőzően beszél, a közügyeknek tudományos szószólója. Mindezt teszi az EMKE, a Kelemen Lajos Műemlékvédelmi Társaság, és a Romániai Történészek Egyesületének tagjaként.

Aradnak jellegzetes személyisége, a sajátos hanghordozása által az őt nem ismerő kívülálló számára hangoskodónak tűnik, holott a témához, a sokféle témához értő tudós ember – lásd a „Jelen”-ben nemrég napvilágot látott nótatörténete – tudást és bölcsességet nyújtó természetes viselkedésmódról van szó.

Szerencsére nem maradt el a tudós világ részéről történő elismerés sem: A történelemtudományok doktora (Kolozsvár, 1974), Pro Renovanda Culturae Hungariae (Budapest, 1994), Nemzeti Kulturális Alap (1997), Márki Sándor-díj (Arad, 1995), Életmű-díj (RMPSZ, 1996), Partium-díj, és most a legújabb Árpád-díj (2000).

Ilyen gazdag életút után a Kibéddelel megáldott Ráduly János fordított analógiájára a Dr. Kovách Gézával megáldott Aradról, és a vele megáldott magyarságról beszélhetünk. És beszéljessünk sokáig, kívánok hozzá jó egészséget, boldogságot!

Fazekas József,
a Tabajdi Károly Általános Iskola igazgatója
Feketegyarmat, 2000. szept. 30.

AZ EMLÉKEZŐ VÁROS

Arad
1949–1999

Fekete György
Arad, 1999. IX. 25.

Arad, 1999. IX. 25.

Kovács Géza:
Az emlékező
város, Arad,
1999.

VI. Polgármesterek zerindi helyzetképe

A zerindi Községháza 2000-ben kiadott egy magyar–román könyvecskét – *Nagyzerind, Feketegyarmat – Anno 2000* –, amelyben a polgármester, Ozsvár Zoltán, értékelte a község akkori állapotát.* A 2016-os helyzetről a mostani polgármestert, Simándi Sándort kérdeztük.

Nagy István: – *1990-ben földosztás volt. Lezárult-e a folyamat? Megkapta-e mindenki a visszakapott föld birtokkívét?*

Simándi Sándor: – Igen, lezárult.

* Tisztelt olvasó!

Nagyzerind és Feketegyarmat lakosai, valamint a magam nevében tisztelettel és barátsággal köszöntöm Önt.

Ezen a vidéken, Simonyifalván születtem. Életem nagy részét itt, Zerinden töltöttem, ez a vidék az otthonom, jól ismerem a főút és a Fekete-Körös melletti, kitűnő fekvésű települést.

A kezében tartott kiadványnak nem titkolt szándéka a község bemutatása, megismertetése. A Fekete-Körös mentére látogatókat, turistákat, sőt beruházókat, üzletembereket hívunk és várunk szeretettel. Épp ezért igyekezetünk a település kulturális, gazdasági, társadalmi életének, hagyományainak, jelenének, múltjának és jövőjének minél átfogóbb és realisabb bemutatására, megismertetésére irányul.

Az 1989-es rendszerváltást követően a tulajdonviszonyok rendezése évekbe telt. A változás után a munkaképes lakosság a gazdálkodás, a kisipar és kereskedelem terén keresett megélhetést.

Az utóbbi hét évben községünkben négy milliárd lejt fordítottunk fejlesztésre, a lakosság életkörülményeinek javítására; megteremtettük a minimális feltételeket az ipari tevékenységek, vállalkozások meghonosodásához, a munkahelyteremtő tevékenységek létesítésére.

NI: – *Eladják-e a zerindiek a földjüket?*

SS: – Sajnos igen.

NI: – *És kik veszik meg?*

SS: – Külföldiek. Zerind adminisztratív területén jelenleg a mintegy 5 200 hektár külterületből, amiből durván 1500 hektár legelő, a 3 500–3 700 szántóból több, mint 1200 ha külföldi kézben van.

Annak idején olaszok, hollandok jöttek fölvásárolni a földeket, már a '90-es évekbe is, eleinte néhány száz euróért, mostmár 1500–2000 euróért vásárolják. Régebben volt több felvásárló cég, és mostanra úgy jutott a holland tulajdonába, hogy egyik cég fölvásárolta a másiktól.. Sőt az is elképzelhető, hogy a holland cég megbízásából vásároltak föl földet. Az egyik holland cégnek körülbelül 1000 hektárja van, és kiadta bérbe román vállalkozónak. Azon kívül van 2–3 olasz. Általam csak a televízióból ismert parlamenti képviselőnek is van 15–20 hektárja. Elég szomorú, hogy így van.

Mindig mondtam, hogy azért történhetett ez meg, mert sajnos a téesz után megmaradt mezőgazdasági társulás nagyon gyengén

A községben vezetékes ivóvízhálózat működik, reális esélyünk van a gázelosztó rendszer megépítésére, több kilométer utcát köveztünk le; Feketegyarmaton a lakosság segítségével automata telefonközpontot és -hálózatot hoztunk létre, jelentősen javítottuk a középületek állapotát, az iskolák és orvosi rendelők felszereltségét, fogászati rendelőt indítottunk be, komolyan foglalkozunk a két falu között levő termálvízforrás hasznosításával.

1990 óta kapcsolatokat tartunk fenn a franciaországi Annexy Le-Vieux – Roumanie baráti társasággal. A szervezet ez idő alatt évente többször meglátogatta a községet és több mint egymilliárd lej értékben segítette a települést, leginkább társadalmi, gazdasági téren. A nagylelkű támogatást, a lakosság nevében ezúttal is köszönöm.

Különös gondot fordítunk hagyományaink ápolására és megőrzésére.

Nincs „világraszóló” nevezetessége, községünk mégis különleges és egyedülálló: a zerindi „vertkalács”, a kisüsti pálinka, a lakodalmi birkapaprikás, a csigaleves megannyi eredeti, maradandó és jellegzetes íz.

Mindemellett megvan az idevaló emberek kiegyensúlyozott jókedve, izes tájszólása, kedves, egyszerű vendégszeretete és jellegzetes szorgalma.

Nem hivalkodóan, de szilárdan őrizzük hagyományainkat, kulturális és vallási mivoltunkat. Aki pedig idelátogat vagy egy ideig itt élt, hosszú ideig emlegeti az itt töltött időt, az embereket, a falut. Aki nálunk járt, szívesen emlékszik és vágyik ide vissza.

működött, és 2007-ben, amikor bejött a földadó, olyan gyengén fizetett, hogy az emberek a kapott járulékból nem tudták kifizetni az adójukat. Ennek hatására döntöttek úgy az emberek, hogy eladják a földet. Ez volt a második nagy eladási hullám.

Azt mondom, hogy ha '90 után lett volna egy olyan vállalkozó, aki normális bérleti díjat fizetett volna a mezőgazdasági területek használatáért, akkor az emberek nem adták volna el a földjüket.

NI: – *Földművelésben utazó zerindi van-e?*

SS: – Vannak. 100–150 hektár közötti kettő, 50 és 100 hektár közötti három–négy, és 50 hektáron aluli tíz –tizenöt gazdálkodó van. Zerindinek legtöbb 50 hektár saját területe ha van, amihez még bérel.

NI: – *Saját 1–2–3 hektárját művelők?*

SS: – 20 hektár alatt gazdálkodók többen vannak. Azok a kisik, akik 5 hektárnál kevesebbet dolgoznak nagyon kevesen, talán tízen ha vannak, kivéve a kertészzel foglalkozókat.

NI: – *A kertészek mit termesztenek?*

SS: – Zöldséget és virágot.

NI: – *Ők hol adják el a terményeiket?*

SS: – Nagyváradon a piacon. Most Anton egy olasz cég felépített

A Fekete-Körös mentén élő emberek leleményességének és szorgalmának köszönhetően a községnek rendkívül gazdag múltja van. Mi bízunk abban, hogy jövője is lesz.

Ezt a jövőt igyekszünk most megalapozni.

Minden zerindi és feketegyarmati lakosnak, valamint az idelátogatóknak kívánom: találjanak egymásban jóindulatú embert, barátot és megbízható üzlettársat!

A község gazdasága

Mezőgazdaság

A lakosok alapvető foglalkozása a mezőgazdaság.

Hagyományai vannak az állattartásnak - elsősorban a szarvasmarha-, juh-, sertés-, ló és libatenyésztés volt meghonosodva. Valamikor híres volt a környező városokban értékesített zerindi kövér liba és a feketegyarmati dinnye.

A növénytermesztés alkalmazkodott az éghajlati és talajviszonyokhoz: búzát, kukoricát, takarmánynövényeket, cukorrépát, napraforgót, de seprűcirkot és gyógynövényeket is termesztettek.

10–15 főlíásátrat, 500 négyzetmétereseket, és egy csomagoló sort, hűtőházzal. A nagy üzletláncokkal van szerződésük, és elsősorban salátákat meg fűszernövényeket termesztene. Télen viszont Olaszországból hozzák be a tőlük igényelt zöldségmennyiséget.

NI: – *Állattartás mennyire van Zerinden?*

SS: – A kilencvenes évek elején jelentős állattartás a társas gazdaságban, a néhai téeszben volt. Akkor magánszemélyek is tartottak állatokat, Zerinden volt olyan 100–120-es marhacsorda, ami mostanra 20–30 tehénre csökkent, Feketegyarmaton talán hús személynek van 1 esetleg 2 tehene. Annyira lecsökkent az állomány, hogy nem találtak csordást, akinek megérje őrizni a legelőre kihajtott állatokat. A társas mellett van két nagyobb vállalkozó, az egyik 100 marhát tenyészt Gyarmaton, a másiknak körül, Zerinden 30–40 fejőstehén van. A kilencvenes évek előtt behozták ide a szebeni csobánokat, és azok a mostani szubvenciókkal nagyon felfejlődtek. Ezeknek 2007-ben béreltünk legelőket, akkor úgy nézett ki, hogy elég jó árban, ami most is annak számít. 120 eurót fizetnek egy hektárért. 2014-ben megalakult a helyi állattartók egyesülete, amelyben benne van a három nagy állattartó is, akiknek 650 hektár legelőt béreltünk, helyiek lévén 60 euróért adtuk hektárját.

A hagyományos mesterségek – seprűkötés, olajütés, gyógynövénygyűjtés -szárítás, kosárfonás – a termékek feldolgozására alapultak. Jelenleg a község szántóterülete 3671 ha, a községi legelők és kaszálók 1888 hektárt tesznek ki.

10-25 ha-os területen gazdálkodik 40 család; ezek rendelkeznek saját gazdasági gépekkel, felszerelésekkel és épületekkel.

Állattenyésztés

Állattenyésztéssel 340 család foglalkozik, túlnyomóan a szarvasmarha-, juh- és sertéstartás a jellemző. Ezekben a családokban a bevétel jelentős részét képezi a mezőgazdasági termelésből származó jövedelem.

A családi gazdaságokban előállított mezőgazdasági termékek vegyszer-maradvány-tartalma jelentéktelen, mivel az előállítás főként a hagyományos gazdálkodás módszereinek felhasználásával történik.

Zerinden és Feketegyarmaton 30 család termeszt zöldséget főlíás vagy szabadföldi művelésben. A lakosság többi része csak kis mértékben viszi piacra a zöldséget, a termést nagyrészt saját szükségletükre használják fel. Nem jellemző a gyümölcs- és szőlőtermesztés, bár Feketegyarmaton az utóbbi években a görögdinnye-termesztés valamelyest újraéledt.

NI: – *Ez a társulás mit tart a legelőn?*

SS: – Juhokat és teheneket tartanak. Ők veszik föl a bérelt föld után járó támogatást, és így jobban járnak. A támogatás ugyanis több, mint az önkormányzatnak fizetett bérleti díj.

NI: – *Van-e disznótartás a háztájiban?*

SS: – Nagyon kevés, mert az ára nagyon alacsony. Eladó disznót már nagyon keveset lehet találni. Saját részre is keveset tartanak. A kilencvenes évek elején december elseje után minden reggel lehetett hallani a disznóvisítást, ami most már nincs, mert nagyon kevesen vágnak.

NI: – *Dinnyetermesztés van?*

SS: – Feketegyarmaton Komlósi Imre termesztett nagyobb területen, de átállt salátatermesztésre, mert arra van igény.

NI: – *Miket termesztnek?*

SS: – Árpa, búza, kukorica, zab, napraforgó, repce.

NI: – *Kisiparos: szabó, cipész, kőműves van-e Zerinden?*

SS: – Kőművesek vannak. Van 2-3 cég, de kicsik. Volt egy nagyobb de az megszűnt. A körbetartozások miatt nem kapta meg a pénzét és kénytelen volt bezárni a céget.

NI: – *Ez a lánctartozásos történet, amibe bele lehet fulladni.*

SS: – Van egy 8–10 személyes vállalkozás, ami kisiparként is felfogható. A cég kisjenőből jött. A tulajdonos német, a vezető egy

A községben 180 egyéni gazdaság van, amelyek bér munkával, lóval sőt tehenekkel végzik a munkát. Általában 1-4 ha területet művelnek, s nagyrészt a család élelmiszer-szükségletét termelik meg.

A feketegyarmati gépállomás 129 személy földjét, 382 hektárt munkál meg, amely után járandóságot ad a szerződött tulajdonosoknak.

A lakosság jó részének földjét a társulás dolgozza meg

A zerindi Mezőgazdasági Társulás 1991 szeptemberében alakult, a megyében az elsők között a 36-os törvény alapján.

Szántóterülete 850 ha, van 113 ha kaszálója. A társulás 623 tagjának jelentős hányada nem a községben él. A társulás állatállománya 2500 juh, 220 szarvasmarha, 20 igásló. Saját gépparkjában a 9 traktoron, egy E-514-es kombájnnon kívül a növénytermesztési technológiához szükséges összes gép, berendezés és felszerelés megtalálható.

A gazdaság termelési felépítése 1999-ben a következő volt: 250 ha őszi búza, 100 ha őszi árpa, 100 ha kukorica, 55 ha napraforgó és 70 ha szója.

Zerindről elszármazott személy, aki Kisjenőben élt, és most is ott lakik. Kisjenőben béreltek egy telephelyet, ami drága lett, ezért ide jöttek. Németországi megrendelőnek galvanizált acélkorlátokat gyártanak.

Van egy javításokkal foglalkozó kisiparos. Gyarmaton pedig van egy cég, amelyik mezőgazdasági gépek motorjait javítja.

NI: – *Pékség van, vagy máshonnan hozzák a kenyeret?*

SS: – Valamikor volt egy Gyarmaton, és Zerinden kettő, de már nincs. Sok helyről hozzák a kereskedők a kenyeret. Nekünk is van egy kis élelmiszerüzletünk, és látom, hogy nyolc helyről szállítanak ide kenyeret: Kisjenő, Pankota, Nadab, Szalonta, Cséfa stb.

NI: – *Munkanélküli van-e Zerinden?*

SS: – Aki akar az talál munkát. Itt van a nadabi ipari park, amelyik felszippanjtja a munkaerőt, ezért szociális segélyen kevesen vannak. 12 dossziénk van, közülük munkaköteles 2-3 személy, a többiek egészségi állapotuk miatt nem tudnak dolgozni. Borosjenőbe is visznek munkásokat. Nadabra Belényesen túlról, Magyarországról, Gyuláról, Sarkadról is hoznak munkásokat.

A terméseredmények figyelemreméltók

Éghajlati és talajviszonyainkhoz képest a terméseredmények figyelemre méltók: búzából 3200 kg, árpából 3500, szójából 2600, napraforgóból 1800 kg a hektáronkénti átlag. A fejősteheneknél 3000 liter a fejési átlag, egy nyírott birkától 4,5 kg gyapjú a hozam.

A társasgazdaságnak az utóbbi években sikerült felszereltségét és vagyoniát gyarapítania, elsősorban gépek és felszerelések vásárlásával, de a zerindi gépállomás privatizálásában is része volt. Jelenleg a gazdaság - felszereltségével és szakembereivel, különösen a növénytermesztés területén - képes a modern és hatékony termesztési technológiák alkalmazására.

A községünk mezőgazdaságának meghatározó, jelentős egységét képező társas tagjai, akiknek a földjét munkálják, általában elégedettek a földterület és az elvégzett munka után járó, évente kiosztott termékek mennyiségével. Figyelemre méltó épületállománnyal, termelési kapacitással rendelkezik a társas: van asztalos, lakatos és gépjavító műhelye, 80-120 embernek biztosít munkahelyet állandó vagy alkalmi jelleggel.

Községünk területén öt, jelentős áruforgalmú vegyesbolt, négy bár működik, számos kisiparos – asztalos, varrónő, kőműves –, TV- és rádiójavító műhely dolgozik. Két helyen készítenek, rendelésre is, házi kenyeret, sőt kávéházat és süteményt.

NI: – *Turisták járnak-e erre?*

SS: – Akiket a Körös vonz. Halászatot, vadkempingezőket látok olykor. Szervezett turizmus egyszer egy évben van, amikor egy magyarországi nonprofit szervezet szervezésében 40–50 csónakkal lejönnek a Fekete Körös forrásától egészen Békésig, a Fekete Körös és Fehér Körös összefolyásáig.

Van egy termálvíz kutunk, és 12 év alatt sajnos egy fél lépést nem tudtam előre lépni a hasznosításában. Egyetlen párt részéről sincs politikai akarat. 12 év alatt, amióta polgármester vagyok, már volt néhány párt kormányon, de egyik sem támogatta.

Amikor készítették a 2007–2013-as megyei fejlesztési stratégiát, lehetett volna valamit tenni, de akkor még új voltam, nem tudtam, hogy működnek a dolgok, nem lett belőle semmi. 2010-től 2013-ig – a korábban megyei tanácselnök, majd európai uniós parlamenti képviselő Matulan keresztül –, megtettem mindent azért, hogy bele legyen foglalva a termálvíz-hasznosítás Románia nyugati részén az Országos Vidékfejlesztési Tervbe – amit

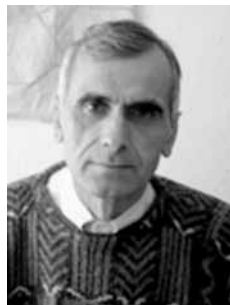
A mostani gazdasági tevékenységre az átmeneti helyzet jellemző: nem alakult ki a mezőgazdasági termelés végleges profilja-struktúrája, kevesen vállalkoznak még egyénileg különböző tevékenységi területeken.

Ugyanakkor megállapítható, hogy a gazdasági potenciál jóval nagyobb a jelenleg kihasználatlan. Legelők és kaszálók, gazdasági épületek és berendezések vannak csupán részlegesen hasznosított vagy kihasználatlan állapotban.

Van átképezhető munkaerő!

A községben a 18-35 év közötti, tehát még átképezhető munkaerőt képviselő személyek száma kb. 180.

A jelenlegi állapot munkahely-teremtéssel, a meglévő munkaerő átképzésével, illetve a vállalkozószellem serkentésével fog változni.

OZSVÁR ZOLTÁN agrármérnök

Brüsszelbe hagynak jóvá . Magyarországon miért tudják? Ott sem privát pénzből épülnek. Jelen pillanatban 10 millió eurót irányoztak elő turizmus fejlesztésre 4 megyébe, az V. nyugati fejlesztési régióba, 7 évre. Ez nagyon kevés. Csak a gyulai fürdő legutóbbi fejlesztésére 10 millió eurót fordítottak, ahhoz, ami már megvolt, amikor megcsinálták az aquapalotát. Nem lehet 500 000 euróval turizmust elindítani.

NI: – *Hogy áll az óvoda és iskola?*

SS: – Sajnos egyre kevesebben vagyunk. Most talán megállt a gyermeklétszám-csökkenés. Van olyan év, hogy nincs meg a 12 gyerek egy osztályban, de a következő évben már megvan. De volt olyan, hogy két évben egymás után nem volt meg ez a minimális létszám. Az igazgató is megtett mindent, hogy ne szüntesse meg az állásokat, és az önkormányzat is felvállalta a rá háruló költségek fedezését. Sikerült megtartani a gyarmati iskolát is, annak ellenére, hogy csak I–IV osztály van, annak ellenére, hogy nulladik osztály csak Zerinden van. Ez is furcsa, hogy a nulladik osztály nem lehet összevont, kötelező hogy saját tanítója legyen. De Gyarmaton egy tanító van a négy osztálynak. Szerintem ez jó is, meg rossz is, de nem akarok én az lenni, aki bezárom a gyarmati iskolát. A gyerekek nem válik előnyére, hogy összevont osztályba jár. Zerinden három tanító van. Itt is az I–III, és a II–IV össze van vonva, és a nulladik külön osztály. Ha áthoznánk ide a gyerekeket, akkor talán minden osztálynak lenne egy külön tanítója, de a gyarmati szülők nem nagyon támogatják ezt az ötletet. Azt mondják, hogy maradjon meg a gyarmati iskola. Úgy is próbálunk segíteni a létszámgondokon, hogy az igazgatónő fölkereste a szülőket, és az iskolabuszunkkal Antról naponta hozunk magyar gyerekeket, majd viszünk vissza, akiket különben Avram Iancura vittek volna román iskolába.

NI: – *Hova mennek iskolába a VIII. elvégzése után a gyerekek? A 2015–16-os II végzősből négy a Csikybe, három a kisjenői Veli-ciuba és egy Nagyváradra iratkozott be.*

SS: – Amikor én végeztem a VIII-at, akkor az osztályunk 80%-a Aradra ment, mások Szalontára, Kisjenőbe pedig akkor még

egyáltalán nem ment senki. 1978-ban 23-an végeztünk, és 8-an mentünk csak az aradi 3-as líceumba

NI: – *Orvos van-e a községben?*

SS: – Azt se mondhatjuk, hogy nincs, és azt se, hogy van. Van egy Ausztriából hazaköltözött orvos. Előtte volt egy kisjenői doktornő, aki idehozta a mostanit. Nadabon lakik, és onnan jár naponta. Ahogy hallom el lehet vele beszélgetni, meg elküldi szakorvoshoz az embereket, de olyan, mint Pința doktor, aki 30 évig volt itt, vagy Balla doktor volt, akiről csak hallottam, akik itt laktak, és éjjel-nappal lehetett hozzá menni, sajnos nincs.

NI: – *A kilencvenes években épült egy fogorvosi rendelő. Működik?*

SS: – Igen, működik. Ingyenes bérleti szerződés van egy zerindi születésű fogással.

NI: – *Milyen a község közművelődési élete?*

SS: – Az utóbbi 5–6 évben nagy fejlődést értünk el a néptáncban. Hat éve vette át a csapat vezetését a helybeli Kiss Csilla. A koreográfus eleki fiatalember - az édesapja Zerinden született -, akinek az önkormányzat tiszteletdíjat és utazási költségtérítést fizet.

13 éve működik a festőtábor. Ozsvár Zoltán polgármester idejében szervezték az elsőt.

Immár 12 éve évente megszervezzük a falunapot.

Hagyományosan van szüreti- és farsangi bál. Idén februárban volt először zerindi disznótoros.

Próbáljuk életben tartani a hagyományokat.

Az én szívfájdalmam, a futbal sajnos nem működik. Nagyon nehéz csapatot építeni, ha csak 5–6 fiú van egy osztályban. Négy évfolyamon nincs 11 futbalozni akaró gyerek. Az is gond, hogy nincs az a személy, aki felkelti az érdeklődését a gyerekeknek. Most van egy tornatanárunk, aki cselgáncs beállítottságú, és van vagy 40 gyerek, aki edzésre jár. Az idén volt az első nagy eredmény. Két korosztályos országos bajnokunk, és három érmesünk van.

NI: – *Milyen Zerind költségvetése?*

SS: – Ahhoz képest, hogy milyen költségvetésünk volt 2004-ben, amikor először lettem megválasztva, most nagyon jól állunk.

Akkor 6,5 milliárd volt az évi költségvetésünk. Az eurónak akkor is szinte olyan volt az árfolyama, mint most. Most 25–28 milliárddal indulunk, és az uniós pályázatoktól függően elérjük a 45–50 milliárdot. Amikor 2,5 millió eurós magyarországi utat csináltuk, akkor a 100 milliárdot is meghaladtuk.

NI: – *Milyen összetételű ez a költségvetés: helyi adók és illetékek, járműadó, földadó, leosztások?*

SS: – Amikor 2007-ben bejött a földadó az nagyot lökött a helyi bevételeken. A legelők bérleti díja most három és négyszázezer új lej között van. A bérlők által fizetett legelő-adó is jelentős összegű. A megyei tanácstól is csurran-cseppen. A kormányprogramokkal majdnem sikerült befejezni az utcaaszfaltozási programunkat. Az utcák 90%-a le van aszfaltozva. A vízhálózattal sajnos le vagyunk állva. A 7-es Kormányhatározattal csináltunk 12 km vízhálózatot, 4 km szennyvízhálózatot és ivóvíztisztító állomást, de sajnos nem tudunk továbblépni, mert 2000 lakos alatti település nem pályázhat uniós forrásra. Azon pedálozok, hogy az országos Településfejlesztési Alapból (PNDL) kapjunk pénzt.

NI: – *Önmagáról mit tart fontosnak elmondani?*

SS: – 1990–91-ben saját kisvállalkozást indítottam. Nem volt szándékunkban nekünk, és nekem se volt gondolatomban, hogy polgármester legyek. Amikor beszélgettünk a barátaimmal, és láttuk, hogy a többi települések haladnak, mi meg állunk, akkor azt mondtuk, hogy mégiscsak kötelességünk valamit csinálni. 2004-ben próbáltunk a polgármester úrral beszélni, hogy bekapcsolódjunk a helyi vezetésbe de nem találtunk meghallgatásra. Nagyon szívesen fogadtak volna az akkori RMDSZ-be de csak a lista 15. helyén, amire azt mondtuk, hogy így nem fog működni. Azért alakult meg annak idején Zerinden a Demokrata Párt, ennek minden tagja, minden községi képviselője magyar anyanyelvű. Nem találtuk meg az RMDSZ-el a közös hangot. Egyszer, 2008. elején voltam fölkérve, hogy „neked felajánljuk, de csak neked, hogy átgyere az RMDSZ-be, és indulj polgármesterjelöltnek”. És nem az mondta, aki kellett volna, mert szerintem az RMDSZ elnöke kellett volna följajnlja. Az akkori alprefektus hívott be

a hivatalába, akinek abban a pillanatban semmi funkciója nem volt az RMDSZ-ben. Úgy döntöttem, hogy nem fogok belerúgni azokba, akikkel elindultam. Ha mehetünk mind, akkor biztosan megfontoltuk volna, ha nem, akkor maradunk demokraták. Azóta erről a témában soha senki nem keresett.

NI: – *Zerinden mindig voltak magyar–magyar ellentétek.*

SS: – Mindig voltak akik szították, táplálták a Zerind–Gyarmat ellentétet, neveket nem szeretnék említeni. Mi soha nem csináltunk két szervezetet. Próbáltam összehozni a két települést, nem kell külön szervezet. A helyi RMDSZ-ben, tudomásom szerint jelen pillanatig is két szervezet van, a képviselőjelölt-listát is úgy állítják össze, hogy egy zerindi, egy gyarmati.

NI: – *Földosztás kapcsán is voltak ellentétek.*

SS: – A földosztáskor semmilyen szinten nem voltam bekapcsolódva. Édesapám brigádos volt, ő viszont benne volt a helyi földosztó bizottságba. 1985-től Kisjenőn dolgoztam, majd 1988-tól hazajöttem és volt egy biciklijavító műhelyem. A mezőgazdasághoz, a földosztó bizottsághoz nem volt közöm. Fiatal is voltam, 23-25 éves. Engem nem érdekelt akkoriban a föld. Most annál inkább. Nekem is van egy kis vállalkozásom, 100 hektárt művelek, amiből családi örökség, saját 20–22 hektár.

NI: – *Mi a helyzet a vallásfelekezetekkel?*

SS: – Reformátusok és hívők, baptisták laknak a községben. A 2000-es évek elején Zerinden építettek egy templomot is. Gyarmaton az előtt is volt, és van most is. A megyei ortodox egyházkerület először 2004-ben igényelt területet ortodox templom építése céljából. Nem tudtunk nekik megfelelő telket. Tíz év után megunták, és két évvel ezelőtt megvásároltak egy ledőlt házat 4000 euróért, amit lebontottak, a főút mellett, ahova templomot akarnak építeni. A jelenlegi törvények értelmében helyi rendezési tervet (PUZ) kell csináljanak. A Községi Tanács azt jóváhagyhatja vagy elutasíthatja. Nem hivatalos információk szerint fatemplom építését tervezik.

NI: – *Milyen örökséget hagyott az elődje, Ozsvár Zoltán?*

SS: – A földosztás az ő „érdeme”. Biztos, hogy sehol se volt 100%-os elégedettség, de azok között a települések között vagyunk, ahol simán ment a folyamat. Itt annak idején két nagy ellentét volt. Azok, akik bennmaradtak a társasba, és azok, akik kiléptek. Kicsit favorizálva voltak azok, akik a közösbe maradtak, a kilépők meg kicsit hátrányos helyzetbe voltak. Amit a közös dolgozott az egy tagban maradt. Ennek most már semmi értelme, mert a bennmaradtak közül mostanra sokan eladták a földjüket, aki meg elsőre kilépett, azok közül senki nem adta el a földjét. Most nem hogy tagosítva lenne a föld, hanem úgy föl van szabdalva, hogy jobban tudtak volna csoportosítani, ha mindenki a saját földjét kapta volna vissza.

Az infrastruktúra fejlesztésben nem sok mindent ért el a volt polgármester. De akkor mások voltak a lehetőségek. Akkor nem volt annyi forrás, mint most van. 6,5 milliárddal kezdtem el a költségvetést. A központi költségvetést akkor másképp osztották. Változás akkor következett be, amikor Tăriceanu lett a kormányfő. Azóta van nekünk 20 milliárd feletti költségvetésünk.

A gáz bevezetése a mérnök úr érdeme. Igaz, hogy egy privát befektetés, de meggyőzte azt a céget, hogy hozza létre a hálózatot.

Az ő ideje alatt fűrták a vízüzem kútját, épült meg a 2,6 km-es ivóvíz-hálózat és az ivóvíztisztító állomás is. Sajnos a vízszolgáltatás nem működik, mert nagyon kicsi a rendszer, és nagyon a fajlagos költségek.

NI: – *Ki az, aki számít. Simándi Sándoron kívül, Zerinden?*

SS: – Szerintem mindenki.

NI: – *Igen, persze, hogy Mari néni és Jani bácsi is számít az ő szintjén, de ki olyan, aki viszi maga után valamerre a falut vagy annak egy részét, vagy akire fölnéznek, hogy úgy szeretném én is csinálni.*

SS: – Id. Tyukodi Lajost említeném de sajnos már nem él, de én is nagyra tartottam, meg sokan mások is a faluból. Tanácselnök, szövetkezetelnök volt. Kétség kívül a tanáremberek, akik voltak, Csanádi Jánosnak, Fazekas tanár úrnak jelen pillanatban is

van hatása az emberekre. Korábban a gyógyszerész úrra is odafigyeltek. A papok, a tiszteletes feltétlenül fontos. Pláne Nagy József, aki elment Gyarmatról. Neki nagyon nagy ereje volt. A mostani gyarmati tiszteletes még új. A zerindi tiszteletes úr most Dénes József. Sajnos Zerinden kevesen járnak templomba, alkalmanként 20–25 személy, miközben a fele akkora Gyarmaton 60–70 személy. Nem tudom megmondani, miért van ez így.

NI: – *A megvalósításaival mennyire elégedett?*

SS: – Vannak eredmények, de soha nem tudok megelégedni. Nagy megelégedetlenségem, hogy annak ellenére, hogy az 1980-es évektől van egy kihasználatlan termálvíz-kutunk, amelynek a jogi helyzete nem tisztázott. 88 C-fokos vizet adna. Budapestre vittem vízmintát elemeztetni. A magyar törvények szerint gyógyvíznek számít. De a kutat fűró céget, a Foradexet, privatizálták, és sehol sem lehet tárgyalni a mostani tulajdonossal.

Infrastruktúra fejlesztésben értünk el szép eredményeket. Megelőztünk több községet, habár 2004-ben az utolsók között voltunk jelenleg az első tíz legfejlettebb infrastruktúrával rendelkező község között tartanak számon bennünket. (megyei szinten)

Oda jutottunk, hogy most már nem csökken a létszám a faluban. Most 1370 lakos van a községben. 1305 is volt már. Vannak beköltözők, többnyire öregek. Van egy, aligha véletlen hullám is. Galați és Prahova megyéből költöznek ide, vesznek itt házat. Érdekes módon többségük katonai múlttal rendelkezik.

Itt vagyunk Kisjenő mellett, az Arad–Nagyvárad főútvonalon, és – bár ipari parknak is jelöltünk ki területet –, mégsem tudunk beruházót ide hozni. Most már nem a város mellé kell telepíteni a munkahelyet, mert ott van a munkaerő, és mégse jönnek, szimbolikus áron, szinte ingyen se. Ide jönnek, megkérdezik, hogy hány lakos van? 1300-ból 6–700 nyugdíjas. Munkanélküli van? Nincs. Akkor azt mondja: minek jöjjenek ide? Ördögi körbe vagyunk.

NI: – *A következő négy évben marad a szinten tartás, és ahol lehet fejlesztenek.*

SS: – A kultúrát, hagyományápolást, sportot tovább visszük. Az egyházakat támogatjuk minden évben, hol többel, hol kevesebbel.

Természetesen az infrastruktúra fejlesztése továbbra is prioritás marad.

Szintén terveink között szerepel a turizmus és a helyi ipar fejlesztése, ami a helyi munkahelyek számának növekedésével fog járni.

NI: – *Családja?*

SS: – Kicsi család vagyunk. Egy 26 éves lányunk van, aki hajadon. Sajnos több gyermekünk nem lehetett.

Zerind 2015. évi költségvetése (lej)

Teljes költségvetési bevétel	3 835 270	
Folyó bevételek	2 755 188	100,00%
Helyi jövedelemadó-részarány	80 163	2,91%
Helyi épületadó	29 100	1,06%
Földadó	211 500	7,68%
Bérleményi bevételek	393 000	14,26%
Járműadó	39 200	1,42%
Egyéb	92 035	3,34%
Megyei jövedelemadó-leosztás	672 794	24,42%
Megyei kiegészítés jövedelemadóból	304 000	11,03%
Központi ÁFA-leosztás bérekre (iskola stb.)	613 396	22,26%
Központi ÁFA-leosztás útjavításra	320 000	11,61%

ZERIND lakossága

Év	Összesen	Román	Magyar	Más
1880	1 902	88	1 735	79
1890	2 159	47	2 098	14
1900	2 506	49	2 429	28
1910	2 637	87	2 536	14
1920	2 639	20	2 562	57
1930	2 355	61	2 121	173
1941	2 071	83	1 884	104
1956	1 844			
1966	1 579	138	1 435	6
1977	1 306	75	1 209	22
1992	1 013	39	917	57
2002	898	71	811	16

FEKETEGYARMAT lakossága

Év	Összesen	Román	Magyar	Más
1880	1 270	48	1 161	61
1890	1 593	73	1 518	2
1900	1 957	16	1 939	2
1910	2 009	10	1 994	5
1930	2 348	483	1 811	54
1941	1 547	39	1 495	13
1956	1 458			
1966	1 138	12	1 124	2
1977	875	4	865	6
1992	666	19	647	0
2002	568	20	536	12

Zerind és Feketegyarmat lakossága

Év	Összesen	Román	Magyar	Cigány	Más
2011	1 320	115	1152	24	29
2016	1 440				

La înălțimea chemării*

„Omul sfîntește locul, nu locul pe om”- acest dicton latin i se potrivește și domnului profesor József Fazekas din Zerind, jud. Arad, care și-a pus talentul și energia în slujba comunității din care face parte. Ca profesor de istorie-geografie, ca om devotat profesiei sale de educator, ca director de școală și de Casă de Cultură, s-a integrat în viața satului său natal, fiind conștient de menirea sa.

Entuziasmul, devotamentul și responsabilitatea cu care și-a îndeplinit această misiune, se oglindește în scrierile sale adunate în acest volum intitulat “Pe căile istoriei retrospective”, care pe drept cuvânt, este o încoronare a activității sale de aproape cinci decenii.

Căutător al izvoarelor istorice, al evenimentelor prin care a trecut comunitatea maghiară din Zerind de-a lungul existenței sale milenare, domnul profesor a creat prin lucrările și articolele sale mementouri, care fac să nu se scufunde nimic important în negura uitării. Ele sunt mărturii ale unei preocupări constante, perseverente de căutare a dovezilor locuirii continue a acestor meleaguri. Citindu-le pe rând, ne dau impresia unor puzzle-uri din care transpare imaginea unei localități trainice, viabile, a unei colectivități umane, care a putut rezista intemperiilor cu care s-a confruntat de-a lungul istoriei.

Autorul s-a aplecat cu exigență profesională asupra studiului documentelor din diferite domenii: de istorie, geografie, geologie, hidrologie, climă, sociologie, agricultură, lingvistică, cultură, instrucție și educație, alcătuind o veritabilă sinteză monografică a comunei sale.

Munca susținută de culturalizare a populației prin păstrarea tradițiilor și obiceiurilor, dar și prin promovarea noului, și-a dat rodul elocvent în înființarea Galeriei de Artă Zerind, al cărei

* Autor: Pelok Gabriela

inițiator și susținător consecvent a fost József Fazekas. Alături de colegii săi a depus eforturi deosebite pentru colecționarea de “bunuri spirituale”, în 1974, înființând, din creațiile donate de artiști plastici contemporani, “O insulă a unei lumi noi, mai frumoase”, o adevărată “minune” într-un colț de țară, unde oamenii “erau însetați de adevăr și de frumos”, după cum se poate citi în cartea vizitatorilor.

Galeria realizată cu sprijinul a 140 de artiști plastici din țară și de peste hotare, cuprinzând (în 2014 la a 40-a aniversare) 278 de creații, promovează adevăratele valori, contribuind la dezvoltarea simțului estetic și artistic al vizitatorilor. Această inițiativă meritorie, precum și realizarea ei, au făcut cunoscut numele localității în toate părțile țării și în afara ei, încât, pe bună dreptate, locuitorii comunei pot fi mândri de ea.

Autorul volumului de față îmbină armonios stilul științific, publicistic cu cel elevat, trezind interesul cititorului pentru lectură. Ilustrațiile și fotografiile, bine alese și realizate, completează și fac și mai atractivă această operă - cartea de vizită a comunei Zerind și a scriitorului, pătruns de respectul față de înaintași și de încredere în generațiile viitoare.

At the Peak of Calling*

„The man consecrates the place, not the place the man” - the Latin adage fits to the teacher József Fazekas from Zerind, Arad county, who put his talent and energy into the service of the community to which he belongs. As a teacher of history and geography, as a man devoted to his profession as an educator and director of the school and the cultural center of the village, he digs into the life of his home village, being aware of his mission of spreading the light.

The enthusiasm, commitment and responsibility with which he fulfilled this mission is reflected in his writings collected in this volume entitled *On the Paths of Retrospective History*, which is the crowning work of his nearly five decades of work.

József Fazekas is a tireless researcher of historical sources and events experienced by the Hungarian community in Zerind during its millenary existence. His articles ensure that nothing important falls into the mists of oblivion. His life work is proof of constant concern and persistent search for evidence of human existence in this region. The articles are puzzle pieces that put together give us the image of a lively village, of a community that was able to withstand the difficulties experienced throughout history.

József Fazekas carried out different studies by using his broad professional knowledge on various fields: history, geography, geology, hydrology, climate, sociology, agriculture, linguistics, culture and education. As a result, he forms a veritable monographic summary for his municipality.

A lot of effort was put into cultural education by keeping and promoting traditions as well as promoting new art. József Fazekas was the initiator and consistent supporter for creating the Art Gallery of Zerind. In 1974 he and his colleagues made

* Author: Gabriela Pelok

Translation: Gabriella Laatikainen and Erika Hatos

special effort to collect “intellectual property”, artworks donated by contemporary artists, to establish “an island of a new, more beautiful world”, a true “miracle” in the corner of the country where people “were thirsty for truth and beauty”, as visitors wrote in the visitors’ book.

The Art Gallery of Zerind was created with the support of 140 artists from Romania and abroad and consists of 278 creations (in 2014 at the 40th anniversary). It promotes true values and contributes to the development of aesthetic and artistic competences of the visitors. This meritorious initiative and its achievement made the name of the village known in the country as well as outside of it. The inhabitants of Zerind can be proud of it.

The style of the articles is both scientific and high level publicistic. The book awakens the reader’s interest in reading. The carefully chosen illustrations and photographs complement the articles and make this workmanship even more attractive. It represents Zerind and its author who truly respects his predecessors and trusts future generations.

Uran huipentuma*

„Mies pyhittää paikan, ei paikka miestä” - Latinalainen sanonta istuu opettaja József Fazekas:lle Zerindistä, joka on käyttänyt lahjakkuuttaan ja energiaansa yhteisönsä palveluihin koko elämänsä. Historian ja maantieteiden opettajana, koulunsa rehtorina ja kylänsä kulttuurikeskuksen johtajana hän syventyy kotikylänsä elämään ja pyrkii levittämään kulttuurin sanomaa.

Innustus, sitoutuminen ja vastuu, joilla hän täytti tämän tehtävän, heijastuu hänen kirjoituksissaan, joita on kerätty hänen teokseensa „Takautuvan historian poluilla”. Kirja kruunaa hänen lähes viidenkymmeneen vuoden työnsä.

József Fazekas on historiallisten lähteiden ja Zerindin yhteisön tuhatvuotisen historian innostunut tutkija. Hänen artikkelinsa varmistavat, ettei mitään tärkeää vajoa unholaan. Hänen elämäntyönsä on osoitus jatkuvasta huolesta ja tällä alueella asuneiden ihmisten olemassaolon todisteiden etsimisestä. Artikkelit ovat kuin palapelin palaset jotka antavat meille kuvan elävästä kylästä, ja yhteisöstä, joka pystyi kestämaan vaikeita aikoja läpi tuhatvuotisen historiansa.

József Fazekas suorittaa erilaisia tutkimuksia hyödyntäen laajaa ammatillista tietämystään eri aloilla: historia, maantiede, geologia, hydrologia, ilmasto, sosiologia, maatalous, kielitiede, kulttuuri ja koulutus; ja näin hän muodostaa tämän monograafisen yhteenvedon.

Zerindissä panostettiin viimeisten vuosikymmenten aikana paljon kulttuurikasvatukseen sekä vaalimalla perinteitä että edistämällä uutta taidetta. József Fazekas on Zerindin Taidegallerian perustaja ja jatkuva tukija. Vuonna 1974 József Fazekas työkavereineen teki vaativia ponnistuksia kerätäkseen „henkistä pääomaa”, nykytaiteilijoiden lahjoittamia taideteoksia,

* Teksti: Gabriella Pelok

Käännös: Gabriella ja Antti Laatikainen

ja perustaakseen „uuden, kauniimman maailman saaren”, todellisen „ihmeen” maan nurkassa, jossa ihmiset „janosivat totuutta ja kauneutta”, kuten vierailijat kirjoittivat vieraskirjaan.

Zerindin taidegalleria luotiin 140 taiteilijan tuella (Romaniasta ja ulkomailta) ja vuonna 2014 (gallerian 40-vuotismerkkivuonna) galleria koostuu 278 luomuksesta. Galleria edistää todellisia arvoja ja pyrkii kehittämään vieraidensa esteettistä ja taiteellista osaamista. Tämä ansiokas aloite ja sen saavuttaminen tekivät kylän nimen tutuksi sekä Romaniassa että sen ulkopuolella. Zerindin asukkaat voivat olla ylpeä siitä!

Artikkeleiden tyyli on sekä tieteellinen että korkeatasoinen publisistinen. Kirja herättää lukijan kiinnostuksen. Huolellisesti valitut piirroksot ja valokuvat täydentävät artikkeleita ja tekevät työstä entistä houkuttelevamman. Teos edustaa sekä Zerindin kylää että tekijäänsä, joka todellakin kunnioittaa edeltäjiään ja luottaa tuleviin sukupolviin.

A malom: a valamikor dolgozó világ egyelőre elaggott darabja.

Melléklet

A Zerindi Képtár kötetet Fábián Imre szerkesztette, ISBN 973-9360-20-3. Megjelenés éve: 2000., Literator Kft. Nagyvárad. A következőben közzétesszük a könyv fedőlapját és néhány alkotás reprodukcióját.

A könyv az interneten itt elérhető:

<http://mek.oszk.hu/07900/07986/index.phtml>

PÁLL LAJOS Korond

GÁMENTZY ZOLTÁN
Tél Somosdon

TAMÁS PÁL Vadász

BRÓSZ IRMA Portré

KEDEI ZOLTÁN Maroshíd

ÓDRY MÁRIA Madár

MÁRKOS ANDRÁS Lenni vagy nem lenni

HAJÓS IMRE Gyümölcszedők

A Koltói somfa készült 1968

GY. SZABÓ BÉLA A koltói somfa

KUSZTOS ENDRE Olosz Lajos háza

BALOGH LAJOS Krumpliszedés

Tartalomjegyzék

Itthoni sors	6
I. Helytörténet. Körösköz	8
Egy kis honi Föld-Rajz	8
Földrajzi, történelmi áttekintés	10
Fekvése	10
A táj földrajzi leírása	10
Földtani adottságok	10
Domborzati adatok	11
Éghajlata	11
Vízrajz	12
Talaj, növényzet, állatvilág	13
Történelmi visszapillantó	13
Faluneveink	14
Határneveink	15
Családneveink	15
Korai reformáció	16
Iskola régen és ma	19
A népesség alakulása	21
Táj-képek	21
Gyula és a gyulai várfürdő	22
Üdvözlét Nagyzeréndről	23
Az 1849-es Zerindi Amnesztia	25
Jeles elődeink: Tabajdi Károly	31
Tabajdi Károly a politikai pálya alkonyán	34
A Tabajdi Károly név kötelez!	37
A Légy jó mindhalálig zerindi vonatkozásai	41
Egy krónikás feljegyzéseinek zerindi utalásai	43
Zerindi kunhalom. A Kásahalom	47

Ahol a szőlőcsősz költő volt	49
Mesélő Fekete-Körös	51
A mi tájaink Rogeriusza	55
Zerindről Gyulára – a visszajáró történelem útjain	58
Vagy találunk ott utat, vagy építünk egyet	62
A zerindi artézi kút	64
Mit rejt a templomtorony gombja?	67

II. Képtár 72

Zerindi képtárért	73
Miért éppen Nagyzerénd?	75
A Román Televízió magyar adásának riportja	93
Levél Sütő Andrásnak	97
Negyvenéves a Zerindi Képtár	98
40 éves a Zerindi Képtár	102
Rádióinterjú a negyven éves Zeréndi Képtárról	108
Riport a Duna TV-ben	114
Negyven éves a helyi képtár	117
Nagyzerind, a 12. alkotótábor	120
Erdélyi ex libris-jelenlét Finnországban	122

III. Környezetvédelem 126

Ember és éghajlat	127
Az egyik földrajzi elemről	127
Az a széndioxid...	128
Az aeroszol	129
Légszennyező források	131
Összegzés	133
Befolyásolható-e az éghajlat?	134
Új idők új helyzete	137

IV. Nyelvemlékeink nyomában 138

A Tihanyi alapítólevél	138
A Halotti Beszéd és Könyörgés	140
Az Ómagyar Mária-siralom	141
A Gesta Hungarorum	142
Mátyás király könyvtára	143

A könyvnyomtatás	144
A rovásírás	145
V. Az iskoláról	147
Gondolatok a közösségnevelésről	147
Így indult be a IX. osztály Nagyzerinden	149
Laudáció Dr. Kovách Géza Árpád-díjához	151
VI. Polgármesterek zerindi helyzetképe	153
La înălțimea chemării	168
At the Peak of Calling	170
Uran huipentuma	172
Melléklet	175

Duna TV, Térkép, 2014. szeptember 15.

FAZEKAS JÓZSEF

ALAPÍTÓ, ZERINDI KÉPTÁR

(internet)

